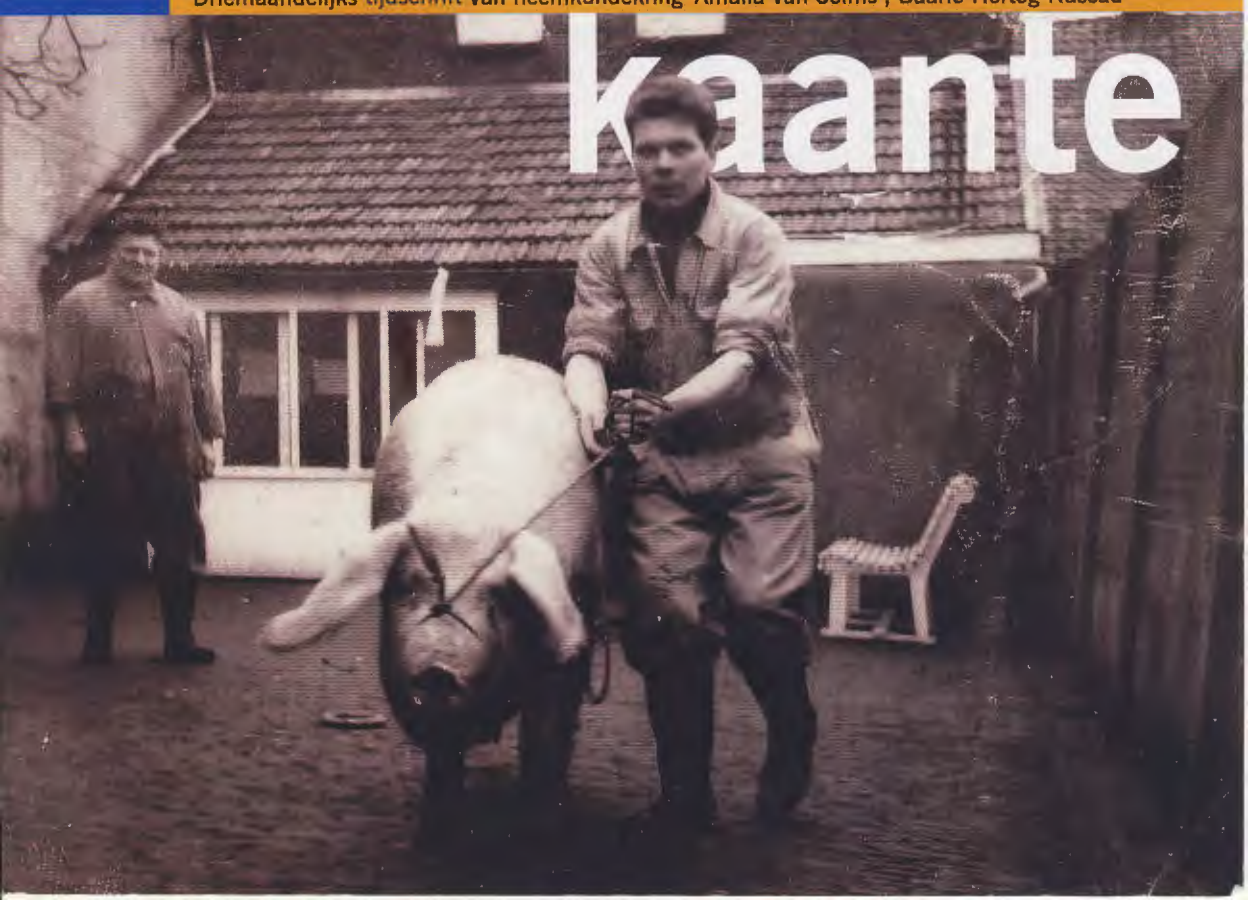

Jaargang 26, nr. 1. Maart 2011

van wirs

Driemaandelijks tijdschrift van heemkondekring 'Amalia van Solms', Baarle-Hertog-Nassau

kaante

Colofon

Heemkundekring 'Amalia van Solms' houdt zich actief bezig met het erfgoed van onze gemeenten. Dit om de kennis ervan te vergroten, het waardevolle te behouden en te beschermen en de verzamelde gegevens voor iedereen beschikbaar te stellen. De kring verzamelt hiertoe informatie over velerlei onderwerpen uit het heden en verleden van Baarle, Castelle, Ulicoten en Zondereigen.

Overname van artikelen of gedeelten ervan is toegestaan mits bronvermelding.

Losse nummers van Van Wirskaante zijn te verkrijgen voor € 5,00 per stuk.

Openingstijden van het Heemhuis, Kerkstraat 4, 2387 Baarle-Hertog:

- Elke woensdagavond van 19.30 tot 21.30 uur
- Elke eerste zondag van de maand van 10.30 tot 12.30 uur

Contact:

Voorzitter Ad Jacobs, Willem Alexanderstraat 56, 5111 AC Baarle-Nassau (013 5078258)

Vice-voorzitter Antoon van Tuijl, Oranjelaan 24, 5111 XK Baarle-Nassau (013-5078631)

Secretaris Sandra Verhoeven,

Kapelstraat 20a, 5111 HK Baarle-Nassau (013 5078663)

Internet: www.amaliavansolms.org

E-mail: info@amaliavansolms.org

Gezinslidmaatschap € 20,-

Persoonlijk lidmaatschap € 15,-

Bankrelaties:

- Rabobank
De Zuidelijke Baronie
rekening 10.38.94.969
- KBC Baarle-Hertog
rekening 733-3023880-32

Realisatie en druk:

Koninklijke Drukkerij Em. de Jong,
Baarle-Nassau
Oplage: 1025.

Inhoud

4 Voorwoord

6 Aon de praot mee.....(44)

Wil Leuris,
postbode en
huisslachter uit
Ulicoten

Wil doet o.a. uit de doeken hoe hij vroeger bij de boeren aan huis een varken slachtte. Bijzonder interessant!

20 Een eeuw geleden was Baarle ook al een bijzonder dorp, zo blijkt uit verslagen van de toenmalige Commissaris van de Koningin (2)

28 In Memoriam

29 Reacties van leden

31 Nieuwe leden

32 Met een knipooog en een glimlacht (4)

Ria Willekens en Jos Withagen vertellen over de dames Schobbers, twee bevlogen Baarlese onderwijzers

43 De post in Baarle-Hertog tijdens de Eerste Wereldoorlog (5)

55 Merkwaaardigheden (64)

61 Witte wijn van blauwe druiven? (2)

Een vervolg van het verhaal over 'Hof van Baarle' dat Els Verbiest schreef in de vorige Van Wirskaante

Redactie

André Moors

Piet van der Flaes

Antoon van Tuijl

Herman Janssen

Jaargang 26, nr. 1. Maart 2011

van wirs

Driemaandelijks tijdschrift van heemkundekring 'Amalia van Solms', Baarle-Hertog-Nassau

kaante

67 Arme Amalia (71)

69 Van heksen die echt bestaan en van goei en kaoi aaijer

71 Archeologie in Zondereigen (14)

74 Knoflook, het natuurlijke antibioticum (16)

76 Namen Nonnenven en Diepven verwisseld?

Harry Benschop van de werkgroep Zandwegen en Paden ging buurten met Jos Rijvers om over de naamgeving van de vennen meer aan de weet te komen

80 Twee Baarlese zussen gefotografeerd door Henri Bersenbrugge

Heemkundige Jan van Eijck, geboren in Alphen, reageert op onze in november jl. gehouden lezing 'Goeie ouwe barre tijden'. Hij doet ook een oproep aan de lezers van Van Wirskaante!

85 Van puinhoop tot juweel (1)

Bijzondere foto's van de wederopbouw van de St. Remigiuskerk, zestig jaar geleden

92 Smokkelroutes

96 Stamboomboek familie Haneveer aangeboden

98 Activiteitenkalender 2011

Voorwoord

Voor Amalia is 2010 een uitstekend jaar geworden. Door ons gevarieerd aanbod van activiteiten hebben vele leden aan activiteiten deelgenomen. Ook 2011 heeft wederom een waaier van activiteiten.

Dat het goed gaat met Amalia willen wij u graag vertellen op onze Algemene Ledenvergadering die wij houden op dinsdag 15 maart 2011. Plaats van handeling is de aula van het Cultureel Centrum van Baarle en de aanvang is om 19.30 uur.

Voor onze Algemene Ledenvergadering ontvangt u hierbij allemaal een uitnodiging.

Onze secretaris en penningmeester zorgen voor een beknopt overzicht over het afgelopen verenigingsjaar. Het bestuur rekent er op dat u deze informatie vooraf bekijkt zodat onze vergadering vlot kan verlopen. Op deze vergadering worden uw ideeën en voorstellen bijzonder op prijs gesteld.

Na afloop van de vergadering is er uiteraard weer ruimte om gezellig bij te praten onder het genot van

een drankje. André Moors zal dan ook een aantal foto's projecteren op het grote scherm. Het zijn foto's die niet terecht zijn gekomen in het boek 'Straten met een verhaal', maar die het bekijken meer dan de moeite waard zijn.

Ook het afgelopen jaar hebben wij wederom vele nieuwe leden kunnen verwelkomen. Zo'n groot aantal leden vraagt extra werk van onze bestuursleden. Onze

penningmeester heeft u daarom uitgenodigd de contributie via een automatische incasso te voldoen. Vele leden hebben hierop al positief gereageerd waarvoor onze hartelijke dank. Mocht u het echter vergeten zijn, u kunt de volmacht hiervoor nog steeds aanleveren.

Ook het afgelopen jaar kregen we er weer vele nieuwe leden bij. Wij willen die beter kennis laten maken met onze vereniging. Daarom organiseerden wij op 15 februari jl. voor de eerste keer een informatieavond over Amalia op het Heernhuis. Voor onze nieuwe leden verzorgden we toen een korte diaprojectie over ons enclave-dorp en onze vereniging. Ons doel was op deze wijze een beeld te schetsen over de werking van onze vereniging.

Ook aan de rol van de werkgroepen werd bijzondere aandacht geschonken. Zij zijn immers de draaischijf van onze vereniging. Verschillende van deze werkgroepen kunnen nog altijd extra leden gebruiken. Mocht u belangstelling hebben om in een werkgroep mee te draaien dan bent u uiteraard van harte welkom.

Voor een actieve vereniging als Amalia is een beleidsplan van wezenlijk belang. De afgelopen periode hebben wij het beleidsplan 2011-2015 geschreven.

In dit beleidsplan hebben wij aangegeven wat wij, op basis van onze doelstellingen die vastgelegd zijn in onze statuten, willen bereiken. Het beleidsplan kent een aantal speerpunten, die betrekking hebben op de interne organisatie

van onze vereniging, deskundigheidsbevordering, heemkundige activiteiten en ook op publicaties. Wij leggen dit plan aan u voor op onze Algemene Ledenvergadering.

Onze vereniging is opgericht op 8 juni 1976. Dus dit jaar bestaan wij 35 jaar. Een mijlpaal om bij stil te staan en dat gaan we ook gewoon doen. Wij zullen u hierover tijdig informeren.

Met de gezondheid van ons lid van de redactieraad Piet van der Flaas gaat het helaas niet goed. Mogelijk zullen wij een tijd zijn bijzondere bijdrage moeten missen. Wij wensen Piet veel beterschap toe en hopen dat hij bij herstel de draad weer oppakt.

Ad Jacobs, uw voorzitter

Ook afgelopen jaar was de Lokale Heemdag weer een succes. Bent u ook benieuwd naar de invulling van dit jaar?

*“Of het vèrken toen pijn had, weet ik nie. Ik denk van nie.
Ik heb in elk geval niks gevuuld”*

Aon de praot mee.... (44)

Wil Leuris, postbode en huisslachter uit Ulicoten

ANDRÉ MOORS

Wie is Wil Leuris

Wil Leuris, vanaf zijn geboorte woonachtig in Ulicoten, was in zijn arbeidzame leven huisslachter en postbode. Ook zijn vader oefende beide beroepen uit.

Trouwens, opvallend is dat Wil uit een echte (huis)slachtersfamilie stamt. Hierover later meer.

Hij wordt geboren in het gasthuis te Turnhout op 5 augustus 1935. Dit jaar viert hij dus zijn 76^e verjaardag. Wil heeft heel zijn leven in Ulicoten gewoond. Vader Jef Leuris is geboren in Ulicoten op 22 november 1901. Hij overlijdt in zijn geboortedorp op 12 mei 1965. Moeder Lies Brosens is geboren in Meir op 24 oktober 1903. Zij overlijdt op 17 januari 1974 in Breda.

Bijzonder is dat verschillende broers van de vader van Wil, getrouwd zijn met zusjes van de moeder van Wil.

In het gezin waarin Wil aan de Dorpsstraat opgroeide, waren vier kinderen. Charel was de oudere broer. Broer Jos, overleden op 5 mei 1999, was jonger dan Wil. Charel overlijdt op 18 februari

Wil Leuris

1997. Het enige zusje van Wil heet Riet. Zij overlijdt plotseling, tot groot verdriet van het gezin, in 1951 op negentienjarige leeftijd. De vrouw van Wil heet Corrie Kusters. Zij woont in haar jeugd aan de Chaamseweg-Hazenberg in Ulicoten. Ze wordt geboren op 15 mei 1938 in het ziekenhuis in Breda. Iedereen in Ulicoten kent haar als wandelaarster. Ze slaat geen dag over, telkens wandelt ze ongeveer anderhalf uur.

De vader van Corrie, Jef Kusters, wordt geboren op 9 maart 1903 in Ulicoten. Hij overlijdt aldaar op 21 juli 1988. De moeder van Cor, Anna Jochems, wordt geboren in Meerle op 15 november 1903 en overlijdt in Ulicoten op 25 maart 1999.

Wil en Corrie trouwen op 18 augustus 1959. In hun gezin worden vier kinderen geboren, drie meisjes en één jongen. Eerst komt Anja (1960), dan Loes (1962), vervolgens Walter (1964) en tot slot Connie (1965).

Wil en Corrie zijn maar wat trots op hun vier kleinkinderen Casper, Ruben, Sjoerd en Mats.

Wil woont zijn hele leven lang met veel plezier in Ulicoten. Maar over een tijdje zou hij best in Baarle-Nassau willen wonen, bij voorkeur in een appartement. Wil: "Daar heb je alles bij de hand. In Ulicoten zijn heel veel voorzieningen verdwenen, vooral winkels bedoel ik dan. In het Dienstencentrum kun je gelukkig nog voor veel dingen terecht."

De jeugtherinneringen van Wil

Wil vertelt over zijn vroegste herinnering. "Ons grutvaoder woonde in de Molenstraat waar Geert Brosens

De ouders van Wil in ± 1955

woonde, net voorbij het ouwe politiebureau. Grutvaoder woonde in bij tante Fien. Onze Jos en ikke mochten dan als klein mannekes van un jaor of vier onze grut-

vaoder tegen gaon, tot bij Jacobs. Hij kwam dan bij ons eten of zo. Wij begossen toen zo'n bietje te praoten. Onze Jos kos echter gin grutvaoder zeggen. Hij zee dan

Wil in 1936 op zijn hobbelpaard. Achter hem staat broertje Charel. Het meisje met de mooie strik is zusje Riet

De vader van Wil en zijn broertje Charel in ± 1935

'grutjevertaoge'. Dè is mij altijd bijgebleven. Onze pa was unne gemakkelijke mens. Ons moeder was ietske moeilijker. Ik bewaar goeie herinneringen aon thuis. Als kènder ruzie maoken onder mekaor, deeën we nie dikwijls. Mar we vochten wel eens, net zo als op un aander. Toen ik un jaor of

vijf was, begos den oorlog. Ik weet nog dat er bij Rops in de Wilhelminastraat Duitsers waren. Als hullie biggen zo'n dertig of virtig kilo wogen, wieren ze bij ons thuis in de keuken door onze pa geslacht. Ze wieren klaorgemaakt net als unne haos, dus nie uitgebeend. Het slachten moes immers zo rap

meugelijk gebeuren. Niemand mocht da zien. Wil Vlemminx, den buurman, wies da ook natuurlijk, want die zaat bij ons in de kelder. Die kreeg dan ook un stuk vlees. Pastoor van Steen kreeg altij unne geslachte big, Fons Michiels en ene, veur Rops was er ene en wij kregen er ene. Fons Michiels was familie van Rops. Da vlees was héél mals. Honger hebben we in den oorlog nie gehad. Onze pa ging dikwijls slachten bij de boeren en kreeg dan uitbetaald in graon. Soms nog un paor centen erbij. Bij ons in huis zat unne Duitse officier. Un klein manneke, Solewieke. Bij ons in de veurkaomer hielden de Duitse officieren zo af en toe un vergaodering. Solewieke, da was gin vervelend manneke, waar-schuude onze pa als er iets ging gebeuren. Dat zeet ie bijveurbeeld, vanaovond binnen blijven. In de oorlogsjaoren ging de school veur zover ik me kan herinneren, gewoon door."

Wil vindt leren niet zo leuk

Op school was Wil volgens zijn zeggen geen hoogvlieger. "Rekenen kos ik goed, mar de rest was nie

De toenmalige lagere jongensschool van Ulicoten

Wil zit in 1947 in de zesde klas bij meester Verschueren. Achteraan v.l.n.r.: Louis Schrijvers – Gerrit Josten – Ben Josten – Ad Jansen – Wil Leuris – meester Verschueren – Jos Josten – Louis v.d. Ackerveken – Albert Jansen – Toon Vlemminx – Gust Verheyen. In de bankjes v.l.n.r.: Frans Leuris – Frits Bayens – Jan van Sas – Piet Geerts – Herman Boeren – Hennie de Kanter – Jo Kusters – Toon Ooninckx

veul. Ik was wel unne brave, denk ik. Wij plaogden dikwijls de kender van mister de Kanter. Die mochten dan nie meedoen mee spellekes. Ik weet nog wel da ik unne zoon van de Kanter flink tegen zijn benen schupte. Mister de Kanter zag da, pakte mij vast en trok mij op mijn knieën op de tegels. Allebaai mijn knieën kapot. Juffrouw Reintjens, juffrouw Teeuw zeeën wij altij, was wel un goei. Mee mister Verschueren mocht ik altij mee in den tuin gaon helpen. In de bossen gingen we naor planten en zo kijken. Laoter, na mijn schooltijd, ging ik bij hum langs om te vraogen over planten. Op school had ik dikwijls last van mijne blinde dèrm. Als we dan catechismus-examen hadden, dan kos ik daor niks meer van gemaakt krijgen. Dan kreeg ik altij zón buikpijn. Dan liep ik naor huis

en bij Fons Sas veur het huis lag ik dan te rollen van de pijn. Volgens dokter Govaerts was da pijn van unne komende en gaonde blinde dèrm. Pas toen ik werkte in Gilze en er last van bleef houwen bij drukke daogen, is die blinde dèrm er uit gehaald. Nooit ginne buikpijn mir gehad.

Ik ben ook misdienaar gewiest bij pastoor van Steen. Piet van den Broek was toen kùster. Ja, de wijn smaakte goed! Toen de kerk aon het end van den oorlog kapot geschoten was, wier de mis gedaon in ut parochiehuus. Als er dan een bruidspaar trouwde, stond de pastoor op het toneel. Ik weet nog goed da Jo Kusters en ik als misdienaar aon het raom zaten. De pastoor las veur of un bruidspaar mee elkaor wilden trouwen en

Wil doet in 1946 in een mooie 'drollenvanger' zijn Plechtige Communie

toen zaten wij 'neije' te schudden! De pastoor had daor gin erg in. Ik weet nog wel dat het bruidspaar toen unne rooie kop kreeg."

Wil wordt hulp bij een huisslachter

Vermeidenswaard is dat de vader van Wil ook huisslachter en trouwens ook postbode was. Wil komt uit een slagersfamilie, zoveel is duidelijk. Want ook een broer van zijn vader, Gust, was slager in Chaam. Een andere broer van vader, Jaak, had een slagerswinkel in Rijen. Frans Leuris, ook een broer van vader, had weer een slagerij in Meir.

Als Wil van school af komt, hij is dan twaalf, staat er een advertentie in het Baols krantje. Bij slager de Jong in de Nieuwstraat in Gilze vroegen ze een slagerleerling.

Wil: "Verder leren op de ambachtschool was voorbehouden aon onze Charel en onze Jos. Ik mos centen gaon verdienen. Ik zaat er eigenlijk nie mee, want leren gaf ik niks om. In elk geval, ikke mee onze pa op de fiets naor Gilze naor slaoger de Jong en daor wier ik toen verhuurd. Ik werkte er vier jaar. Toen ik als twaalfjarige bij Jan de Jong begos, kreeg ik vijf gulden per week. Vijf gulden! Ik kreeg er kost en inwoning, alleen de was mos ik zelf doen. In het begin was ik nie meer als unne loopjongen. Zo mos ik alle gereedschap zoals messen, bijlen en zaogen bij mekaor houwen. Jan de Jong had zelf ook koeien waaien. Ik mos dan ook stront en molshopen breken en mies wegdoen. Een opleiding veur huisslachter had ik nooit gehad. Mee onze pa die toch ook huisslachter was, ben ik nooit mee gewiest. Vanaf het begin mos ik me alles zelf aanleren. Het vlees

mos ik bij de klanten thuis brengen mee unne grote bakfiets. Ik kos maar paramper tegen de wend in komen. Het vlees wier toen nie zo ingepakt als tegenwoordig. Unne kilo krib zat verpakt in een dichtgefrommeld stukske papier en ge mos mar zien dat het vlees bij mekaor bleef. Soms zat alles door mekaor en dan konde terug om alles na te wegen en opnieuw in te pakken. Als ik mee ging naor huisslachten, leerde ik heel veul van de meesterknecht. We hebben gehad da we zestig of tachtig varkens op ene dag mossen slachten. Bij iedere boer waren we dan tien minuten. Veul boeren hielpen dan ook mee. Die kunnen ook un verken vangen hè. We waren soms wel mee acht man bezig. De dag erop kwamen we dan terug om het vlees te versnijden. De meesterknecht dee da mij dan veur. Vruger kwam het allemaal nie zo nauw. Ik bleef heel de week bij Jan de Jong slaopen. Op zaoterdag na vijf uur mocht ik naor huis. Op zondagaovond om half elf mos ik terug binnen zijn. Ik ree er altij over Chaam naor toe. Over de grote kassaen tussen Chaam en Gilze ree ik dan zo hard mogelijk want dan wier je da gebobbel nie zo gewaar. Op het fietspad was het nie goed fietsen, tussen de slakken van de ovens lag daar ook glas."

Vogeltjes en vissen vangen

Als Wil op zondag thuis is, kan hij zich op zijn vrije dag goed bezig houden. "Ik gong vogeltjes zuken. Maar ook vissen vangen, josen noemden we da. Mistal munne kameraod Jan Reintjens en ik maakten dan hier aachter in de waterloop, den Bremer denk ik, twee dammen op unne meter of drie van mekaor en szepten dan

het waoter mee un emmerke er tussen uit. Als er dan gin waoter meer tussen stond, zag je de paling in de modder kruipen. Ons natte handen maakten we dan veul mee zand en dan kossen we de glibberige paling gemakkelijk pakken. In de bossen, onder andere in de Wildert, Blommegoed en daor waar nou de munitieopslagplaats is, zocht ik allerlei vogels. Kraaien, eksters, kleine vogeltjes. Als ik dan un nestje gevonden had, haolde ik er de aikes uit. Toen moog da allemaol nog. Die aikes hing ik dan op aon dunne takjes van un boomke of zo. De verschillende kleuren van die aikes was un schoon gezicht. Wat ik ook dee, was kanarievogels en diamantduifjes kweken. Bij Sjaak van Olmen van de Reuth en Toon van den Broek uit de Oordeelsestraat, Toon Tiet zeeën ze vruger, krantenboer Jef Adriaansen die bij de spoorwegovergang aon de Chaamseweg in Baol woonde, kwam ik vruger om vogeltjes te kijken en te ruilen. Toon Tiet hai van die krobduiven. Bij de voetbal in Ulicoten ben ik ook gewiest. We speulden op het voetbalveld bij Peer en Dien Stoffels aon den Baolseweg mar ene wedstrijd, want toen wier er al gestopt. Van ons elftal kwamen er nie mir genog op."

Vervolg carrière als huisslachter

Na vier jaar, gewerkt te hebben in Gilze, vertrekt Wil op zijn zestiende naar een loonslachter in Meir omdat hij er meer kon verdienen. Het was bij een oom van Wil. Ook daar verbleef Wil de hele week, behalve zondag. Wil: "Ik had in Gilze al zo veel geleerd, dat ik voortaan alleen huisslachten mocht doen. Toen heb ik bij een ongelukske, toen

een mes op mijn pols viel, een pees doorgesneden. Er zit nou nog altijd unne grote bobbel op die plak. Ik slachte eigenlijk alleen maar vèrkens. Ene keer un koei en die had nog mildvuur ook. Ik bleef twee jaor werken bij mijn oom. Toen ben ik weer terug gegaon naar Gilze want ze zochten weer volk en ik kos er wir wa meer verdienen. Ik was toen achttien. Ook toen bleef ik daor intern. Eten dee ik daor ook. 'Ge mot pikken waor dè ge schrobt', zeeën ze vruger. Da wil zoveul zeggen als da ge zelf gin bo-terhammen mee naor je werk moet meenemen. Ik bleef in Gilze weer vier jaor. Toen kreeg ik een aanstelling bij de Post, de PTT zo gezee, en toen ben ik in Gilze weggegaon. Rond die tijd kreeg ik een brief van de slagersbond. Daarin stond dat ik zestienhonderd gulden beurde voor opgebouwde pensioenrechten. Van da geld heb ik toen bouwgrond in Ulicoten gekocht en er later een huis op gezet. We wonen er nog steeds."

Nu nog genieten van het mooie leven op de boerderij

Als Wil postbesteller is, doet hij daarnaast in eigen beheer huisslachten. "Ik denk dat ik vanaf toen elk jaor bij de boeren thuis zo'n zestig huisslachten dee. Ik kwam bijveurbild bij Frits Josten, bij Mil en Gust Jansen, Toon Josten, de Ackerveken-mannen, Fons Michielsen. Mar ook in Baol, Castel, Chaam, Meir, Meel. Vèrkens slachten was wel gemakkelijker als koeien. Alhoewel, ik heb ooit gezien da un vèrken bij unne boer de broek van zijn kont had afgetrokken. Daor stond ie in zijn onderbroek!"

Hoe verloopt een huisslaching

Op mijn verzoek vertelt Wil uitvoerig hoe de procedure bij het

slachten van een varken in zijn werk gaat. Het slachten gebeurde vooral in de wintermaanden. Wil: "Eerst moet je naar het

gemeentehuis om aangifte doen. Dan komt de keurmeester. Als het vèrken goedgekeurd is, kun je beginnen. Ik haalde het vèrken uit

Gerard Leuris uit Chaam, een neef van Wil, loopt in ± 1960 met het varken naar de slachtplaats. Vader Gust kijkt goedkeurend toe (foto van Lucie Leuris)

No. 37

Model F Bijzondere machtiging

Gemeente, Baarle-Nassau Prov. UdR.

Machtiging tot het voorhanden hebben van vuurwapenen (of enkel van munitie)

Aan (*) Wilhelmus Gerardus LEURIS,
geb. te Turnhout, 5-8-1935, wonende te Vlissingen, C.50.

wordt bij dezen een bijzondere machtiging verleend tot het voorhanden hebben van (*)

Aantal: munitie voor slachtoparaat,

Soort: ---

Model: ---

(*) Registratummer van de machtiging.
(*) Naam, voornamen, beroep en woonplaats van de houder.
(*) Omschrijving der vuurwapenen (der munitie), waarvoor de machtiging geldt. Het aantal vuurwapenen vermelden in letters en cijfers en hun soort, model, fabriekmerk, nummer en knippen en nauwkeurig deenlijk aanduiden.

N. 3571

Deze machtiging is beperkt tot (*)
de gemeente Baarle-Nassau
en geldig tot 1 December 1955.

Baarle-Nassau, de 16 November 1954.

Het hoofd van politie der gemeente Baarle-Nassau
n.d. De Groepscomdt.

Handtekening van de-
gens aan wie de machti-
ging is verleend.
Commandant

Deze vuurwapen/munitie-machting krijgt Wil van de gemeente in 1954

de kool. Ik dee dan un touw om de nek en achter zijn veurste poten en gekruist over zonne rug. Hij kos dan springen zo veul as ie wou, mar ge kost hum mee één hand houwen. Want zijne nek ging dan diecht en dan kreeg ie op den duur ginne asem mir. Buiten schoot ik hum dan dood mee mijn schietmasker. Unne stalen pin gong dan mee kracht dwars door zonne kop. Als ge goed schoot was ie er meteen gewiest. Ge schoot ook wel eens nie goed. Dan ketste de pin af. Of het vèrken dan pijn had, weet ik nie. Ik denk het nie, want ze zijn dan toch wel bedwelmd. Ik heb in elk geval niks gevuld. Meteen nadat ie dood was, hield ik zonne bovenste poot vast. Mijn knie zette ik dan achter zonne kop en den boer hield de kop van het vèrken naar achteren. Dan stak ik

Met dit apparaat (ook wel schietmasker genoemd), gericht op de kop van het varken, wordt het dier gedood. Als de pal wordt ingedrukt, schiet een stalen pin in de voorkop van het varken

**Pen-Schiettoestel
„Schermer“**

Model **ME** en **MS**

Aanwijzingen en Raadgevingen voor gebruik en onderhoud

hem mee un mes in zonne nek in de slagader. Mee een paar man vingen we dan het bloed op, soms unne liter of zes.

Het bloed wier geklopt en dan wier er de eiwitten uitgehaald. In het

bloed wier dan bloem en kruiden gedaon. Vervolgens wier het bloed gekookt en wier dan stijf. Het resultaat was dan lekkere bloedworst, die in schoongemaakte dêrmen wier gedaon. Van de vèrrenskop wier zult en balkenbrij gemaakt.

Het vèrken wier, als ie uitgebloeid was, besproeid mee kokend waoter. Dan wier ie geschrobd mee unne krabber, om er de stugge haoren af te krijgen. Dan wier ie mee unne gasbrander afgebrand. Het kos er dan nog al stinken. Dan snee ik de achterhammen open en wier het gateind er uit gehaald.

Op deze foto is te zien hoe een varken voor de slacht met een borstel wordt geschrobd

Dan ging ik op zoek naar de twee achillespezen om daorachter un touw te kunnen steken waormee hij dan op de leer wier gebonden. Soms wier er een hout achter de achillespezen gestoken en daarmee aon de leer, tegen de muur van de stal opgehangen. Ik was daor nie veur, want hij kos er dan wel eens afvallen as ge er mee door un deur moest en dan de leer wa scheef hield. Zo'n bist kon wel

Een geslacht varken hangt aan de leer

Neef Gerard begint in ±1979 aan de slacht van een varken. Het is een flinke jaap! De moeder van Gerard kijkt toe (foto van Lucie Leuris)

Wil is in de winter van 1959 een varken aan het slachten op het erf van Sjoke Jansen in Chaam

driehonderd kilo wegen, nou dan wille gij het wel. Dan wier de buik opengesneeën. Niet te diep, want anders snij je de dèrmen kapot. Die dèrmen haolde ik er dan uit. Dan kapte ik het borstbeen mee un bijl open en wieren hart, lever, tong er uitgehaald en opgehangen aan unne spekhaak aon de leer, want de keurmister moest da zien. Zeker in Bels wier dan un borreltje geschonken. Dan bleef het vèrken ene nacht staon om uit te sterven. Het liefste had ik dan droog, open weer. Anders droogde het vèrken onvoldoende. Den dag er op kwam ik terug om het verken uit te benen en klein te snijden. Da duurde dan ongeveer een uur. Een stuk of zeuven vèrkens dee ik zo per dag. Soms werkte ik als ik honger had een stuk rauwe biefstuk naor binnen.

Als ik klaor was, wier er soms un borreltje gedronken. Ik zal jou vertellen, het schoonste stuk van het vèrken wier altij naor de pastoor gebrocht. Naor de nonnen ook. We hebben ook eens vlees gebrocht naor de pastoor in Hulten. Die had buiten spekkuipen mee vlees staon. Misschien zestig of zeuventig procent van het vlees was al rot. Zoveul kreeg de pastoor. Hij kos het gewoon nie op. Het vlees, behalve de koteletten, wier in een spekkuip gestopt. De hammen en de schouders wieren dan in die kuip gezouten. Door het vocht van het vèrken wier da pekkel. In het begin deeën veul boeren-vrouwen het vlees in de weckfles. Laoter stopten ze het vlees in een diepvrieskluis. Wa ik ook nog wil vertellen is da als vrouwen vruger ongesteld waren, dat ze dan nie

Voor Van Wirskaante poseert Wil nog voor één keer in vol ornaat als huisslachter (o.a. met grote kaplaarzen en het slagwapen in zijn handen)

Duitse militairen zijn tijdens de Eerste Wereldoorlog van 1914-1918 ergens in bezet België bezig met het slachten van een varken

mochten meehelpen om reden dat het vlees anders nie goed bleef.

Op een gegeven moment komt een einde aan de huisslachtingen. Dat werd door de overheid niet meer toegestaan. Vanaf ongeveer 1965 slacht Wil daarom voortaan aan huis in een speciaal daarvoor betegelde en ingerichte ruimte. Vooral runderen worden er dan voortaan geslacht.

"Ja, ik heb het huisslachten altijd gère gedaon. Eigenlijk is het toch ook wel schoon dè mijn zoon Walter als chef-slager werkt bij C 1000 in Baol. Onze kleinzoon Ruben is als hulp ook vaak te vinden in de slagerij-afdeling van C 1000."

Verkering, trouwen en kinderen krijgen

Ik vraag Wil of hij al graag meisjes zag toen hij een jaar of achttien was. "Al veul eerder! De meiden die in Gilze bij Jan de Jong kwa-

Wil als achttienjarige

men werken, zag ik gère. Ik ging dan bij een van die, un naaister, bij heur ouwefui buurten en kaorten. Jongens van Gilze waren dan jaloers op mij.

Ja, ut begos toen allemaal al te kriebelen. Gevreeën heb ik mee die naaister nooit gedaon. Veul meskes heb ik nie gehad. Ja, ons Corrie. Oh ja, Coby van den Berg uit Prinsenbeek. Die werkte ook in Gilze en was un aordig meske. Gevreeën heb ik nie mee heur. Wei elkaar lief aongekken en wa gebuurt. Nie veur het een of aander, die zou ik nog wel eens willen ontmoeten. Bij jullie thuis in Baol kwaam ik ook als hulppostbode. Jouw oudste zuster zag ik ook gère."

Wil denkt dat hij zijn vrouw leerde kennen gedurende de tijd dat hij met de fiets op en neer reed naar Gilze. "Maar het ging niet zonder slag of stoot. De jonge meiden gingen gymmen in het Dorps-huis. Na afloop wilden verschillende jonge mannen van Ulicoten waaronder ik, die grieten wel naor huis brengen. Maar da ging nie deur hè. Jefke, de pa van Corrie, stond mee heur fiets te wochten

De appel valt niet ver van de boom: Zoon Walter en kleinzoon Ruben aan het werk in de slagerij-afdeling van C1000 in Baarle-Nassau

Wil heeft er verstand van! Zijn latere vrouw Corrie mocht als achttienjarige gezien worden

bij ut Dorpshuis. Het fist ging nie deur. Ikke wir mee hangende pootjes naor huis. Ik heb toch mar volgehouden en uiteindelijk is het gelukt. Als we eens een keer weg mochten en wir op de fiets naor Corrie thuis reden, zag ik al in de bocht bij Tijn Oomen hullie pa wa verderop op straot staon om te kijken of wij er nog nie aon kwamen. Ons Corrie wier kort gehouwen. Nie te lang buiten blijven staon om afscheid te nemen. De deur was nog nie los, of hij riep al. Af en toe mochten we wel eens naor de film in Baol bij den Engel of samen mee heur ouders op de fiets op bezoek gaon bij tantes. Hullie moe was nie zo hoor. We hebben wel lang verkering gehad, vijf jaor denk ik. In 1959 zijn we getrouwd. Het trouwfist wier bij ons Corrie thuis gevierd. Vijf jaoren hebben we bij hullie thuis ingewoond."

Zoals eerder vermeld, Wil en Corrie krijgen vier kinderen. Drie meisjes

Wil trouwt op 18 augustus 1959 met zijn dorpsgenote Corrie Kusters

en een jongen. Wil: "Klein mannen kopen is schoon, maar het gaot altij nie even mooi. Mar bij ons ging het vanzelf. Bij de geboorte

van ons vier klein mannen is ginne ene keer unne dokter bij gewiest. Als ons Corrie er aon begon dan was het floep, unne zucht, unne

De vier kinderen van Wil en Corrie. V.l.n.r. Loes – Walter – Connie – Anja

vloek en het was gebeurd! Ons moeder was unne keer bij ons aon de Chaamseweg in huis. Ons Corrie loopt un paar keer op en neer. Ons moeder fietst naor huis. Ze is nog mar net thuis en ik bel ons moeder. Ik zeg, we hebben un jonge dochter. Ons moeder zegt, dè kan nie want ik was net nog bij jullie! Zo vlug ging dè," aldus Wil.

Wil als postbode

Zoals eerder vermeld, ook de vader van Wil was postbode. Hij bezorgde de post op de fiets in Ulicoten en Castelre. De te bezorgen post haalde hij op in het postkantoor in de Nieuwstraat in Baol bij juffrouw Stockers. "Anna Smeekens werkte er ook. Het was mar un hokske, zo klein. Enfin, nonkel Jaon Leuris had ook unne tocht, net zoals Jan Bastiaansen, Jan Gulickx, Piet Theeuws en Gerard Gulickx. Ik ben bij juffrouw Stockers op sollicitatiegesprek geweest. Ik kreeg bij de PTT mijn vaste aanstelling als postbezorger in november 1959. Daarvoor was ik een paar jaar hulpbesteller. Ik ben ook vanuit het postkantoor in de Nieuwstraat begonnen. Het ging er allemaal goeddelijk aon toe. Die ouwe postbodes hebben wel eens verteld dat er un groot pakket was aongekomen veur van der Sluis. Er zaten bh's in die doos. En die mannen niet te lul, die waren die bh's aon het passen gewiest!

De voorgevel van het vroegere postkantoor in Baarle-Nassau aan de Nieuwstraat

Ook ik bezorgde de post op de fiets in Baol, Ulicoten en Castelre. Op het lest mee unne brommer trouwens. In het begin moest de post zeker twee keer per dag bezorgd worden. De postbezorging 's morgens duurde een paar uur. Dan ging ik naor slager Gust de Bont in de Molenstraat. Daor at ik dan. Dan ging ik een uurtje of anderhalf helpen op het postkantoor. Dan ging ik weer terug naor Gust de Bont om daor un paar uurkes te werken.

Jeanne Couwenberg, de vrouw van Gust, hee mij geleerd om biefstuk uut te vliezen. Ik heb bij Gust ook jaoren gewerkt mee Liza, de vrouw van de Belze burgemister Fons Cornelissen. Op het lest van de dag ging ik wir naor het postkantoor om post bezorgen. We bezorgden toen nie alleen brieven, in het begin moesten we ook pensioenen uitbetaalen. Belastinggeld van boeren in Castelre kreeg ik ook mee, want dan hoefden ze zelf niet naor Baol te komen om da geld te storten. Ik weet nog da Jaon Hereijgers van Baol-brug de melktoer ree van Castelre. Het was koud en het sneeuwde. Ik dronk un paar bakskes koffie bij Mieke de Biggelaar op de Reuth. Jaon

Hereijgers kwam daor ook en vroeg of ik nog naor Castelre moest. Jaon zee, gif de brieven mar hier dan stop ik ze wel in de lege melkkannen en bij de rest stop ik ze wel in de brievenbus. Dank zij Jaon kos ik recht naor huis. Un paar daogen laoter hoorde ik vertellen da de post in de niet helemaal lege melkkannen had gedreven. Die mensen in Castel hadden er eens goed mee moeten lachen. Daor zou je nou nie mir mee klaor komen."

Als Wil in 1967 op 32-jarige leeftijd een auto-ongeluk krijgt, bezorgt hij niet meer per fiets, maar met de bromfiets. "Het ongeluk gebeurde op de Meerleseweg, in de leste bocht veur Meerle. Het was toen nog een kassalenweg. Ik ree helemaal nie hard want ik had tijd genug. Waarschijnlijk omdat ik op de gas trapte in plaats van op de rem, klapte ik op unne boom. In dieën tijd droeg niemand gordels. Die waren er toen nie. Ik had een gebroken been en een heel pijnlijke schouder. Ik wier mee unne Belze ziekenwaogen naor het ziekenhuis in Breda gebrocht. Ik weet nog dat dieë chauffeur zee dat hij honderd francs kreeg voor de rit vanaf de plak van het ongeluk naor de grens

Dit was eind 50-er jaren het logo van de toenmalige PTT

Tijdens de laatste jaren van zijn loopbaan als postbesteller, deed Wil dat op zijn brommer

mee Holland. Vanaf die plak naar ut ziekenhuis in Breda kreeg ie wel tweehonderd gulden, zeet ie. Sinds het ongeluk heb ik heel veel last gekregen en gehouden van mijne rechterschouder. Als ik 55 jaar ben, in 1980, word ik afgekeurd als postbesteller. Maar last van mijne schouder heb ik tot op den dag van vandaag. Ik moet nog steeds oefeningen doen."

Hobby's vandaag de dag

De laatste jaren zijn de grote hobby's van Wil en Corrie fietsen, het spelen van jeu de boules, bloemen kweken en verzorgen, en zijn duiven. Wil en zijn vrouw en vrienden fietsen geregeld samen op hun elektrische fiets, als het weer het toelaat. "We maaken dan een toerke van een kilometer of vijfenveertig. Ook fietsen we mee de bejaardenbond."

Zelf heeft Wil ook veel plezier beleefd aan het kweken van bloemen en het houden van duiven. "Tot voor een paar jaar geleden zette ik de gekweekte planten en bloemen

in potten hier achter en naast het huis. Ik kweekte vooral datura's. Duiven houden dee ik tot veur tien jaor. Ik heb wel eens un prijske gewonnen, maar onze Jos speulde veul beter. Die speulde mee die grote mannen, Amerikanen en Japanners.

Jeu de boules spelen vinden we heel leuk. We doen da altijd mee ut zelfde ploegske, op de baan bij Jos Verheyen aon de Chaamseweg in Ulicoten. Mee acht man speulen we een onderlinge competitie. Frans van Gils en Riet Boeren zijn er ook altijd bij. De ene keer lukt het goed, de andere keer nie. Er komt ook wel wa geluk bij kijken.

Jeu de boules spelen op de baan bij Jos Verheyen in Ulicoten is een grote hobby van Wil en Corrie. Tweede van links is Corrie. Achteraan met pet is Wil

Fietstochtje met vrienden in 2007. Links Ans Smolders – Maria Spitters – Neel Ooninckx. Rechts Wil en zijn vrouw Corrie

Het kweken van planten is ook een grote hobby van Wil

Op tv naor de voetbal kijken doe ik heel gère. Johan Derksen hoor ik ook gère in een praotprogramma. Hij hee al veul jaor gezongen da de voetbal door het geld kapot goi, mar nou is het al zover hè. Op vakantie gaon hebben we eigen-lijk nooit gedaan. Gift ons Corrie niks om. Is net hullie moeder hè. Dansen hebben we wel veul

gedaon. Bij Jo Kusters, in Diest, in Haghorst en Hilvarenbeek als het daor gehuwdenbal was."

Afscheid

Wil, het was een groot genoegen om met jou te klelsen. Dank zij jou hebben we weer heel wat interesants gehoord over jouw mooie vak

van postbode. Maar vooral over jouw oude beroep van huisslachter. En dat is voortaan nostalgie!

Namens alle leden van onze Heemkundekring wensen wij jou en je vrouw Corrie samen nog heel veel fijne jaren. Het ga jullie goed!

De leden van de duivenbond van Ulicoten in 1996. Zittend v.l.n.r. Charel Jacobs – Alfons Verheyen – Jos Leuris (broer van Wil) – Johan Boeren. Middelste rij: Jaak Broos – Jos Geerts – Bart Jacobs – Jef Laurijssen – Wil Leuris – Ad Adams. Daar achter Tijn Oomen – Jan Bink – Jos Verheyen – Fons Willemsen – Joost Leuris – Ron Adams

Een eeuw geleden was Baarle ook al een bijzonder dorp

De gemeente Baarle-Nassau rond 1900 beoordeeld door de toenmalige Commissaris van de Koningin (2)

ANDRÉ MOORS

In de vorige Van Wirskaante hebt u kunnen lezen, hoe Commissaris van de Koningin Mr. A.E.J. baron Van Voorst tot Voorst ruim 100 jaar geleden dacht over Baarle in zijn algemeenheid, het gemeente-bestuur in het bijzonder.

Een van zijn taken was het regelmatig bezoeken van alle gemeenten in de provincie. Van die werkbezoeken - ook aan Baarle - hield hij handgeschreven verslagen bij (bron Brabants Historisch Informatie Centrum).

Vorige keer kon u lezen dat uit die verslagen bleek dat de samenwerking met Baarle-Hertog goed was, dat het hoofd der school aan de drank was, de veldwachter veel te veel in de kroeg zat terwijl zijn vrouw misbruik maakte van sterke drank, wethouders en raadsleden voorschriften aan hun laars laptten

Tussen 1896 en 1925 was Mr. A.E.J. baron Van Voorst tot Voorst Commissaris van de Koningin in Noord-Brabant

en soms dronken waren, Baarle-Nassau en Ulicoten elkaar in de gemeenteraad tegenwerkten, in 1902 in Baarle-Nassau een zesde van de gesloten huwelijken gedwongen was, er 3% onwettige kinderen werden geboren, enz. Kortom, heel veel interessant leesvoer!

Hebt u deel 1 nog niet gelezen? Doe dat dan eerst en ga dan verder met het hierna opgenomen tweede en tevens laatste deel, dat ook zeer lezenswaardig is!

Opnieuw valt op dat, ook in de jaren 1907 tot 1924, de Pastoor grote invloed heeft in de dorpsgemeenschap. Zeer opvallend is dat de Commissaris van de Koningin in 1916 en 1924 in niet mis te verstane bewoordingen scherpe kritiek heeft op het functioneren van de toen zittende burgemeester. Maar ook dat er in 1916 grote spanningen zijn tussen de gemeentebesturen van Baarle-Nassau en Baarle-Hertog. Goede samenwerking tussen de raadsleden van Baarle-Nassau is tussen 1910 en 1920 nog geen vanzelfsprekendheid. In de jaren van de Eerste Wereldoorlog zijn er veel zorgen in verband met het onderwijs voor de kinderen in Castelle. In 1920 gaan, zo blijkt uit de verslagen van de Commissaris van de Koningin, veel boeren zich toeleggen op de teelt van frambozen.

Links een wei, nu het Sint Annaplein. Midden achteraan het woonhuis en smederij van de familie Rijsbosch. Achteraan links de molen in werking van de familie Theeuwes

Om nog wat meer in de sfeer te komen van Baarle in de jaren 1907 tot 1924, zijn opnieuw enkele oude foto's van het centrum van Baarle geplaatst. We hebben er voor gekozen om de teksten van de Commissaris taalkundig niet aan te passen, omdat we het authentieke graag tot uitdrukking laten komen.

Vervolg verslag van de Commissaris van 23 maart 1907:

Schoolhoofd van Bussel maakt nog steeds misbruik van drank; evenwel niet in de herbergen, maar hij drinkt thuis te veel; hij stookt tegen het Gemeentebestuur, maar geeft geen vat om hem te vangen. De secretaris heeft geen drankwinkel meer; ook werkt hij niet meer als zaakwaarnemer voor notaris van Eyl uit Tilburg. De oude veldwachter is dood; zijn opvolger is absoluut drankvrij en moet een zeer geschikte man zijn; hij bewees dit vooral bij den bouw van het

nieuwe station, toen gemeente met vreemd werkvolk overstromd was. De twee export-slagerijen zijn thans in handen van a: het raadslid-kastelein Olieslagers (Martens doet niet meer mee) en b: van het raadslid-kastelein M. van

Tilburg, geassocieerd met Jansen uit Baarle-Hertog.

De Belgische familie Rollin had uitgestrekte bezittingen in de gemeente; zij bezwaarde die goederen bij de Belgische spaarkas; deze eindigde met alles voor schuld te

Café 'Hof van Holland' stond naast het gemeentehuis. De raadsleden van Baarle-Nassau hoefden de weg niet over te steken om na afloop van de raadsvergadering een borreltje te gaan drinken

Het grote spoorwegcomplex aan de Grens met een aantal personeelswoningen

verkoopen; een complex van 600 ha werd gekocht door Rotterdamsche Heeren, de Koning c.s.; deze sloten een publieken weg af; gemeente had daardoor veel moeilijkheden; ten slotte werden de Heeren veroordeeld.

Met den burgemeester even het station aan de grens in oogen-schouw gaan nemen; alles, wat daar in korten tijd verrees en tot stand gebracht werd was zeer bezienswaard. B. en W. toonden zich zeer ingenomen met de bepalingen

van het nieuwe provinciale reglement op de waterleidingen, waarbij het onderhoud daarvan aan de gemeente werd opgedragen; men achtte die opdracht zeer gelukkig, en in het algemeen belang noodzakelijk.

Het stationsgebouw aan de Grens had een prachtig perron

7 April 1911:

Den 7 April 1911 bezocht ik Baarle-Nassau, Chaam en Alphen; ik ging per trein naar Baarle-Nassau; reed naar Chaam en Alphen, en nam daar weer de trein naar 's Bosch. Ik verleende audientie aan den burgemeester van Baarle-Hertog, en aan den pastoor met zijn kapelaan; oude pastoor Keij leeft nog, en woont nog in Baarle; als hij niet zoo verkouden was geweest, was hij mede gekomen. De Fransche Paters van het Heilig Sacrament hebben Baarle-Nassau verlaten en zich gevestigd in de buurt van Nijmegen, waar van Hövelt hem geïnstalleerd heeft. Bij raadsverkiezing zal het weer spannen; bij alle verdeeldheid komt nu nog, dat de ambtenaren aan de grens ook een raadslid willen afvaardigen. Wethouder Geerts zit voor Ulicoten; Adams voor Castelre; de vijf andere raadsleden wonen in de korn.

Het perron van het stationsgebouw aan de Stationsstraat in Baarle-Nassau

De oude 'Hollandse' kerk en de pastorie aan de Nieuwstraat. De pastorie werd gebouwd in 1905

In zake den internationalen weg Baarle-Nassau – Poppel vernam ik dat in België de zaak in orde is, en de besteding nog dit jaar zal volgen; raming frs. 120.000. Geraden dat, nu Waterstaat slechts 18% geeft, men niet bij de pakken moet gaan neerzitten, maar steun moet vragen waar die te krijgen is, bijv. bij de eigenaren, wier gronden in waarde vermeerderen, bij de gemeente Baarle-Hertog, enz.

Men klaagt dat de Belgen de waterleidingen slecht vegen; geraden, zich deswege te wenden tot Gedep. Stat. De burgemeester deelde mij mede dat de Marechaussee van Alphen verlegd zullen worden naar Baarle, vermoedelijk in 1913. De meisjes gaan op de bijzondere school in Baarle-Hertog; daardoor is de leerplichtwet voor haar niet van toepassing. Van Bussel is nóg hoofd der school; hij zou thans geheel onthouder zijn; in ieder geval, hij geeft geen aanstoot meer.

Raadslid Martens is naar Turnhout vertrokken. In verband met de bekeuring, ingesteld door gemeenteveldwachter met rijksveldwachter tegen Belgische stroopers, waarvoor dezen door kantonrechter in Tilburg veroordeeld werden, terwijl die zelfde stroopers door rechtbank te Turnhout werden vrijgesproken van verzet tegen onze politie, vernam ik van den burgemeester en van den Burgemeester van Baarle-Hertog dat deze Hollandsche politie terecht een zeer goeden naam had, dat zij onkreukbaar eerlijk en trouw was, absoluut drankvrij en dat zij terecht een buitengewoon goeden naam had; burgemeester van Gilze zeide mij nog, dat veldwachter van Dun honderd maal beter was dan zijn eigen veldwachter.

3 Juni 1916:

Den 3 Juni 1916 bezocht ik van uit Breda per auto de gemeenten Chaam, Baarle-Nassau en Alphen. Burgemeester Mensen, sinds Juni

1914 als zoodanig in functie, schijnt niet de rechte man op de rechte plaats. Hij geeft mij den indruk van een lastig nijdig mannetje, die er niet naar streeft om moeilijkheden op vlotte geschikte

Baarle-Nassau
hoe te begopen op de frambozen hekt; een 25.000 baeren tal
ten dubbel van 15.000 baeren voor die hekt is geruikt.
De slaourruinelfabriek had alle schuld afgelast; dit
jaar is die fabriek geheel verbrand en met de nieuwste
machines ingeruikt; kosten f 50.000.
Het aantal boeren in de gemeente neemt af; boeren kom-
men geen melkmeiden meer krijgen, dat doorgelukkig
geruikt de zware melk niet meer. Landaan-
bat meesdere boeren van hun weiland bouwland
maken, de landbouwproducten zijn duur en geven
een betere rekening dan de melk en de bolen.
Het graat den boeren anders goed; in de boerenleenbank
was 100.000 ingelegd; in de laatste tijd f 50.000
terug gehaald.
Dankba Daseerums focus de menschen zeer; de redelijk
heid is besittingen van groot; de bevolking is volopzaam
en eelt goddichstijg.

Den 16 augustus op 24 kwam ik weer in Baarle-Nassau
Van de reed raadsliden wonen er 5 in Baarle-Nassau en
2 in Alphen. Voor laatste zat vroeger ook een lid, maar
dat was niet bij de laatste verticing afgesloten. Zijf
van de heeren zijn vroeger twee landbouwers.
In het graat in Baarle-Nassau niet goed; de burgemeester,
en verbaasbaarlijk nijdig verzie, heeft geen baat om met de
menschen om te spelen. Hij leeft niet met de menschen
mede; bemoeit zich niet met hen veel en wees. Hij komt
niet verstaan van zijn Koningin, en was oegelt alles en
is er een. De verhouding tussen hem en de verhouders
is hierin. Het verhouders Krochereen kreeg hij op het
raadslid voor een hoog loopende surie over het onbetrouwen van
de reizen, dat een met gebalde reisten tegenover alle over stonden
en is boden zekre ophelulken oegentat zijn, als verhouders
Kniellaren van niet besochten hebben was oekamen. Volgen
den Bastion is seshouder Veroleerere en van de meest
besadigde meest respectabele inopseken van de gemeente.
In opbete oegent had men tegen als verhouders van
Koningin Koninginmeester liet toe, dat van steens rich derke be-

Van alle werkbezoeken aan de gemeente Baarle-Nassau hield de Commissaris van de Koningin nauwkeurig een handgeschreven verslag bij

wijze op te lossen, maar die van alles noodeloze eindeloze kwesties maakt. Hij geeft zich wel moeite, wil wel het belang van de gemeente behartigen, maar is peuterig en lastig wanneer hij niet in alles zijn zin krijgt.

De goede verhouding met Baerle-Hertog is vrijwel verstoord; er was nog wel geen openlijke ruzie, maar het scheelde toch niet veel. Hem gewaarschuwd, toch te zorgen, dat er geen breuk ontstaat; de misère is dan niet te overzien, tot groote schade van beide partijen.

De majoor kantonnements commandant Katting riep mijn hulp in om gedaan te krijgen, dat inkwartieringsgelden werden afgedragen aan den rechthebbende. De burgemeester hield dat geld vast, om daarmee niet alleen een aanslag hoofdelijken omslag over 1915 betaald te krijgen, maar om daaruit tevens te voldoen een aanslag over 1916 die nog opgelegd moest worden! De burgemeester wilde het onderhoud der waterleidingen niet ten laste van de gemeente

nemen, omdat volgens den legger de gelanders de onderhoudsplichten waren!

De aanleg van den weg Alphen – Baarle-Nassau – Poppel vordert slecht; de aannemer van Lee uit Vechel, kan met de aannemingsom niet uit; vraagt 10% verhooging; het zal veel moeite kosten, om dat meerdere bedrag te vinden; Alphen, Baerle-Nassau, Baerle-Hertog, de Provincie en het Rijk moeten dat surplus gezamenlijk fourneeren!

Het onderwijs, dat te Castelre gegeven wordt, wordt uitsluitend gegeven aan Nederlandsche kinderen uit Castelre, die vóór den oorlog in Minderhout ter school gingen. De onderwijzers zijn volgens de Nederlandsche wet niet bevoegd om onderwijs te geven.

23 Augustus 1920:

Den 23 Augustus 1920 kwam ik weer in Baarie-Nassau. Bij de gemeenteraadsverkiezing in 1919 werden 4 raadsleden uitgeworpen;

onder wie de twee wethouders. Voor Ulicoten zitten thans twee leden; Verheyen en Meeuwesen; voor Castelre een: Aerts.

Bijzonder onderwijs wordt thans gegeven aan de meisjes door Zusters Dominicanessen; aan de jongens in eene bijzondere school, te Baarle-Nassau door den Pastoor van den gemeente overgenomen. Te Castelre is nog steeds de openbare school, tijdens de oorlogsjaren opgericht; de kinderen gingen vroeger op de Belgische school te Minderhout; tijdens den oorlog konden ze daar niet meer terecht. Die openbare school bestaat nu nog; op alle mogelijke manieren tegengewerkt door de Belgische geestelijkheid te Minderhout, waar de menschen uit Castelre ter kerke moeten gaan. Van de 60 leerplichtige kinderen gaan er 16 naar de openbare school; de rest gaat naar Minderhout, naar Wortel, of gaat niet naar school. De Heer Joosen, hoofd dier school, had eindeloze klachten, die hij in een nader rapport aan mij kenbaar zal maken. Joosen woont in Baarle-Nassau,

Een prachtig tijdsbeeld van de Chaamseweg. Een paard en wagen, geladen met kratten limonade, rijdt net van het terrein van de familie Verheijen

en gaat dagelijks op een fiets heen en weer.

Dr. Govaerts uit Baerle-Hertog is gemeente geneesheer; eene vroedvrouw is er niet; eene zuster Dominicanes doet dienst als huis (wijk) verpleegster.

Men meent dat bij zuinig beheer, Baarle-Nassau er zal kunnen blijven komen; hoofd omslag 3%. Verordening op de hand- en spandiensten werkt slecht.

Weg Baarle-Nassau – Poppel is op Belgisch gedeelte klaar; van het Hollandsche gedeelte, 5,3 K.M., gaat de gemeente 2200 Meter beklinkeren voor f 35.000; van de langsliggende eigenaren krijgt de gemeente f 14.000 vergoed.

Gemeente veegt thans de waterleidingen. Men klaagt sterk over waterschap van de Boven Mark, dat niets doet en toch waterschapslasten vordert.

Nu de frambozen zoo duur zijn, begint men zich toe te leggen op de frambozenteelt; een 25 tal boeren hebben stukken van 15 tot 30 are voor die teelt ingericht.

De stoomzuivelfabriek had alle schuld afgelost; dit jaar is die fabriek geheel verbouwd en met de nieuwste machines ingericht; kosten f 50.000.

Het aantal koeien in de gemeente neemt af; boeren kunnen geen melkmeiden meer krijgen; dat dagelijksche geregelde zware werk wil men niet meer. Van daar dat meerdere boeren van hun weiland bouwland maken; de landbouwproducten zijn duur en geven eene betere rekening dan de melk en de boter. Het gaat den boeren anders goed; in de boerenleenbank was f 300.000 ingelegd; in den laatsten tijd f 50.000 terug gehaald.

Pastoor Lazerums prees de menschen zeer; de zedelijkheid is buitengewoon groot; de bevolking is volgzzaam en echt godsdienstig.

16 Augustus 1924:

Den 16 Augustus 1924 kwam ik weer in Baarle-Nassau. Van de zeven raadsleden wonen er 5 in Baarle-Nassau en 2 in Ulicoten.

Voor Castrele zat vroeger ook een lid, maar dat werd er bij de laatste verkiezing afgestemd. Vijf van de heeren zijn burger, twee zijn landbouwer.

Het gaat in Baarle-Nassau niet goed; de burgemeester, een kwaadaardig nijdig ventje, heeft geen tact om met de menschen om te gaan. Hij leeft niet met de menschen mede; bemoeit zich niet met hun wel en wee. Hij komt niet verder dan zijn Raadhuis, en masregelt alles en iedereen. De verhouding tusschen hem en de wethouders is treurig. Met wethouder Verschuereen kreeg hij op het raadhuis zoo'n hoog loopende ruzie over het onderhoud van de wegen, dat ze met gebalde vuisten tegenover elkaar stonden, en er zouden zeker ongelukken gebeurd zijn, als wethouder Kriellaers niet tusschen beiden was gekomen.

Volgens den Pastoor is wethouder Verschuereen een van de meest bezadigde meest respectabele ingezetenen van de gemeente.

Een groote grief had men tegen den veldwachter van Steenis. Burgemeester liet toe, dat van Steenis zich sterk bemoeide met de Raadsverkiezing, een lijst indiende om oude raadsleden te wippen, in de eerste plaats den wethouder Kriellaers. De veldwachter liep met zijn lijst rond om handteekeningen te verzamelen bij de menschen; deze durfden dat niet te weigeren, omdat van Steenis de veldwachter is. Algemeen is men van oordeel, dat de veldwachter zich niet op die manier met de verkiezingen zou durven bemoeien, als hij er niet zeker van was, dat hij in deze door den burgemeester gesteund werd. Door dit alles is er veel ongenoe-gen, veel onrust en tweedracht in de gemeente.

Kijkje richting Singel

Al het bovenstaande werd mij ter audientie medegedeeld door Pas-toor Lazerums. Ik heb die klachten later met B. en W. behandeld; Verschueren en Kriellaers gelegenheid gegeven om tegen den burgemeester hunne bezwaren te berde te brengen, en dezen op zijn fouten en op het ontactische in zijn manier van optreden gewezen; in plaats van gebruik te maken van den wensch en den goeden wil van zijn wethouders, om hem in het bestuur van de gemeente behulpzaam te zijn, en hen als zoodanig te waardeeren, slaat hij hen af, maakt hij hen zich tot vijand, roept groote moeilijkheden en quaesties in het leven, en werkt zeer tegen het weibegrepen belang van de gemeente.

Zal mijne zeer ernstige reprimande verbetering brengen in deze bestaanden ongelukkigen toestand? Ik hoop het van heeler harte, maar ik vrees met groote vreeze van niet. Het Raadhuis is gerestaureerd; er kwam een nieuw dak op; de voorgevel werd versterkt door er een steensmuur voor te bouwen; enz. enz. Het kostte f 9.000 en het is nog eene oude braak. De burgemeester woont er in met zijne moeder en zijne zuster; het is tot ambtswoning gepromoveerd; zeven kamers.

De oude dokter Govaerts uit Baarle-Hertog is belast met de armenpraktijk; zijn zoon, eveneens dokter, heeft zich sinds kort ook in Baarle-Hertog gevestigd. Groote quaestie over de electricatie. Belgie wil Baarle-Hertog bedienen, en dan tevens Baarle-Nassau electrificieeren. De Pnem wil Baarle-Nassau niet afgeven en wil daar des noods zelf in het klein distribueeren. Als burgemeester wat meer tact had, dan kon

Het mooie gemeentehuis van Baarle-Nassau. In oktober 1944 wordt het gebouw volledig verwoest

hij waarschijnlijk in het belang van de Pnemplannen veel doen. Thans deed hij niets dan razen en schelden, en klagen, dat men er in Baarle-Nassau weer de dupe van zou worden.

De groote moeilijkheid zit in de tarieven: door de valuta is het Belgische tarief op het moment goedkooper dan het tarief van de Pnem. Gaat de koers van de franc naar boven, dan wordt de Pnem goedkooper. Nu acht men zich verongelijkt, dat men het duurdere Hollandsche tarief zal moeten betalen, terwijl men het goedkoopere Belgische kan krijgen. Maar men vergeet daarbij, dat het straks misschien juist andersom zal zijn. In den laalsten tijd komt er wat fruitteelt; frambozen en zwarte bessen; alles gaat naar de veiling in Breda; de veilingskosten en de kosten van vervoer drukken nog al zwaar.

Op de boerenleenbank te Ulicoten is f 150.000 ingelegd. Op die te Ulicoten f 85.000.

(noot redactie: waarschijnlijk bedoelde de Commissaris dat f 150.000 werd ingelegd op de boerenleenbank te Baarle-Nassau).

De schoolquaestie te Castre: de ouders sturen hunne kinderen naar de school te Minderhout, dan wel houden ze helemaal thuis. Er is een nieuwe fase ingetreden, door dat de verbalen wegens schoolverzuim sinds enkele maanden door de rechterlijke macht vervolgd worden, en er veroordelingen vallen. Door de wijziging in het schooltoezicht: juffrouw Jansen uit den Bosch komt in de plaats van den heer Verbeeten, hoopt men medewerking van het schooltoezicht te verkrijgen in deze netelige zaak.

In Memoriam

Helaas hebben wij in de afgelopen periode weer van elf leden afscheid moeten nemen.

Wij gedenken:

**Johan Verheijen,
Boomgaardstraat 5
Turnhout**
overleden op 23 oktober 2010,

**Stan Voeten, Paralleleweg 5
Baarle-Nassau,**
overleden op 18 november 2010,

**Harrie de Rooij,
Willem Alexanderstraat 10
Baarle-Nassau**
overleden op 28 november 2010,

**Nelly Kokx- van den Brand,
Eksterlaan 14,
Baarle-Nassau**
overleden op 6 december 2010,

**Zuster E. Happel, Wolfespoor 15,
Baarle-Nassau**
overleden op 18 december 2010,

**André van Roozendaal,
Markgravenstraat 27,
Baarle-Hertog**
overleden op 22 december 2010,

**Cinus Rodenburg,
Schaluinen 11B-438,
Baarle-Nassau**
overleden op 12 januari 2011,

**Cecile Govaerts,
Pastoor de Katerstraat 6,
Baarle-Hertog**
overleden op 14 januari 2011,

**Maria v.d. Flaas, Molenstraat 34,
Baarle-Hertog**
overleden op 5 februari 2011,

**Rinus Stadhouders,
Willem Alexanderstraat 31,
Baarle-Nassau**
overleden op 6 februari 2011,

**Riet van Raak-Smits, Loveren 50,
5111 TC Baarle-Nassau**
overleden op 7 februari 2011.

Namens bestuur en leden van Amalia wensen wij de nabestaanden heel veel sterkte toe.

Om er zeker van te zijn dat we niemand in deze rubriek vergeten te vermelden, doen wij een vriendelijk verzoek aan nabestaanden om een overlijdensbrief naar ons te sturen. Het adres van ons redactielid André Moors is: Hertogenstraat 14, 5111 AR Baarle-Nassau.

Reacties van leden

ANDRÉ MOORS

Het leek ons een goed idee om leden die de artikelen en foto's in ons heemblad Van Wirskaante lezen en bekijken, gelegenheid te bieden om daarop te reageren. Maar ook andere reacties en tips voor onze vereniging zijn welkom! Daarom zal vanaf nu de nieuwe rubriek 'Reacties van leden' in Van Wirskaante worden opgenomen. Dus hebt u een tip, een opmerking, een suggestie, ontdekt u in Van Wirskaante een inhoudelijke fout of kent u namen van mensen die op foto's staan afgebeeld, neem dan contact op met redactielid André Moors (e-mail amoores@planet.nl of telefoon 013 5079556).

Ria Raeijmaekers:

In de vorige Van Wirskaante stond in de reeks 'Aon de praat mee...'

een interview met Maria van der Flaas, echtgenote van Louis van Puijenbroek. Op blz. 270 was een citaat te lezen van Jef Oomen Volgens Jef zou vroeger ook Toon Raeijmaekers van de Rooie Weg in de smidse van 'de Puij' gewerkt zou hebben.

Volgens Ria was het echter niet Toon, maar haar man Stan die bij Louis van Puijenbroek heeft gewerkt. Ria voegt er ter informatie nog aan toe dat Stan en Toon, tweelingbroers, samen al weer vele jaren werkzaam zijn in het bedrijf van Leo van Tilburg.

Klassenfoto's bekijken, altijd leuk

In het artikel 'Klassenfoto's bekijken: altijd leuk', plaatsten wij elf (oude) klassenfoto's, gemaakt op de scholen van Baarle-Nassau, Baarle-Hertog, Ulicoten, Castelre en Zondereigen. Voorzover wij de namen van de kinderen kenden, hebben wij die onder de foto's vermeld.

Wij vroegen u ons te helpen bij het opsporen van ontbrekende namen, dan wel onjuist vermelde namen te corrigeren.

Het aantal reacties viel weliswaar tegen, maar van Jos van Roozendaal en Frans Theeuwes (mede namens Lex Remeijssen) kregen we zeer bruikbare informatie.

Jos van Roozendaal:

De eerste opmerking betreft over de klassenfoto 'Meisjesgroep uit Ulicoten. Klas 6 en 7, met zuster Pascuala 1945-1946' (blz. 301). Ik mis in de namenlijst een persoon die in de 2^e rij staat tussen Cor Peeters en Betsie Josten, dat is Cor Brosens. Niet te missen, ze is getrouwd met Frans Voeten en zij hebben lang in de ouderlijke boerderij gewoond aan de Molenstraat te Ulicoten. Nu woont ze om de hoek bij jou aan de Oranjelaan 36, gemakkelijk te controleren voor jou dus.

Tweede en derde opmerking over de foto van de jongensschool in Ulicoten (eveneens blz. 301) waar ik zelf op te vinden ben. Vermeld staat dat dit een foto is uit 1956 maar dat kan niet, want het is de eerste en tweede klas en genomen bijna wel zeker niet in 1956. Ikzelf zat in de tweede klas en dat was schooljaar 1952-1953.

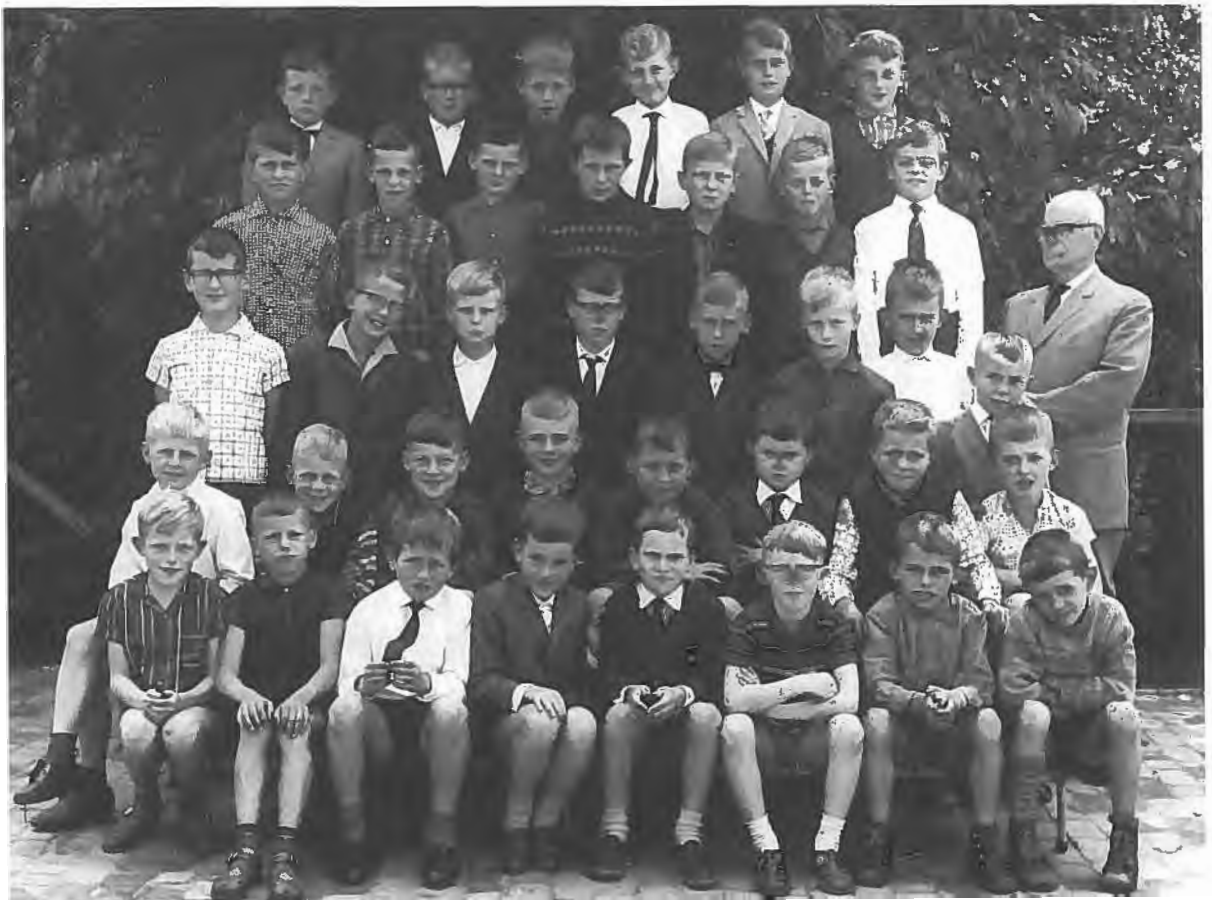
Verder zie ik op de achterste rij helemaal rechts naast Louis Vriens genoemd staan Jos van Rijen. Zover ik weet zat Jos van Rijen toen niet bij ons in de klas en hij is ouder dan ik dat is wel zeker. Ik zelf heb altijd aangenomen dat degene die afgebeeld staat Frankie Beerens (of Berens) zou kunnen zijn. Hij was een zoon van een douanier welke woonde in dezelfde straat als wij toen in de Wilhelminastraat, zij op wat nu nummer 14 is en waar na hun het gezin Nuyten heel lang heeft gewoond. De laatste twee opmerkingen zijn

duis een puzzeltje omdat ik niet zeker ben van het juiste jaartal en ook niet zeker ben van de persoon. Ik ben al lange tijd op zoek naar Frank Beerens maar ben er nog niet geslaagd om hem op te sporen. Ik kan ook bij de familie van Rijen informeren bij gelegenheid om eventueel uit te sluiten dat Jos er op staat. Ik heb er al eens met Ad Jacobs, hij staat ook op de foto, over gesproken maar hij kan het ook niet precies zeggen. Mochten er reacties komen die de oplossing brengen dan hoor ik het ook graag.

Frans Theeuwes en Lex Remeijns:

In het decembernummer is een hoofdstuk gewijd aan klassenfoto's. Een van de klassenfoto's is van de 3e klas Aloysiussschool met meester Verschueren uit 1963 (blz. 299). De vraag is wie er op deze foto staan. Welnu, ik heb samen met Lex Remeijns de namen zo goed als het kan bij elkaar gesproken (zie hieronder de foto en de namen van de leerlingen). Hopelijk is het archief hierdoor wat beter gevuld.

Bovenste rij: Remie Tuytelaars – Jan van Hees – Kees Antens – Lex Remeijns – Jan van Praat – Peter van Loon
4^e rij: Arnoud Fransen – Frans Laurijssen – Marcel van Loon – Tonnie van Gestel – Bert Leijten – Frans Meeuwesen – Hans Hendriks
3^e rij: Theo Wolters – Peter van Hulst – Frans Theeuwes – Leo Verhoeven – Wil Antens – Piet Jansen – Louis Haagen – Jan van Olmen – Meester Verschueren
2^e rij: Hans van Beek – Antoon van Beek – Henk de Bruijn – Ad Hoefmans – Guus van Alphen – Peter Gatzen – Jan Jacobs – Jack Haagen
Onderste rij: Antoon Kuijpers – Jan van Alphen – Mathieu van de Flaes – Johan Smid – Hans van Tilborg – Alfons Geerts – Martien van Gool – Theo van der Flaes

Nieuwe leden

ANDRÉ MOORS

In de periode van tot 1 november 2010 tot 10 februari 2011 konden wij weer een aantal nieuwe leden verwelkomen. In totaal 38.

Op 1 februari 2011 telde onze vereniging niet minder dan 1352 leden!

De hierna vermelde nieuwe leden heten wij van harte welkom:

mevr. L. Peeters,
mevr. S. Oomen-van der Sluis,
mevr. S. Lambregts-van der Sluis,
dhr. F. Hendriks,
mevr. F. Oonincx-Meyvis,
fam. D. Van Den Bogerd-Verhoeven,
dhr. K. Leyten,
fam. A. Vriens,
fam. R. Swaans-Sonnemans,
mevr. E. v.d. Brandt-Wens,

mevr. L. Molendijk-Moeskops,
fam. C. Verberk- van Heyst,
fam. C. Verboven-Timmermans,
fam. F. Hendriks,
fam. M. v.d. Rakt-Jacobs,
mevr. van Haeren,
mevr. M. v. Alphen-Verdonk,
fam. T. Bayens,
fam. J. v.d. Kuip,
mevr. A. Murmans,
fam. J. Sniijders,
dhr. W. Leuris,
fam. L. Helsen,
fam. J. Snoeijs,
fam. J. Haneveer.

Melanie Staes en zoon Ronnie zijn al heel veel jaren trouwe deelnemers aan activiteiten van Amalia. Wedden dat onze nieuwe leden zich ook meteen bij onze vereniging thuis zullen voelen?

Met een knipoog en een glimlach (4)

De dames Schobbers

RIA WILLEKENS EN
JOS WITHAGEN

Oprecht, rechtop
ga het leven door!
Rechtop, oprecht
in 't rechte spoor!
Of het zonlicht lach',
of 't stormen moog,
Naar 't vaderhuis
met moed omhoog!
Juffrouw Tiny
6 oktober 1955

Nogmaals bladerend door ons poëziealbum komen we bovenstaand vers van Juffr. Tiny tegen. We kijken elkaar aan: de dames Schobbers, Juffrouw Tiny en Juffrouw Toos, twee zussen, twee bevlogen onderwijzsmensen, twee bescheiden vrouwen, twee zeer sociaal bewogen mensen, twee juffen die kinderen stimuleerden hun weg te kunnen vinden in de maatschappij, twee inspirerende vrouwen uit de vorige eeuw. Vijftigplussers, van geboorte Baarlenaren, kennen deze tot op hoge leeftijd fietsende dames vast wel... We zijn intussen al weer herin-

Beste Josi.

Pluk bloeiende rozen,
vol geur, in de gaard
van 't lachende leven,
mijn vriendje, zo waard.
Bij 't klimmen der jaren
blijf jong steeds je hart.
blijf needrig in voorspoed.
blijf moedig in smart.

22 oktober 1955

Juffr. Toos i: klas

Het versje van Juffr. Toos in het poëziealbum van Jos.

neringen aan het ophalen: in onze beleving vaak positief, soms minder positief. Ook hilarisch voor de preutse jaren vijftig uit de vorige eeuw. Er is weer een thema-artikeltje geboren!

De Familie Schobbers

De strekking van bovenstaand vers geeft aan wat belangrijk is in het leven. Oprechtheid, de moed erin houden als het even tegenzit. In onze herinnering paste dit wel in het leven van de dames Schobbers. Zij leefden voor hun vak, kwamen op voor het kind in het

Stationstraat, Baarle-Nassau.

Het ouderlijk huis in de Stationsstraat. Ernaast staat de oude jongensschool.

meestal grote gezin. Het woord roeping is hier zeker op zijn plaats. Juffrouw Tiny en Juffrouw Toos waren de 2 oudste dochters van Pieter-Jan en Bertha Schobbers-Thijssen. Daarna volgden nog 3

dochters. Vader was stationschef. Fien en Ans traden in het huwelijk. Tiny, Toos en Riet bleven ongehuwd. Jarenlang heeft de familie Schobbers gewoond in het mooie oude schoolhuis in de

Stationsstraat naast de vroegere jongensschool (naast de huidige Aldi). Later zijn Tiny, Toos en Riet gaan wonen in de Generaal Maczeklaan 17.

Tiny is geboren in 1909 en Toos

De klas van juffrouw Tiny uit 1946. Op de achtergrond is de oude muur te zien, overgebleven van de RK Meisjesschool in de Nieuwstraat. Deze muur staat nog bij het kerkhof.

in 1911. In het begin van de twintigste eeuw hebben ze gestudeerd op de kweekschool in Tilburg. Ze zijn na hun studie beiden benoemd aan de RK Meisjesschool Gerardus Majella te Baarle Nassau, die in 1917 opgericht was door de Zusters Dominicanessen uit Voorschoten. Zuster Nicolette Kuil was destijds hoofd van de school. Tiny en Toos werden in hun werk ondersteund door hun achterban, vooral door zus Riet en moeder. Deze waren erg handig met breinaald, naald en draad. Zo ook allen in de kookkunst, met zelfgekweekte groenten uit hun achtertuin. Een prima team dus, die goed onderwijs en veel sociaal werk combineerden ten gunste van kinderen.

Tiny en Toos hebben elk ongeveer 45 jaar gewerkt op de RK Meisjesschool Gerardus Majella in de Nieuwstraat c.q. Maria Regina in de Cor van de Bokstraat te Baarle Nassau. Toos vele jaren in klas 1,

Kindheidsoptocht door oudere leerlingen, als zuster verkleed. Een van de weinige foto's waarop de zijgevel van de meisjesschool aan de Nieuwstraat goed te zien is.

Twee zusters Dominicanessen, Priorin Hermana en Zr. Gerarda, op de afscheidsreceptie van Juffrouw Tiny, 4 juli 1974.

De tweede klas van juffrouw Toos in 1946. De juffen zijn identiek gekleed.

De inzegening van de Maria Reginaschool door Pastoor Koenraads in 1962. De kruisbeelden op de tafel liggen uitgesteld. Vermoedelijk voor elk lokaal een kruisbeeld.

Openingswoord door Burgemeester de Grauw. Verder in de groep de heren geestelijken, Eerwaarde Zusters van het hoofd- en schoolbestuur van de Dominicanessen uit Voorschoten. Hier is nog duidelijk Het Rijke Roomse leven zichtbaar.

later in klas 3. Tiny in klas 5. Tot en met de oorlog hebben ze 2 leerklassen ofwel combinatieklassen begeleid. Tiny heeft afscheid genomen in 1974, Toos pas op 66-jarige leeftijd in 1977. Zij hebben altijd een bijzondere goede band gehad met de zusters Dominicanessen. Naast de Zusters Cherubine en Anita zijn er momenteel nog enkele leerkrachten op De Akkerwinde, die nog een paar jaar met de dames Schobbers hebben samengewerkt. Regelmatig kwamen de namen boven, van vrolijke Toos of van de strenge doch rechtvaardige Tiny.

Het katholieke onderwijs rond 1950 in Nederland

In de nieuwe grondwet van 1848 werd het recht op vrijheid van onderwijs vastgelegd. Die vrijheid van onderwijs betekende echter nog niet dat de financiën al door de overheid werd verstrekt. Integen-

De Maria Reginaschool in 1962, voor die tijd erg modern. Met het Maria Regina-beeld van onze plaatselijke kunstenaar Mathieu Doesburg

deel, dat gold in de praktijk alleen nog maar voor het openbare onderwijs. Het openbaar onderwijs bestond uit een bolwerk van mannen. Vrouwen werden alleen benoemd bij jonge kinderen en om "nuttige handwerken en naailessen" te geven aan de meisjes om hun latere taak als beoogd huisvrouw goed te kunnen uitvoeren.

De bijzondere scholen, zowel katholiek als protestant, moesten betaald worden uit bijzondere fondsen, zoals diaconieën, kerken, kloosters of door de ouders zelf. Pas in 1920 kwam de nieuwe Lager Onderwijswet tot stand, waarbij bepaald werd dat de kinderen verplicht naar school moesten en dat alle scholen door de overheid gesubsidieerd werden.

De ongehuwde onderwijzers in het katholieke onderwijs

Hier in het katholieke zuiden ijverden de pastoors volgens het amendement van de bisschoppen in 1868 voor katholiek onderwijs. Vooral in het begin van de twintigste eeuw. Zij zochten fraters of broeders om jongensscholen op te richten en zustercongregaties voor meisjesscholen. Katholiek, jongens en meisjes strikt gescheiden. Omdat de scholen aanvankelijk niet gesubsidieerd werden, kwam het benodigde geld uit de congregaties. De religieuzen hadden immers de gelofte van armoede afgelegd, hoefden dus ook geen salaris te ontvangen. Zo konden deze scholen vóór 1920 blijven bestaan zonder overheidssubsidie. Daarna gingen de overheidsgelden in de "gezamenlijke pot". Waren er op de meisjesscholen onvoldoende zusters, dan werden er ongehuwde onderwijzeressen benoemd van onbesproken gedrag. Vaak waren

Juffrouw Tiny op jonge leeftijd

Juffrouw Toos op jonge leeftijd

zij idealistische vrouwen met veel inlevingsvermogen, die naast het lesgeven nog bereid waren hulp te bieden aan gezinnen in minder gunstige sociale omstandigheden.

In het begin werkten ze meestal een paar jaar voor een zakcentje als volontair, in de hoop spoedig officieel benoemd te worden. Deze lekenonderwijzeressen werkten

Het team van de RK Meisjesschool: Vijf zusters Dominicanessen, waaronder Zr. Emmanuël helemaal links met de dames Schobbers. Het interieur is voor die tijd typerend: kasten met natuurkundespullen, een paar stapels boeken, wandkaarten van wereldverkenning aan de muur

vanuit hun dienstbaarheid. Tevens werd hun voorgehouden het werk als een soort roeping te zien. Het volgende citaat laat aan duidelijkheid niets te wensen over: "De leek, die als opvoedster haar taak begrijpt, kan zelfs gemakkelijk opgaan in de heerlijke vrijheid van haar celibaat, omdat het haar uitnodigt tot de sublieme gebondenheid van een volkomen dienstbaarheid". (Uit: M. Schouwenaars: de onderwijzeressen en haar leerlingen, 1954)

Doet ons bovenbeschreven dienstbaarheid niet een beetje denken aan de dames Schobbers? Wij tweetjes als oudleerlingen durven dit te beamen.

Op school vlak na de oorlog

Onderwijsvernieuwing stond na de tweede oorlog een beetje stil. De naweën van de oorlog waren nog voelbaar op veel scholen. Schoolgebouwen herstellen, weinig schoolmateriaal, grote gezinnen ondersteunen, kinderen helpen. De maatschappij moest opnieuw opgebouwd worden. Naar de kerk gaan en veel bidden was hier onlosmakelijk aan verbonden. Maar weinig échte vernieuwingen. Het was achteraf ook een preutse tijd. Kortom: armoe troef. Als kind werd je daar thuis met regelmaat op gewezen. Je moest meehelpen in het gezin, je goed gedragen, zeker op school. De ouders hadden

genoeg sores in die tijd. Je wilde je ouders ter wille zijn. Wat was het dan heerlijk als je het op school naar je zin had. Dat je onderweg naar school fijn kon spelen en op de speelplaats trefbal of andere spelletjes kon doen. Geweldig toch als je juf eens extra aandacht gaf, wanneer je een stempel kreeg of met gekleurde inkt mocht schrijven. Of...als je de tas van de juf mocht dragen. Tjonge, je hele dag, nee je hele week kon toch niet meer stuk. Juffrouw Tiny en Juffrouw Toos waren in die kleine positieve accentjes heel sterk. Ze lieten zich echter niet van de wijs brengen. Ze konden streng zijn als het moest. Streng doch rechtvaardig. U't interviewtjes met oudleer-

Administratie no. 25595

PROVINCIE

Noord-Brabant

HOOFDINSPECTIE

INSPECTIE

de

Gulburg

Gemeente Baarle-Nassau

Nadere aanduiding van de plaats (straat of gracht) waar de school gelegen is

Nieuwstraat 2.144

Naam der instelling of vereniging onder wier bestuur de school staat

Congregatie v.d. H. Catharina v. Senen
de Voorschoten

VERKLARING

van het aan boven vermelde school verbonden onderwijzend personeel, dat aan de wettelijke voorschriften is voldaan.

S.G. No. 13

Z.O.Z.

Het hoofd en de onderwijzers van bijstand gedurende het jaar 1960 of een gedeelte van dat jaar verbonden aan

St. Gerardusschool
de Baarle-Nassau

verklaren, dat te hunnen opzichte is voldaan aan de bepalingen van artikel 89, zesde en zevende lid, de artikelen 91 en 92 der Lager-onderwijswet 1920 en dat zij boven en behalve de jaarwedden en wedden bedoeld in de eerste volzin van het vijfde lid van artikel 89 der bovengenoemde wet geen toelage of verhoging hebben genoten, tenzij op grond van het bezit of het gebruik maken op de school van bevoegdheden, waarvoor geen wettelijke akten van bekwaamheid verkrijgbaar zijn, of op grond van hun aanwijzing tot plaatsvervanger van het hoofd der school, noch enige tegemoetkoming anders dan in de door hen gemaakte noodzakelijke kosten, voortvloeiende uit een verandering van standplaats.

Baarle-Nassau, de december 1960.

M. J. Jansen
J. P. Jansen
J. P. Scholten
J. P. Jansen
M. J. Jansen
J. P. Jansen
J. P. Jansen

In het onderwijs mocht je geen bijbaantjes hebben, die niets met het onderwijs te maken hadden. Daar moest je als leerkracht jaarlijks voor tekenen.

lingen variërend van 50- 80 (!) jaar blijkt, dat er toch wel diverse lieve, komische herinneringen zijn overgebleven...

De vrolijke Toos

In 2006 uit een interview met de toen ruim negentigjarige juffrouw Toos zelf:

"Uren vergaderden wij over een nieuwe methode van taal of rekenen. Nou, dan was je er als leerkrachten eindelijk uit en dan besliste men in Voorschoten (= locatie van het hoofdbestuur van de scholen van de Zusters Dominicanessen) helemaal anders. Niets hadden we hier te vertellen."

"Ken je die inspectrice uit Tilburg nog in haar grijze mantelpak met blokhakken? Ja? Nou die maakte toch wel bonte opmerkingen over mijn goudvissen in de klas. Het zou niet goed zijn om deze in een ronde kom rondjes te laten zwemmen. Nou, ik kreeg al snel een glazen rechthoekige bak van een kind. En weet je wat die vissen in die bak deden? Ze zwommen nóg in rondjes!"

Een veelvuldig vertelde gebeurtenis door oudere leerkrachten, die met juffrouw Toos samengewerkt hebben:

"Er kwam een nieuw kind in de klas. Dat kind had problemen, moest wennen aan school, aan juf, aan iedereen en profileerde zich binnen de groep door stoere, niet bepaald "gekuiste taal". Dat werd juf Toos op een gegeven moment te gortig. Ze overspoelde die leerling, dus ook de hele klas, plotseling met exact dezelfde taal. Iedereen stond paf: zulke schunnige woorden uit de mond van juf Toos...? Maar het proble-

Juffrouw Toos geeft de laatste instructies aan de eerste communicantjes met een beledigend vingertje.

matisch leerlingengedrag was wél afgelopen!" In de huidige pedagogiek noemt men dit: "Het gedrag spiegelen". Een ingenieuze reactie!

In de eerste klas vond de voorbereiding van de eerste communie plaats. Dit was voor rekening van juffrouw Toos. *"Ik kan me nog goed heugen hoe tijdens het*

oefenen voor de eerste communie Juf Toos een hele grote blikken sigarendoos bij zich had om ons kennis te laten maken met de hostie. Een enorme grote hostie met een kruis erop en kleine ongewijde hosties. Dit alles om te laten zien en tevens om te oefenen. Dát maakte indruk!" Daarna tijdens het interview het

Met juffrouw Toos op schoolreis in de Drunense duinen.

De werkkleding in die tijd: hagelwitte schorten! V.l.n.r. Zittend: Zr. Emmanuël, juffrouw Toos, Zr. ?, juffrouw Anna Geerts. Staand: Zr.?, juffrouw Tiny

totale gebarenritueel hoe dat het oefenen ging.

"De juffen Schobbers waren goed bevriend met mijn ouders. Zus Fien van de juffen zou voor mij een communiejurkje maken. Wat mij bijgebleven is dat juf Toos altijd in mijn nabijheid bleef als een persoonlijke begeleidster. Zelfs tijdens de dienst in de kerk week zij geen moment van mijn

zijde om alert te zijn, zodat ik niet op mijn jurk zou trappen".

"Mijn kleine zusje moest ik op de eerste schooldag naar juf Toos in de eerste klas brengen. Maar bij de eerste kennismaking met juf Toos ging het al mis en wilde ze terug naar huis. Juf Toos nam mijn huiltende zusje over. Dat was niet naar de zin van mijn zusje. Ze stampte de stijfgestreken

hagelwitte schort van juf Toos helemaal vies! O wat erg. En ik, een verlegen dingetje in die tijd, moest toen voor de eerste keer naar Juf Tiny".

De humoristische inslag van Tiny

We gaan naar juffrouw Tiny. Op zekere dag hadden we taal, o.a. afkortingen. Bv: KLM = Koninklijke Luchtvaartmaatschappij. *"Toen kwam de vraag: Wie weet wat BBA betekent? Doodse stilte. Uiteindelijk een dappere vinger: Blote Billen Actie! Ik weet nog goed, dat ik aanvankelijk onthutst was. Die durfde! Iedereen lag echter dubbel en tot mijn verbazing de juf ook."*

Nog een paar voorbeelden van onze preutsheid uit de jaren vijftig. *"Juf Tiny had altijd een jurk of een rok met blouse aan met een witte schort erover. Lange broeken bestonden toen nog niet voor dames. We hadden gymles en we kregen oefeningen aan de ringen. Wat en hoe het precies gebeurde is uit mijn herinnering, maar bij*

Op schoolreis met Juffrouw Tiny en Zuster Marie Christine, vermoedelijk ergens in de buurt van Tholen.

het voordoen door juf Tiny zagen we een beetje onderjurk. We waren toen héél stil en zeiden niks weet ik nog wel!" Hier worden ze in de huidige tijd niet warm of koud van.

"Ik heb ooit een briefje geschreven met de woorden: Juffrouw Tiny in bikini.

Het moest belanden bij een klasgenoot drie plaatsen achter mij. Maar een andere klasgenoot had het briefje eerder te pakken en bracht het naar de juf. Ik heb toen heel veel straf gehad. Wát dat weet ik niet meer, maar het is me wel altijd bijgebleven en dan zal het wel erg geweest zijn".

"Wat mij het meeste is bijgebleven van de typische dingen waar we toen zo om moesten lachen bij juf Tiny was dat zij steeds haar rok optilde om haar nylons beter aan haar jarretels vast te maken. Soms wat minder elegant als je oog dan ook nog viel op een stukje wit ondergoed".

Een ander herinnert zich het volgende omtrent de jarretel: "Juf Tiny zei: Nu even allemaal je ogen dicht. En wij zo gek, we deden dat ook. Dan maakte ze haar jarretel met de toen nog bestaande cent vast". De cent deed namelijk tijdelijk dienst voor een afgebroken knoopje!

"Scheiten en gapen" anders gezegd "geiten en schapen" was een steeds terugkerende humor, die velen zich kunnen herinneren tijdens de aardrijkskundeles. Zijzelf lachte altijd het hardst om deze grap! We wisten in klas 4 al dat dit grapje bij juf Tiny kwam. Dit grapje heeft Juf Tien, zoals wij haar noemden, wellicht 40 jaar gehanteerd.

"Wij vonden haar hakschoenen maar wat mooi. Juf Tiny was herkenbaar aan haar aparte loop. Zij zette haar voeten ook erg schuin weg, Liep op haar tenen, zodat wij haar dan niet altijd goed hoorden aankomen. Het was dus altijd

opfetten geblazen bij juf Tiny". Een zucht...

O ja, één keer echt straf gehad van juf Tiny. Ik heb toen ook meteen afgeleerd om van je buurtkinderen alles zomaar vlug aan te nemen. "Wij moesten altijd over het spoor en dan was het vaak wachten op de trein. Als groepje speelden we wel eens onderweg of we" vochten" met de Belgische kinderen van de Molenbaan met als afsluiting natuurlijk ons zangrepertoire van Belgische en Hollandse geuzenliedjes. Op zekere dag kwamen wij daardoor flink te laat. Oei, wat werd nu onze gezamenlijke smoes.? Natuurlijk: wachten voor de trein, die ook nog flink te laat was. De spoorbomen waren al dicht. Maar juf Tiny woonde vlak bij de spoorlijn en zei verbaasd: " Rond deze tijd komt er nooit een trein!" Dus gejokt, nee willens en wetens gelogen. Veel strafwerk. Allemaal! Dat heb ik thuis geweten. Voor mijn pa datzelfde strafwerk nóg een keer. En door

Een panoramafoto van de Stationsstraat en de Katerstraat met de spoorlijn. Het woonhuis van juffrouw Tiny is duidelijk te zien. De spoorlijnkruising waar je een paar keer per dag moest wachten voor de voorbijgaande goederentrein.

de rest van het gezin naderhand flink uitgelachen!"

In de klas van juffrouw Tiny deed zich het volgende voor: *"Ik droeg mijn haar los en het was iets korter dan schouderlengte en met een kaarsrechte scheiding opzij waar ik heel trots op was! Ik had ook een weerborstel. Ik wreef mijn haar zodanig naar één kant dat de scheiding niet meer zichtbaar was. Daarna zei ik tegen mijn buurmeisje: "Als ik nu mijn hoofd naar de andere kant schud, dan valt mijn haar weer zo dat de scheiding op zijn plaats zit". Ik demonstreerde dit, doch juf Tiny zag het, keek me streng aan en zei: "Kom jij maar eens hier". Ze bond mijn haar met een elastiekje bij elkaar, zodat het niet meer mogelijk was hetzelfde te demonstrenen. Gevolg: Ik moest voortaan met een staart naar school, nadat mijn moeder van het voorval gehoord had. Zij wilde wel goede vriendjes blijven met de juf".*

"De lievelingsliedjes van juf Tiny waren: Op de grote stille heide

en Een karretje op de zandweg reed, de maan was helder de weg was breed..." Wij allen zongen nog een aantal regeltjes met ons glaasje wijn tijdens ons interview met oudleerlingen

Haar humoristische inslag was misschien niet iedereen bekend. Hier komt nog zo'n voorbeeld. *"We gingen op schoolreis, naar de Drunense duinen. Voordat we vertrokken, werd het volgende tafereel opgevoerd. Juf Tiny pakte de microfoon en begon daarin heel hard te lachen. Dat vonden wij zo gek, zodat ook wij hard begonnen te lachen. Het was echt niet om aan te horen. Na een tijdje hield Juf Tiny ineens op en zei ze dat we prima hadden gelachen. Toen pas kwam het startsein voor de chauffeur om te vertrekken".*

"Omdat we als gezin ook privé contact hadden met de juffen Schobbers en zij begaan waren met ons grote gezin, breiden ze voor die "arme bloedjes" hemdjes en onderbroekjes. Onze ouders namen die gretig aan, want dat

scheelde weer in het huishoudgeld. Maar... door het dragen van dat wollen ondergoed zaten we geen seconde stil. Waarschijnlijk hebben we daar van dezelfde juffen wel eens een standje voor gehad, maar durfden niet te zeggen dat ze zélf de oorzaak waren van dat onrustige gedrag!"

Slot:

Uit al deze herinneringen van enkele oudleerlingen kwam duidelijk naar voren dat beide juffen zeer kindgericht waren en als mens sociaal en humaan. Tiny bezat veel kennis en bracht haar kennis graag over op de leerling. Haar humor kwam onverwacht naar boven. Toos was vrolijk, had pretoogjes, was als een moeder begaan met de kinderen. Naast het lesgeven, gingen zij ook op huisbezoek. Altijd per fiets, vaak met zijn tweetjes. Wij zijn niet de enigen die terugdenken aan deze twee bekende juffen. In Baarle-Nassau hebben velen goede herinneringen aan de juffrouwen Schobbers, die met hart en ziel gewerkt hebben

Een plaatje toch? Handjes over elkaar, wat schuin achterover leunend, met drieën in één bank. Met zoveel leerlingen is een goede organisatie noodzakelijk. Juffrouw Tiny houdt een oogje in het zeil.

De derde klas van juffrouw Toos juni 1974 nu met de namen erbij!

Rij 1 boven v. l. n. r.: Guus Simons – Peter Vermeer – Gerard Jansen – Marc Jansens – Ad Schoenmakers – Etien van der Rakt – Aniek van Gompel – Anny Jansen – Juffrouw Toos

Rij 2 : Nicole Peters – Kitty Koks – Frank Jacobs – Marcel Mol – Adri Kools – Karin de Swart – Erik Soethout – Anita Hendrickx

Rij 3: Nicole Wouters – Marie Louise de Nijs – Paula Hendriks – Wilma Jansen – John Verhoeven – Christian van Draanen – Anita Backx – Marloes Verhoeven – Gerda Michielsens – Els Jespers

Onderste rij: Albert v/d Broek – Piet v/d Broek – Anita Schoenmakers – Johanneke Tuytelaers – Marion van Tilburg – Jan Pelkmans – Francien Moeskops

voor de Hollandse meisjesschool. Zij waren idealistisch en hebben in hun 45-jarige loopbaan het onderwijsniveau flink omhoog gebracht. Bovendien gingen ze pedagogischer te werk dan in die tijd gebruikelijk was. Ze stimuleer-

den kinderen door ze te belonen, gingen doordacht om met straffen en hanteerden geen vernederende straffen. Ze hielpen ouders om hun kinderen te laten doorstuderen. Voor minder begaafde leerlingen zochten ze naar aangepast

onderwijs, waar deze kinderen met meer zelfvertrouwen zich wél thuis voelden .

Juffrouw Tiny en Juffrouw Toos: Chapeau!

Een reüniefoto van de klas, ongeveer het geboortjaar 1954. De beide bejaarde dames Schobbers waren hierbij nog aanwezig.

De post in Baarle-Hertog tijdens de Eerste Wereldoorlog (5)

JACQUES HEMELAERS,
MON RÖMER EN
HERMAN JANSSEN

Welke postzegelverzamelaar kent niet de voorgedrukte kaarten die door de firma Gevers & Ce tijdens de Eerste Wereldoorlog met duizenden werden verzonden? Meestal werden ze vanuit de Belgische enclaves in Baarle-Hertog verstuurd, soms ook vanuit Ste-Adresse (waar de Belgische regering zich gevestigd had). En voor de meesten is dit slechts ordinair filatelistisch maakwerk, waar nauwelijks aandacht aan geschonken wordt. Deze kaarten zouden hun geld niet waard zijn. Volgens ons is dit een totaal verkeerde opvatting, zoals mag blijken uit dit artikel.

10. Firma J. Gevers & Ce

De firma Gevers & Ce, Agence Internationale de Brevets d'Invention et de Marques de Fabrique, werd in 1898 door de heer Jacques Gevers opgericht. Het bedrijf is nog steeds actief in de sector van octrooien en merken. Het wordt geleid door Jacques en Florent, twee

kleinzonen van de stichter. Het telt ongeveer honderd veertig personeelsleden. Intussen is de vierde generatie van de familie in het bedrijf actief. Gevers Antwerpen NV is nu aan de Frankrijklei 53-55 (bus 3-5) gevestigd en heeft kantoren in Diegem, Brussel, Gent, Hasselt,

De firma Gevers was eerst in de Rue St-Jean nr. 70 in Antwerpen gevestigd. Later kreeg dit pand het adres Aalmoezenierstraat 70.

Luik en Parijs. Jacques Gevers, de stichter van deze internationaal gerenommeerde firma, overleed in 1942 (*21).

In 1914, na de val van Antwerpen, vluchtte de familie Gevers naar

Nederland. Zij vestigde zich in Zundert (Villa Mariahof). Er werd ook een kantoor in Ste-Adresse (Le Havre, Fr.) opgericht, tijdelijk gevestigd in de rue Désiré Dehors nr.2. Later werd het kantoor in dezelfde plaats naar het "chalet

Zinette" in de Sente Alphonse-Karr overgebracht.

In de eerste oorlogsmaanden was de registratie en publicatie van de brevetten en octrooien in België stilgevallen. We vinden geen

Ste-Adresse, rue Désiré Dehors.

Ste-Adresse, Sente Alphonse-Karr.

enkele vermelding ervan in het Belgische Staatsblad in de periode september 1914 tot december 1915. Deze hoofdactiviteit van de firma Gevers viel dus (tijdelijk) stil. Maar er was veel interesse voor de officiële Belgische postzegels. Al in Antwerpen had de Belgische regering per 3 oktober 1914 de gekende zegels ten bate van het Rode Kruis, type "Standbeeld de

Mérode" en "Beeltenis van Koning Albert 1" uitgegeven (*22). Deze zegels waren echter niet frankeergeldig voor het buitenland en het drukken ervan werd gestopt bij de val van Antwerpen.

De Belgische regering was op 14 oktober 1914 vanuit Oostende naar het Franse Le Havre gevlucht en verklaarde van daaruit de

vooroorlogse postzegels ongeldig. In Londen liet ze ten bate van het Rode Kruis nieuwe groot formaat zegels met de afbeelding van Koning Albert I in medaillon drukken (*23). De firma Gevers specialiseerde zich in het (mits vergoeding) verzenden van voorbedrukte postkaarten, gefrankeerd met deze zegels. Maar er werden ook kaarten verstuurd met andere zegels o.a. van de uitgifte "Pellens" en met mengfrankering van Belgische/ Franse zegels!

Belgische regering, uitgeweken naar Ste-Adresse. V.l.n.r. Pouillet, Hubert, Segers, Helleputte, Berryer, van de Vyvere, Vanderveelde, Hymans, Brunet, Goblet d'Alviella, Carton de Wiart, de Broqueville, Renkin en Luitenant Generaal de Ceuninck.

Waarschijnlijk gebeurde in de beginperiode de bevoorrading in zegels via de Belgische post in Ste-Adresse en niet via het postkantoor in Baarle-Hertog, dat gesloten was tussen 27 oktober 1914 en eind januari 1915. Op 17 februari 1915 trad er een nieuw telegraafkantoor in werking en op 27 april 1915 bracht Minister Prosper Pouillet een officieel bezoek aan het post- en douanekantoor van Baarle-Hertog(*24). Het eerste

Belgische gendarmes houden de wacht in Le Havre (Ste-Adresse).

La Guerre de 1914.
L. C. H. Paris

Le Gouvernement belge au Havre. — Gendarme belge montant la garde
The Belgian government at Havre. — Belgian gendarm mounting guard

**POSTZEGELS VAN HET ROODE KRUIS
VAN BELGIE.**

Door den heer Jacques Gevers Villa Mariahof te Zundert wordt aan allen die dit vragen een briefkaart gezonden, gefrankeerd met de volle reeks postzegels van het Belgische Rode Kruis en afgestempeld door het Belgische postkantoor te Baarle-Hertog. De kosten bedragen 35 cents ten bate van het Rode Kruis.

Tilburgsche Courant, 1 mei 1915.

Brief van J. Gevers & Co, vanuit Le Havre (Fr) verzonden op 30 oktober 1914. Stempel: "Le Havre (spécial) 30 10 14" (30 oktober 1914). Gefrankeerd met vijftiengint centimes, er werd geen voorkeurtarief toegepast. Verso: aankomststempel "Zundert 2.XI.14" (2 november 1914).

Villa Mariahof in Zundert, woonhuis van Jacques Gevers.

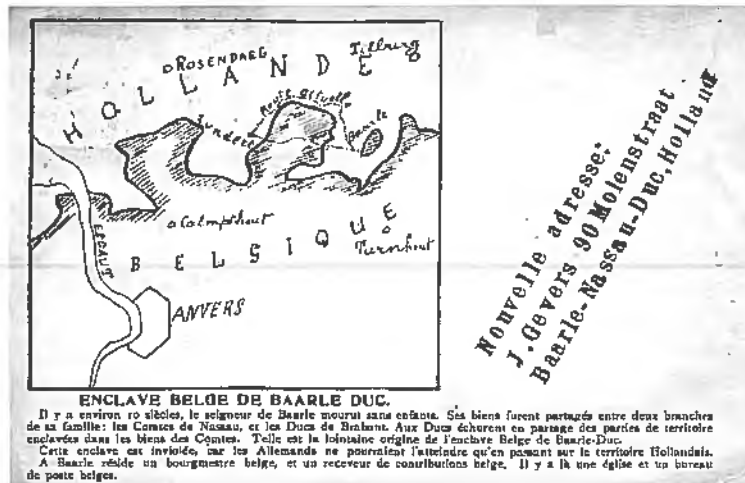

stuk in onze verzameling na de heropening van het kantoor draagt als datum 18 februari 1915. Een eerste poststuk dat door Gevers verzonden werd vanuit Baarle-Hertog, vinden wij tot op heden pas terug op datum van 1 mei 1915.

10.1. Gevers vestigt zich in Baarle

Jacques Gevers ontdekte het binationale karakter van Baarle en vond er een gat in de markt: vanuit het postkantoor van Baarle-Hertog kon hij briefkaarten met afgestempelde postzegels vanuit Vrij België naar Nederlandse filatelisten sturen. Begin mei 1915 wijzigde het adres van de firma Gevers. Misschien stelde Nederland de aanwezigheid in Zundert niet langer op prijs, gezien de activiteiten waarop die firma zich toeleide (*25)? Of vestigde Jacques zich in Baarle omwille van het vele werk met zijn bloeiend handelkje?

In Baarle was zijn adres: Molenstraat nr. 90, Baarle-Nassau-Hertog. Die dubbele gemeentenaam had zijn voordelen. Brieven vanuit

Drukwerk, voorkeurtarief Nederland twee centimes (*26). Hier werd echter met een Franse en een Belgische zegel van 1 centime gefrankeerd (*27). Verzonden vanuit Le Havre (spécial) op 12 6 15 (12 juni 1915). Deze kaarten werden aan vijftientig centimes verkocht, dus met een mooie winst! Het plannetje duidt zowel de kortste route van Zuidert (via bezet België) naar Baarle-Hertog aan als de omleidingroute, de "route actuelle".

het kantoor in St^e-Adresse werden met binnenlands tarief naar Baarle-Hertog verzonden. Poststukken vanuit Duitsland en bezet België (vaak vanuit het firmakantoor in Antwerpen) werden naar het Nederlandse (dus neutrale) Baarle-Nassau verstuurd.

Volgens het bevolkingsregister van Baarle-Hertog woonde tijdens de Eerste Wereldoorlog Maria Elisa-

beth Loots met haar vijf kinderen in de Molenstraat nummer 90. Zij was de waardin van herberg "Het Hof van Brussel". Sinds 27 december 1911 was zij weduwe van slachter en herbergier Adriaan Alfons Janssens. Meer dan waarschijnlijk had de firma Gevers zich in de voormalige slachterij gevestigd. Deze bevond zich ten noorden van het Hof van Brussel, tussen diezelfde herberg en het

kantoor van de Belgische Douane en Accijnzen (destijds: Molenstraat nr. 88 in Baarle-Hertog). Voor het douanekantoor stond een opvallend bord met de vermelding "Tolwezen".

De familie Gevers was nooit in de Molenstraat ingeschreven. De familienaam komt in het bevolkingsregister van Baarle-Hertog helemaal niet voor. Toch heeft het gezin Gevers er een aantal jaren verbleven. Bewijzen daarvan zijn bewaard gebleven, ondermeer in de vorm van een foto die aan de heemkundekring werd geschonken met de vermelding "familie Gevers, vluchtelingen uit Antwerpen", wat niet helemaal correct is.

De familie Gevers in Baarle-Hertog. Links: Marie Gevers-Bavais. Op de achtergrond: Vincent Gevers, die de firma van zijn vader (rechts op de foto) overnam. De meisjes op de voorgrond zijn de drie dochters van Jacques en Marie. De jongste, Alberte Gevers, werd kloosterzuster bij de "Dochters van Maria". Zij overleed in 2008.

De Molenstraat met het douanekantoor (nr. 88) en "Het Hof van Brussel" (nr. 90). Links van de inkomdeur bevond zich de herberg, rechts de voormalige slagerij).

Jacques Gevers was feitelijk geen vluchteling. Hij was eerder een gewiekste zakenman! Florent, de kleinzoon van Jacques, herkende de personen op de foto als zijn grootouders, vader en tantes. Hijzelf had die foto nooit eerder gezien.

De kaarten van Gevers vermelden dat hun kantoor in Baarle naast het Belgische postkantoor van

de Baarlese enclave gevestigd is ("à côté de la poste Belge de l'enclave de Baarle"), wat niet helemaal klopte. Dat postkantoor was namelijk in de Kerkstraat nr. 4 gehuisvest (*28). Maar een pertinente leugen was het niet. Het postkantoor grensde langs achter aan Het Hof van Brussel. Handig! Men kon gewoon achterom zaken doen.

10.2. Postale activiteiten van de firma Gevers

Er werden verschillende modellen kaarten uitgegeven. De eerste met adres Villa Mariahof, Zundert, de volgende met adres Baarle-Nassau-Duc, sommige met de route van Zundert naar Baarle verso, andere zonder deze route aanduiding. Andere vermelden alleen het adres te Antwerpen en te

"Geverskaart" met datumstempel 8 mei 1915.

Baarle-Nassau. Teveel om ze hier allemaal af te beelden, ze worden nog regelmatig aangeboden op de veilingen (o.a. Delcampe), soms tegen woekerprijzen.

Interessanter is een aanwijzing van de hoge oplage van deze kaarten. Op de kaarten zelf vinden wij hiervan een aanduiding terug. Een kaart met datumstempel 1 mei 1915, aangetekend verzonden draagt onderaan een volgnummer 406 (*29). Op 8 mei 1915 vinden wij het nummer 1.418, op 11 mei staat de teller op 1.599, 17 mei op 2.134 en op 22 mei 1915 bedraagt het omzetcijfer 5.098. Dit betekent dat er 1.009 stuks tussen 1 en 8 mei verzonden werden, 182 stuks tussen 8 en 11 mei, 535 stuks tussen 11 en 17 mei en niet minder dan 2.964 tussen 17 en 22 mei. Dat zijn enorme aantallen. Meer dan 4.000 zegels van 5, 10 en 20 centimes van deze Rode Kruis uitgifte op 17 dagen tijd, het lijkt me onwaarschijnlijk dat deze in voorraad waren in een relaïskantoor (*30)! De firma Gevers verzond echter geregeld verzegelde, aangetekende brieven uit Ste-Adresse naar Baarle-Hertog, waarschijnlijk met als inhoud postfrisste zegels, aangekocht in het Belgische postkantoor te Ste-Adresse.

Eigenaardig is wel dat deze kaarten aan 70 centimes verkocht werden. Het opschrift vermeldt onder A: "une carte postale affranchie de la série des 3 timbres (Roi Albert) vendus au profit de la Croix rouge de Belgique (70 centimes)". De faciale waarde van de zegels bedroeg slechts 35 centimes, doch er was een toeslag van 35 centimes ten bate van het Rode Kruis! En deze toeslag werd geïnd in het postkan-

Kaart, aangetekend naar Breda verzonden op 14 V 15. Volgnummer 1858. Gefrankeerd met 5 zegels, uitgifte "Pellens", voor een waarde van 38 centimes, het juiste port. Deze kaart werd dus verkocht aan 50 centimes, zodat hier een winstmarge van 12 centimes opzit. Bemerkt ook het aantekenstrookje van Turnhout, overdrukt met het lijnstempeltje van Baarle-Hertog/Baarle-Duc.

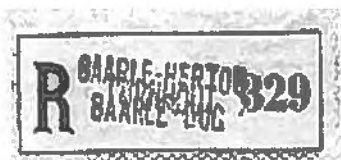

"Geverskaart" met datumstempel 22 mei 1915.

toor bij de aankoop van de zegels. Dus waar zat de winst op deze kaarten? Al bij al een eigenaardig feit. Natuurlijk was het wel zo dat niet alleen deze onder 1 en A vermelde kaarten werden verkocht, maar ook deze vermeld onder de punten 2 en C, 3 en D. En deze kaarten leverden wél een forse winst op.

Opmerkelijk is dat deze kaarten van een verschillende oplage zijn: de eerste kaart telt drie mogelijkheden (genummerd 1, 2 en 3), de tweede vermeld er vier (letters A, B, C en D)!

Door het grote aantal aangetekende stukken die in deze periode verzonden werden, zat het postkantoor te

Baarle-Hertog vlug door zijn voorraad aantekenstrookjes. Tussen 14 en 20 mei 1915 werden aantekenstrookjes van Turnhout gebruikt, met overdruk van "Baarle-Hertog Baarle-Duc" (zie illustraties hieronder). Blijkt hieruit dat Jacques Gevers samenwerkte met postontvanger J. H. Loos, die vanuit Turnhout naar Baarle-Hertog gevlucht was? Loos zou strookjes van Turnhout - die hij mogelijk op zijn vlucht heeft meegenomen - laten overstempelen met het kleine lijnstempeltje van Baarle-Hertog/Baarle-Duc. De

betrokkenheid van postontvanger Loos in deze handel blijft onduidelijk, doch citeren we hier uit het boek van Eugeen Waterschoot: "Februari 1915. De postmeester verblijft nog in Baarle-Hertog, waar hij een internationalen postdienst ingericht heeft." Een internationale postdienst? Hij leidde in Baarle-Hertog een officieel postkantoor...

Vraag is of de kaarten werden gefrankeerd en afgestempeld in het postkantoor in de Kerkstraat nr. 4 of in het bureau van Gevers in de Molenstraat nr. 90?

Zeer merkwaardig ook is de vermelding op de onderste kaart onder punt B: "Une carte postale affranchie de la série des 4 timbres

(Roi Albert et Reine Elisabeth) vendus au profit de la Croix rouge de Belgique (1 franc)." Deze reeks werd namelijk NIET uitgegeven, het bleef bij proefdrukken (*31), doch het wijst er op dat Gevers al vroeg van de projecten (*32) van de Belgische posterijen op de hoogte was. Via postontvanger Loos? Of via Nederlandse kranten? Deze postzegelreeks werd namelijk op 9 januari 1915 al in de Tilburgsche Courant aangekondigd.

Gezien de voorraad gedrukte kaarten heeft de firma die echter verder gebezigd, zelfs al was het adres "Villa Mariahof te Zundert" niet meer actueel. Spijtig genoeg kennen we noch de drukker, noch de drukdata van deze kaarten.

9613.
Gevers jac -
notificatiën.

8 octobre 1915.
Ce jour d'hui, huit octobre 1915, nous, soussigné, Van Gilse Henri-Adrien Joseph, Bourgmestre de la Commune de Baarle-Duc, province d'Anvers, certifions nous être rendu auprès de Monsieur Gevers Jacques, séjournant en notre Commune, Rue du moulin, n° 90, et en parlant à lui-même, lui avoir notifié la décision prise par le Directeur d'Administration des Postes Belges au Havre lui interdisant la vente des timbres poste belge non oblitérés.
Le prisonnier Gevers Jacques, nous a déclaré se conformer dès ce jour à cet ordre.
Baarle-Duc, le 8 octobre 1915.
Le Bourgmestre,
H. Van Gilse

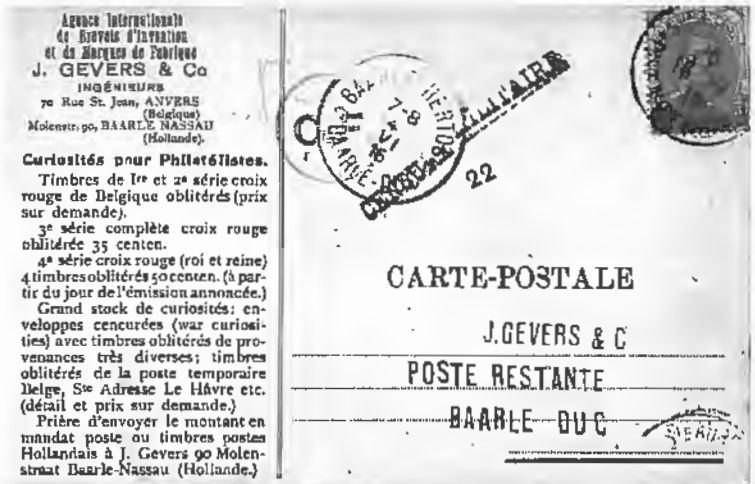
Vrije vertaling van het antwoord: "Heden, 8 oktober 1915, verklaren wij, Van Gilse Henri-Adrien-Joseph, burgemeester van de gemeente Baarle-Hertog, provincie Antwerpen, ons naar de heer Gevers Jacques, verblijvende in onze gemeente (Molenstraat n° 90), begeven te hebben en hem in kennis gesteld te hebben van de beslissing genomen door de directeur van de Administratie der Belgische Posterijen te Le Havre, om hem te verbieden niet-afgestempelde Belgische zegels te verkopen. De genaamde Gevers Jacques heeft ons verklaard zich vanaf heden naar deze regel te schikken. Baarle-Hertog, op 8 oktober 1915. De burgemeester, (getekend) H. Van Gilse

Op 8 oktober 1915 verzocht de Administratie der Belgische Posteries in Le Havre de burgemeester van Baarle-Hertog om dhr. Gevers te interpellieren over zijn handel in Belgische postzegels (*33).

Als een vorm van verzet werden tijdens het eerste oorlogsjaar massaal Belgische postzegels via Baarle-Hertog naar het bezette landsdeel gedistribueerd. Vanuit de Baarlese enclaves brachten smokkelaars honderdduizenden zegels het land binnen. Op 8 oktober 1915 besliste de Administratie der Belgische Posteries in Le Havre dat Jacques Gevers geen niet-afgestempelde Belgische postzegels mocht verkopen. Dat was namelijk een voorrecht van de Belgische posteries zelf.

Vanaf mei 1916 vinden we een nieuw model kaart, waarop het adres in Ste-Adresse niet meer vermeld staat, hoewel deze kaarten vanuit het Belgische kantoor in Ste-Adresse verzonden worden. Ook hier bemerken we het (foutieve) adres Molenstraat nr. 90 in Baarle-Nassau (in plaats van Baarle-Hertog) en tevens staat het adres in Antwerpen, rue St-Jean nr. 70, erop vermeld.

Ook de publiciteit is aangepast, maar vermeldt nog steeds de nog niet verschenen reeks zegels met beeltenis van de koning en de koningin, een reeks die dus uiteindelijk niet zal uitgegeven worden! Opvallend is de frankering met een zegel van 5 centimes van de eerste reeks Rode Kruis, een reeks die slechts kon gebruikt worden voor het binnenlandse verkeer, vandaar de correcte plaatsnaam "Baarle-Duc" als bestemming! Deze reeks kaarten kwam blijkbaar alleen voor

Postkaart verzonden via de "Poste Belge * Belgische Post * Ste-Adresse 16 V 16" (16 mei 1916) naar J. Gevers & C Poste Restante Baarle Duc. Aankomststempel: "Baarle-Hertog * Baarle-Duc * 4 VI 16" (4 juni 1916). C.F. (censor Folkestone) en censure militaire en censornummer 22. Opvallend is hier de tijdsduur tussen verzending en aankomst, namelijk negentien dagen! Werden deze kaarten bewust opgehouden?

Kaart verzonden uit Le Havre (Special), het Belgische postkantoor in Ste-Adresse. Gefrankeerd met een Franse en een Belgische zegel van 1 centime en gericht naar MM. J. Gevers & C, Poste Restante, Baarle-Duc. CARTE-POSTALE doorhaald, toepassing van het voorkeurtarief voor Nederland! Datumstempel 1 10 15. Vanaf 15 oktober 1915 werden mengfrankeringen verboden. Deze kaarten werden aan 25 centimes verkocht.

vanaf eind mei 1916 tot begin juni 1916, zeer kortstondig dus. Werden ze bewust opgehouden? Later vinden we de vorige reeks terug, echter zonder het adres in Zundert.

Vermoedelijk wist Gevers - via Loos - van het komende verbod en werd er nog een voorraad van deze "mengfrankeringen" uit Ste-Adresse ingeslagen.

J. GEVERS & Cie

INGÉNIEURS

Siège: ANVERS (Belgique)

— Ste-ADRESSE-MAYRE (France)

(Service Spécial Révisé auprès du Siège du Gouvernement Belge)

Service spécial établi en Hollande: 28 rue de Noelle à Haarlem-Hoove

ADRESSE TÉLÉGRAPHIQUE
GEVERS Ste ADRESSE

no. de la 1re R.
21772 T 504

Op bovenstaand document zijn zes zegels aangebracht van een postzegelreeks, op 15 januari 1918 uitgegeven ten voordele van het Rode Kruis. Op zegels van 1915 werd een rood kruisje aangebracht, samen met een te betalen toeslag. Dit toont aan dat het bedrijf van Gevers tot laat in Wereldoorlog I in Baarle-Hertog actief was.

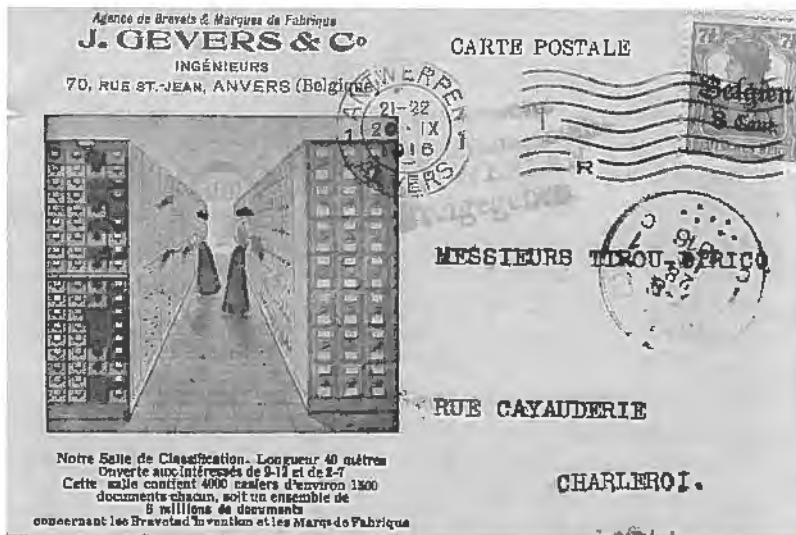
10.3. Andere activiteiten van de firma J. Gevers

Intussen zette de firma haar activiteiten betreffende brevetten verder vanuit Antwerpen, Ste-Adresse en Baarle-Hertog. Ook met het bezette deel van België en met het Duitse Rijk. Hoewel het Belgische Staatsblad nog in Le Havre verscheen, had dit ingevolge beslissing van de Generaal-Gouverneur geen enkele rechtsmacht meer in het bezette België (*34). De eerste publicatie i.v.m. het toekennen van brevetten en octrooien vinden we terug op 5 september 1915 (*35). Het betreft nog de "Liste des brevets délivrés

par arrêtés ministériels du 30 juin 1914. In deze lijst vinden we ook J. Gevers een eerste maal terug: "Brevet n° 268569 / Tichonof (F.), représenté par M.J. Gevers / Saint-Petersbourg (Russie)... date du dépôt 20 juin 1914". Er volgen er nog een hele reeks, o.a. drieëntwintig stuks in nummer 120 van 24/9/1915, negen in nummer 134 van 2/10/1915, tien in het nummer 129 van 15/10/1915, enzovoort.

Niet alleen in bezet België hernam Jacques Gevers zijn activiteiten. Ook in Duitsland duikt zijn naam op in verband met brevetten en octrooien. Er is briefwisseling van de firma Gevers van en naar Vrij België, Duitsland, Frankrijk, Groot-Brittannië, Rusland en de interneringskampen in Nederland. Doch al deze stukken in dit artikel bespreken, zou ons te ver leiden.

Deze activiteit herneemt in het kantoor in Antwerpen, getuige hiervan o.a. dit stuk van 1916, gericht aan nijveraars (de heren Tirou en Diricq) in Charleroi.

10.4. Internationaal postverkeer in Baarle

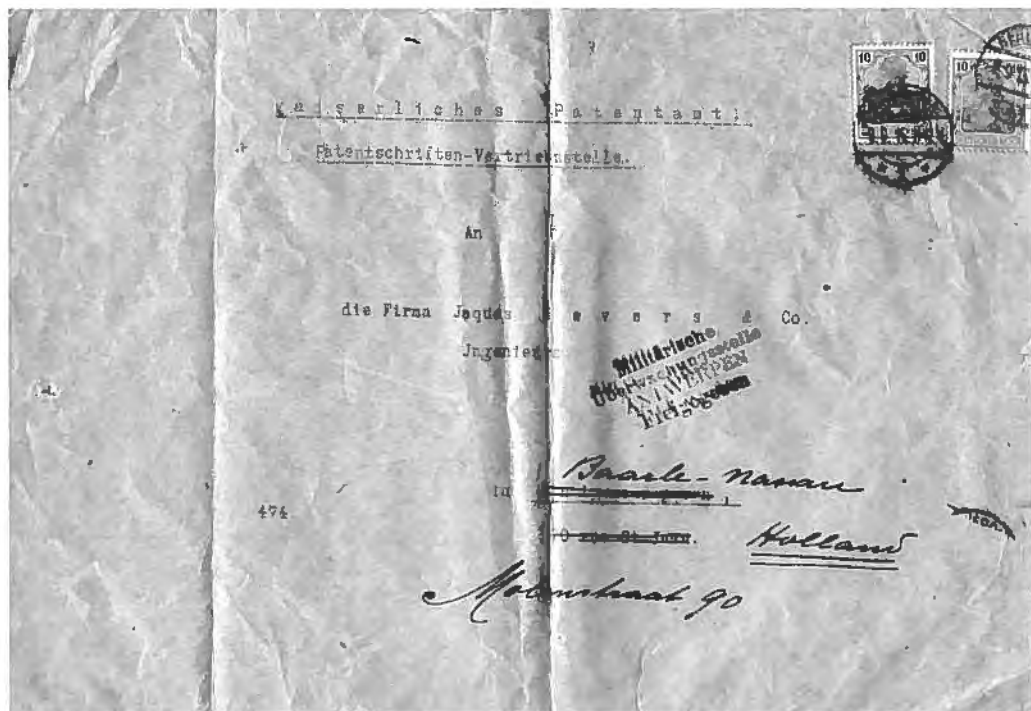
Al naargelang de Baarlenaren hun brieven naar België of naar Nederland versturen, kunnen ze tussen de brievenbussen (en postzegels) van Baarle-Hertog en Baarle-Nassau kiezen. Zo kunnen zij altijd van het goedkopere binnenlandse tarief genieten.

En door de zonderlinge gemengde ligging van de twee gemeenten werd tot voor kort voor een brief van Baarle-Hertog naar Baarle-

Nassau (en omgekeerd) altijd het binnenlandse tarief aangerekend. De kom van beide Baarles kende immers geen internationaal postverkeer met de daarmee gepaard gaande kosten. Deze brieven verlieten Baarle niet, ze werden dagelijks onderling uitgewisseld. Sinds kort echter gaat alle post naar de geautomatiseerde sorteercentra van Antwerpen (B) en Den Bosch (NL). Hierdoor vindt de bestelling van brieven van Baarle-Hertog naar Baarle-Nassau (en omgekeerd) beduidend trager plaats.

Wel worden tot hertoe sommige brieven nog altijd uitgewisseld, namelijk wanneer (per abuis) een verkeerde bestemmingsplaats vermeld wordt. In sommige Baarlese straten kun je meermaals de grens overschrijden. Het is daarom niet altijd duidelijk in welke gemeente (Baarle-Hertog of Baarle-Nassau) iemand woont. Mooie voorbeelden hiervan zijn de Kerkstraat, de Kapelstraat, de Nieuwstraat en... de Molenstraat. Verkeerd geadresseerde brieven mogen door een postbode niet in het andere land

Groot-formaat enveloppe (wikkel 27,5 x 19cm) van het "Kaiserliches Patentamt" in Berlijn, vermoedelijk met een patentdocument als drukwerk op 2 september 1915 naar het kantoor van Gevers in Antwerpen verzonden. Daar werd de enveloppe hergefrankeerd en op 8 september 1915 naar de Molenstraat nr. 90 in Baarle-Nassau verstuurd. Geen censuur vanuit Berlijn. Wel vierlijnige censuur vanuit Antwerpen. Geen stempel op verso. Een mooi bewijs dat Gevers gekend was door de Duitse overheid!

aan huis bezorgd worden. Ze worden in onderling overleg in het postkantoor uitgewisseld.

Al tijdens de Eerste Wereldoorlog werd deze praktijk gebezigd. Brieven voor Jacques Gevers die in Duitsland of Bezet België gepost waren, hadden als bestemming "Molenstraat nr. 90 in *Baarle-Nassau*". Dit adres was (bewust) foutief. Dat pand bevond zich niet in Baarle-Nassau, maar in Baarle-Hertog. Maar omdat het postverkeer met Vrij België door de Duitse overheid verboden was, werd de gemeentenaam "Baarle-Hertog (B)" gewoon door die van "Baarle-Nassau (NL)" vervangen. Bijzonder sluw gespeeld... en de brieven kwamen uiteindelijk op de juiste plaats terecht!

Deze werkwijze doet echter vragen stellen over de actieve betrokkenheid van het postkantoor van Baarle-Nassau bij het omzeilen van het Duitse verbod op het internationale postverkeer met oorlogvoerende landen. Dit lijkt in strijd met het Nederlandse neutraliteitsbeginsel! En wie was hiervan op de hoogte? Kon dit alles gebeuren zonder medeweten en medewerking van de Belgische postontvanger, C.J. Loos? Meer hierover in de volgende aflevering!

Voetnoten

- * 21. Florent Gevers: e-mail van 1 april 2009 in antwoord op een vraag om inlichtingen.
- * 22. Gecatalogeerd onder de nummers 126-127 en 129-131, juiste oplage niet gekend, vele valse zegels in omloop. Bg: 15/8/1920.
- * 23. Gecatalogeerd onder de nummers 132-134, oplage 5 en 10 centimes: 3.000.000 exemplaren. Oplage 20 centimes: 1.000.000 exemplaren. Bg: 15/8/1920.
- * 24. J. Huijbregts: "Het suizen van de Dodendraad".
- * 25. Nederland hanteerde een strikte neutraliteit zowel ten aanzien van Duitsland als ten aanzien van de Geallieerden.
- * 26. De Belgische regering genoot van de "extra-territorialiteit" en dus was ook vanuit S*-Adresse het voorkeurstarief in voege.
- * 27. Normaal niet toegelaten, mengfrankeringen kwamen echter veelvuldig voor tot de Belgische -, Franse - en Britse regeringen dit verboden vanaf 15 oktober 1915.
- * 28. In de registers van het gemeentearchief in Baarle-Hertog werd soms ook Kerkplein 4 vermeld, wellicht dezelfde woning na een vernummering.
- * 29. Veiling Delcampe: stuk niet aangekocht, wel genoteerd.
- * 30. Uit correspondentie van het Ministerie van Spoorwegen, Zeewezen, Posterijen en Télégraphen blijkt dat men geen aparte verkoopcijfers van deze zegels kon opgeven voor Baarle-Hertog, dit aangezien het kantoor zelf aanvankelijk zijn zegels moest aankopen in het kantoor te S*-Adresse.
- * 31. Catalogue raisonné des Essais des timbres de Belgique de Belgique de 1910 à nos jours van Dr. Jacques Stes.
- * 32. Deze uitgifte was pas voorzien voor 1916, blijkbaar was Gevers al van begin 1915 op de hoogte van dit project -Zie Catalogue raisonné des Essais des timbres de Belgique van dr. Jacques Stes.
- * 33. Gemeentearchief Baarle-Hertog; 2.073.564 Register van Briefwisseling.
- * 34. Gesetz- und Verordnungsblatt für die okkupierten Gebiete Belgiens n° 28, 7 Januar 1915, Seite 96.
- * 35. Gesetz- und Verordnungsblatt für die okkupierten Gebiete Belgiens n° 113, 5 September 1915, Seite 971.
- * 36. Telefonisch gestelde vragen aan Jan Kerkhofs, de vroegere postmeester van Baarle-Nassau.

Merkwaardigheden (64)

Merovingische periode: donker en meedogenloos

ANTOON VAN TUIJL

Op dinsdag 18 januari was archeologe Rica Annaert uit Ekeren bij Amalia te gast voor een lezing. Het toeval wil namelijk dat zij een stuk archeologische geschiedenis kan invullen, dat bij ons tot op heden volledig ontbreekt. Het gaat om de merkwaardige periode van de Merovingische tijd, die we plaatsen in het eerste deel van de Middeleeuwen. U vindt informatie over deze lezing op de website van Amalia.

Herman Janssen heeft samen met andere leden van de Werkgroep Zondereigen de volledige mensengeschiedenis van hun zoekgebied teruggevonden. Al die vondsten - gedaan zonder ook maar één keer een schop in de grond te steken - enkel door op te rapen wat aan de oppervlakte kwam, bestrijken een tijdspanne van ca. 70.000 jaar. Is het dan niet merkwaardig dat daarin één witte vlek van enkele eeuwen niet ingevuld kan worden?

Tipjes van de sluier

Rica Annaert heeft in het Vlaamse Broechem bij Lier een Merovingisch grafveld kunnen onderzoeken. Zij gaf tijdens haar lezing een goed beeld van wat daar gevonden werd. (Zie ook de website van Amalia). Belangrijk was ook haar uitleg over de wijze waarop archeologen tegenwoordig te werk gaan en wat het nut is van het inschakelen van andere wetenschappers bij het beoordelen van vondsten. Zo kon zij ons een beeld schetsen van een aantal facetten van de leefwijze, gewoonten, rituelen en kundigheden van de mensen uit die tijd. Het blijven echter tipjes van de sluier die nog altijd over deze merkwaardige periode in de geschiedenis hangt. Een feit blijft dat er uit de Merovingische periode tot op heden nog

zo weinig vondsten gedaan zijn. In ons heem zelfs helemaal niets. De lezing werd begeleid door een fraaie gelegenheidstentoonstelling, met vondsten uit Zondereigen en uit Baarle, samengesteld door Herman Janssen en door leden van de Baarlese Werkgroep Archeologie. Herman had de witte vlek van de Merovingische tijd goed uitgebeeld door werkelijk een 'gat' te laten vallen in de verder aaneengesloten reeks vondsten.

In de lezing kwam de oorzaak van deze leemte ook even ter sprake. Het moeten zeer onrustige tijden geweest zijn nadat de Romeinen onze streken verlaten hadden.

Oude boeken

Ik vroeg me af hoe merkwaardig die leemte en die onrust van enkele eeuwen eigenlijk wel zijn.

Het geschiedenis- en landbouwboek van pastoor Thijs

Daarom ben ik eens gaan snuffelen in het antiquarische deel van mijn boekenkast. Daarin staan enkele oude geschiedenisboeken.

Het eerste is van een zekere J. Thys, pastoor te Wijneghem. Het heet: 'Historische Verhandeling over den staet van het Nederland'. Het is uitgegeven te Mechelen in 1809. Verder kon ik terecht in de 'Historische Verhandeling over de Kempen', een boekwerkje van de monnik Adrianus Heylen, archivist van de Abdij van Tongerlo en uitgegeven in 1837. (Merkwaardig is dat deze auteur in zijn eerste hoofdstuk het werk van pastoor Thys bijna letterlijk overschrijft!). Daarnaast bladerde ik ook nog even in 'Geschiedenis des Vaderlands' van Mr. W. Bilderdyk en uitgegeven door Professor H. W. Tydeman in 1834. Ik probeer een overzicht te geven van wat zij ons weten te melden over de bijna blanco periode die wij tijdens onze lezing ervaren hebben.

Meroveus

Duizendjarige rijken worden wel gesticht, maar houden het nooit zo lang uit. Dat hebben ook de Romeinen ervaren die in het begin van onze jaartelling hun rijk uit wisten te breiden tot aan de Rijn. Na zo'n vier eeuwen komen steeds vaker en steeds heftiger allerlei bevolkingsgroepen in onze streken in opstand tegen die Romeinse overheersing. Dat verzet heeft meer resultaat naarmate de stammen zich beter verenigen, bevelhebbers kiezen voor de groepen strijders en een natuurlijke leider als 'koning' aanvaarden.

Een zekere Klodio of Chlodio is zo'n leidersfiguur. Hij was volgens pastoor Thys zeer waarschijnlijk afkomstig uit Diest. Deze Chlodio is volgens Thys "...van Diest door het Koolbosch met zijn leger vertrekkende ten jaere 438 en maekte zich meester van Doornik. De Romeynen, ten zelve tyd door

den oorlog tegen de West-Gothen gepraemt, hebben Chlodio en zyne ondernemingen niet konnen weerstaen".

Chlodio overleed in 447 of 448. Meroveus volgde hem op. Het is niet bekend of dit een zoon was of alleen een bloedverwant. Meroveus liet zijn rijk na aan zijn opvolgers. Zo ontstond de stam van Merovingische koningen die heersten in de Merovingische tijd.

Pastoor Thys vertelt nog een stukje vervolg hierop. Dat wil ik u niet onthouden omdat we daarmee ook even Baarle raken.

Childericus de Eerste volgt Meroveus op en is vierentwintig jaar koning. "Op Childeric is gevolgd zynen zoon Clodoveus (Clovis) in den ouderdom van 16 jaeren, en heydens, evenals zynen vader zynde, heeft ook het ryk in 't begin op eene heydensche wyze bestiert: dog Clotildis, dogter van Grunebald, koning der Bourgonjers, die Roomsch-Catholiek en

Toen de Romeinen hier heersten...

Clotilde.

Clotildis, de vrome vrouw van Clovis

heylig van leeven was, tot zyne huysvrouw genomen hebbende, is eyndelijk, naer zeer vele vermaeningen van zyne huysvrouw, met zijn leger naer den slag van Zulpich (of Zullich, niet verre van Keulen gelegen) welke hy door Goddelijke hulpen ten jaere 496 gewonnen had, bekeert; en door den H. Remigius, bisschop van Rems, onderwezen en gedoopt geweest”.

Woest en leeg

Zowel Thys als Heylen raadplegen de oude schrijvers Ceasar en Strabo uit de vroeg-Romeinse tijd, waar zij trachten een beeld te

schetsen van land en volk in onze streken.

In de geschriften van Ceasar leest Thys dat het landschap hier “...meir en poelachtig, woest in bosschen, zandig en schraal” is. Bij de komst van de Romeinen konden de bewoners (Menapiërs) zich dieper tergtrekken in de wildernissen “zonder zich ter verdediging te moeten verzamelen”. Strabo beschrijft, volgens Thys, de “...landsgesteltenis der Menapiërs op dezelfde wyze, wanneer hy zegt, dat zy in slegte en leege huizen woonden in bosschen en

poelen”. Heylen concludeert dat Menapiërs, Eburonen en andere stammen er “in wyds en zyds van elkander verspreyde geringe vlekken (nederzettingen) woonden”. Tijdens de lezing hoorden we hoe in de na-Romeinse tijd de bevolkingsdichtheid sterk afgenomen moet zijn. In de vroege Middeleeuwen vormen de Kempen dus een nauwelijks bewoond gebied van wildernissen.

Pastoor Thys heeft zijn boek vooral geschreven om de bevolking van de Antwerpse Kempen een en

Het was hier een land van poelen en moerassen

‘...dat zy in slegte huizen woonden...’

ander te leren over verbetering van de landbouwmethoden. Daaraan besteedt hij veel aandacht. In het begin van zijn boek verklaart hij zo goed mogelijk de oorzaken van de gebrekkige werkwijzen en schamele opbrengsten. Daartoe zocht hij bij oude schrijvers naar de geschiedenis van onze streken. Zo schrijft hij bijvoorbeeld: *“Ceasar toont aen dat deeze landen vervuld waeren met menigvuldige slegte bosschen, vuyle en stinkende moerassen, zuere bemden en gebroektsen, zandige en dorre heyden en diergelyke verlaetene uitgestrekte plaetsen”*.

Verder vond Thys in andere oude geschriften nog een en ander over de leefwijze van de bewoners. *“Hunnen akkerbouw is zeer slegt geweest. Immers, wat zal imand nog op heden van den akkerbouw maeken, die alle jaeren van woon veranderen moet? Klaes Kolyr verhaelt ons op wat wyze onze voorvaders van de eene naer de andere plaets zich begaven, zeggende: hunne levenswyze was niet veel geschikter als hunne huyzen.... Hun voedsel bestond meistens uyt melk, kaes en vleesch; daer er niemand onder hun eygene vaste gronden hadde, maer dat hy, die onder hen het oppergezag voerde, aen eenieder 's jaerlijks, volgens goedunken akkers en velden aanwees, en 't een naer 't ander jaer van woon dede veranderen”*.

Thys gaat ervan uit dat de Romeinen de landbouw beter bedreven en dat de plaatselijke bevolking dat voorbeeld geleidelijk volgde. Het kwam zelfs zover dat in de vierde eeuw *“de Romeynsche legers door het graen, dat in onze landen wierd gewonnen, gespysd wierden”*.

'...gespysd door graenen, die in onze landen wierden gewonnen'.

Onrust, dood en verderf

Na de Romeinse overheersing hebben de landbouw en ook andere verworvenheden van de bewoners in onze streken geen vorderingen gemaakt. Integendeel.

Wat wij uit onze geschiedenislessen kennen als de 'Grote Volksverhuizing' moet een lange periode geweest zijn van ernstige onrust en verval, van ontvolking van grote gebieden en van verwildering van in cultuur gebrachte

Onschuldige mensen raken in het nauw en vluchten

gronden. Pastoor Thys schrijft: "Ik vermeyne hier niet verre van de weg af te wyken, is 't dat ik zeg, dat den landbouw geenen grooten voortgang gedaen heeft zolang de volkeren van deeze landen geene vaste wooningen gehad hebben, en aen geduerige oorlogen en omwentelingen zyn blootgesteld geweest".

Veel onrust ontstond na het overlijden van een vorst. Zijn rijk werd dan verdeeld onder de rechthebbenden. Dat leidde bijna altijd tot twisten en gewapende conflicten. Zoals dat nu gaat, zo zal het ook toen gegaan zijn: onschuldige mensen raken in het nauw en slaan op de vlucht. Thys omschrijft het zo: "...waer uyt dikwils groote oorlogen voortkwaemen, en dat dikwils zodanig vreed, dat er geheel landschappen verwoest wierden. Hierby zyn ook gekomen

de invallen van de Wandaelen, Hunnen, Hongaeren, enz. Van dezen leert men in het leven van den H. Medardus, dat zy ontrent den jaere 545 zoodanig groot geweest zyn, dat er geheel Galliën en gevolgiijk ook de Nederlanden door verwoest zyn geweest".

In 'Geschiedenis des Vaderlands' van Mr. W. Bilderdijk lezen we over deze chaotische toestanden en tijden het volgende: "Invalende volkeren hielden langen tijd het bosachtig gedeelte van Vlaanderen bezet, hetgeen van hun den naam van het 'Woud zonder genade' kreeg en waar het lang duurde eer hun rooven en moorden gestuit werd".

Slavernij

Wanneer je als kleine mens van vlees en bloed in zo'n onvoor-

'...lasten en diensten die zy voor hunne heeren moesten draegen of hun bewyzen'

'...hierby zyn ook gekoomen de invallen van de Wandaelen,....'

stelbare chaos moet trachten te overleven, dan is het niet verwonderlijk dat je bescherming zoekt bij stamhoofden of 'koningen'. Je maakt je daarmee wel afhankelijk. Zo afhankelijk dat velen tot slavernij vervallen. Ik herinner mij de naam 'lijfeygenen' uit mijn schoolboekjes.

Monnik Heylen meent in zijn 'Historische verhandeling over de Kempen' dat de slavernij in onze gewesten al eerder, en ook door andere oorzaken ontstaan kan zijn. Ze moet een gevolg zijn van bepaalde leefgewoonten bij de oude Germanen. Het dobbelen was in die tijd een zeer geliefde, maar vaak tragisch aflopende bezigheid. Hij legt het als volgt uit: "De slaeverny was alsdan doorgaens alhier niet zoo streng als by de

Grieken en Romeynen. Zy bestond gemeenlijk in zeker maetige lasten en diensten die zy voor hunne heeren moesten draegen of hun bewyzen; te weten: dat zy als pagters of huerlingen moesten opbrengen eene zekere hoeveelheid van graenen, en leveren eenig vee en kleederen. Verders mogten zy hun bewoonde huizen en akkers bestieren naer genoegen".

Zoals gezegd, ging het dobbelspel bij de oude Belgen soms zo ver, dat "na hun goed en kleederen verspeeld te hebben, zy dikwils ook hun lyf en vryheid waegden. Eenen ongelukkigen teerlingworp was genoeg voor zulk verlies. Was het dus wonder dat er menigen zichzelf in slaeverny bragten? Zij lieten zich binden en verkoopen".

De Romeinen kenden ook slavernij. Zij gingen niet zachtzinnig om met overwonnen krijgers en andere 'gevangenen'. Heylen schrijft: "... en dat den keyzer Aurelianus in Belgenland aen de meest-biedende heeft doen verkoopen 8000 gevangene Franken, en dat ten tyde van Probus op het laetst van den veldtogt zoo veel gevangenen zyn te koop geweest, dat men zulke ongelukkigen voor één gouden stuyver de man kon bekoomen".

Na de val van het Romeinse rijk blijkt de behandeling van slaven enigszins verzacht te zijn. Er bleven echter misstanden bestaan. De 'maatschappij' reageerde daarop met wetten om de willekeur en het sadisme van slaveneigenaren in te dammen. De Salische wetten zijn zeer duidelijk over de behandeling van slaven. Een paar citaten. "Al wie eenen slaef doodde, stooft, verkogt of vry maekte, was schuldig 1400 penningen". "Als

eenen slaef eene kleyne som, by voorbeeld twee penningen stooft, moest hij die wedergeven met 120 penningen of zooveel slaegen op zynen rug". Slaven konden natuurlijk nooit zo'n hoge boete betalen en vielen dan ook steeds ten prooi aan lijfstraffen. Zij moesten "dikwils hunne ruggen bloedstellen om gegeseld te worden of hunne koppen onder de schrikkelijke vuistslaegen bukken". Straffen van 140 stokslagen en 120 kopslagen kwamen voor. "Aldus wierden de slaeven behandeld volgens de Salische wetten welke

hier sedert de vijfde eeuw waeren ingevoerd", aldus monnik Heylen.

Al het bovenstaande overziende, moeten we constateren dat de witte vlek in de tentoonstelling eigenlijk een zwarte bladzijde is in onze oude geschiedenis. Het is niet merkwaardig dat gesproken wordt van de 'donkere Middeleeuwen'. Voor de gewone kleine mensen waren de tijden onmogelijk hard en meedogenloos. Is het niet begrijpelijk dat er van culturele en artistieke nalatenschap nauwelijks sprake kan zijn?

Woest en ontvolkt land in de Merovingische tijd

I.

HEIDENDOM.

Witte wijn van blauwe druiven? (2)

ELS VERBIEST

En hoe zit het met rosé?

Een antwoord via 'Hof van Baarle' bij monde van Ad Jacobs en Mark van de Rakt.

Zondag 26 september 2010, was het voor het eerst open dag op Boschoven bij de wijngaard 'Hof van Baarle'. De dag voordien werd er hard gewerkt door een groepje vrijwilligers en de eigenaars. Dp zondag kon je hun eerste wijn

proeven en kopen: een primeur! Drie soorten blauwe druiven hadden ze geoogst in 2009 en hun rode wijnen worden genoemd naar de rassen: Rondo, Regent en Cabernet Cortis. De witte wijnen van 2009 luisteren naar de namen Johanniter en Solaris, maar waren beide helaas al uitverkocht.

Een dag van buitenwerk en nadien de zorg voor de wijnkelder

Hun wijngaard ontstond op een stuk eigen grond aan huis op Boschoven en ze wisten dat het er de goede grond voor was! Een stuk van 1.25 ha met daarin de punt van de meest noordelijke Belgi-

De wijngaard 'Hof van Baarle' op Boschoven in de winter

sche enclave nr. 12, was voor hen voldoende. Het opstarten duurde drie jaar, voor ze konden produceren. De grond werd drie jaar na elkaar met zeewierkalk verrijkt. Daarnaast

werd er bijgemest met geitenmest: in een organische vaste vorm. In het voorjaar 2008 begonnen ze met de aanplanting van 60% witte en 40% blauwe druiven. Tussen de planten kwamen palen

De wijngaard heeft een oppervlakte van 1.25 ha

De winterrogge die in de winter wordt ingezaaid, staat klaar als groenbemesting

en draad en netten om de konijnen te weren. Ze kozen voor nieuwe, ziekte resistente rassen, aangepast aan deze regio. Ze gaven de voorkeur aan een biologische wijngaard die ze goed onkruidvrij trachten te houden.

In noordelijke landen wordt meer wit gekweekt omdat deze maar een alcoholpercentage van 11% hoeft te hebben en bij blauwe druiven verwacht men 12 tot 13%. Bij deze blauwe druiven moet het weer meewerken, want alleen zon geeft een hoger suikergehalte en dus weer meer alcohol.

Druiven kan men in Nederland kweken tot de Waddeneilanden en met enkele rassen lukt het zelfs tot in Scandinavië

Persoonlijke voorkeur

Zij willen een eigen smaak creëren en beogen kwaliteit. Dit houdt in: een evenwicht tussen zoet en zuur, helderheid, heerlijke aroma's en een juiste balans tussen de verschillende fruitsmaken!

Zij volgden een cursus wijnproeven. Die begon met het proeven van gedistilleerd water met daarin verschillende zuren. Daarna werd dit mengsel geproefd met toevoe-

ging van suikers, in verschillende hoeveelheden. Nadien deed men er aroma's bij en alcohol. In een volgende fase leerden ze echte wijnen proeven. Ze keken naar de kleur en de helderheid. Ze leerden nuances onderscheiden en de nasmaak ervaren.

Plukken, persen en gisten

De wijngaard wordt tijdens de ontwikkeling van de druiven een zorg van elke dag. Vooral het weer is een constante zorg!

De netten zijn gezakt om het oogsten mogelijk te maken

Ad Jacobs controleert de kwaliteit van de druiven

Bij de rijping mag er geen blad voor de druiven hangen, het teveel aan blad moet dus weggeknipt. Ook overdadige trossen en zijscheuten worden weggehaald. De druiven moeten vrij hangen en droog, zij hangen onder het bladerdek. Het bladerdek zit erboven en kan tot twee m hoog gaan, zon en wind moeten erbij kunnen. Eén tros druiven vraagt zeven gezonde bladeren voor een voldoende suikervorming. Suikers worden gevormd in het blad en opgeslagen in de druiven. Hoe meer zon hoe meer suikers!

Tussen de wijnstokken zijn er grasstroken die kort gehouden worden met zwenkschoffels. Spinnen, vinders, luizen, lieveheersbeestjes... en wespen zijn geen vrienden van de wijngaardeniers. Meeldauw is een ziekmakende schimmel. Aan de kop van elke rij druivenplanten staat een rozenstruik. Deze is vlugger vatbaar voor meeldauw en geeft dus aan wanneer er preventief moet opgetreden worden met een speciaal middel voor biologische teelt.

Mark van de Rakt knipt de steel weg

Men merkt aan de smaak van de druiven en de kleur van de druivenpitten wanneer de druiven klaar zijn voor de pluk. Zijn ze groen dan is het nog te vroeg, ze dienen bruin te zijn.

Er wordt bij voorkeur 's morgens geplukt, dan is het koel. Overdag is het te warm, de druiven kunnen gisten, oxideren en er kunnen fruitvliegjes op af komen. Bij regenweer plukt men niet, de druiven nemen dan te veel vocht op. Om zeven uur waren zij op de

open dag, al in touw met de druivenpluk en het werd een lange dag, want de geplukte druiven moesten dezelfde dag nog verwerkt worden.

Wit, rood of rosé!

Na de oogst worden de witte druiven eerst gewogen. Daarna gaan ze in de ontsteler die pitten en stelen verwijdert, wat de smaak ten goede komt. De druiven gaan dan in de eerste kuip. De dag nadien gaan ze in de pers en het sap wordt één dag later geklaard en overgeheveld in een schone kuip voor de gisting. Ook van blauwe druiven kan men witte wijn maken. Deze druiven moeten direct geperst worden. De rode kleurstof mag niet de kans krijgen om het sap te kleuren. Voor roséwijn laat men de blauwe druiven vier à vijf uren met de schil in de eerste kuip en nadien wordt dit sap pas geklaard. Zo krijgt men een lichte roze of diep roze kleur.

Op het velletje van de druiven zit de natuurlijke gist. Komt de gist in contact met het sap dan ontstaat alcohol door het gisten. Het moment waarop men de gisting stopzet is belangrijk. De wijn is

Mariëtte knipt Johanniters (witte druivensoort) van de rank

Geogste witte Johanniters

droog als men het druivensap helemaal laat uitgisten. Bij zoete wijnen wordt de gisting afgesneden om suikers over te houden voor de wijn.

Wat zijn sulfiet, tannines en eiksmak?

Sulfiet is een conserveringsmiddel dat men toevoegt om de aroma's te conserveren en de wijn te beschermen. Het dient vermeld te worden op het etiket.

Tannines zijn een puur natuurlijk product in de schil en de pitten van blauwe druiven. Ze geven

een stroeve smaak aan de rode wijnen. De witte hebben geen tannines, roséwijnen een beetje. Vroeger gaven de eiken vaten hun smaak af aan de wijn. Tegenwoordig hangt men een builtje met eiken houtsnippers in de glanzende metalen kuipen om een eiksmak te creëren.

Verzorging van de wijn

De wijnkelder is koel en voorzien van gladde vloeren, betegelde muren en glimmend inoxidabel materiaal. Hygiëne is zeer belangrijk voor de telers, ze krijgen hier ook strenge controle op.

Klaar! V.l.n.r.: Ad Jacobs, Ruud van de Rakt, Mariëtte en Mark van de Rakt

Verkoop en bewaren

Bij de slijterij 'De Drie Dennen' in Baarle verkopen ze hun wijnen. En het ging hard, de witte was al snel uitverkocht!

De wijnen hebben een vrij lange bewaartijd, maar kunnen ook jong gedronken worden. Zij stoppen hun flessen af met kurken met daarover een capsule. Een mooi etiket met de naam van de wijn, info over de herkomst, de produ-

De wijpers in productie

De pulp wordt omgeroerd door Ad Jacobs

cent, de inhoud en het oogstjaar zijn verplichte vermeldingen. Bij een lekker wijntje sluiten we dit bezoek af. We zijn inmiddels heel wat wijzer geworden en kunnen al een aardig woordje meepraten over druiventeelt en wijn.

Druiven bij de grootouders

Na de tweede wereldoorlog werd de verwoeste boerderij van Sus

Zicht op de serre achter het woonhuis van Sus Van Gils waarin de druivelaars groeiden

Van Gils in Zondereigen heropgebouwd, ook de serre voor de druiven. Aan de achterkant van het woonhuis werd een serre opgetrokken. Aan de buitenkant ervan werd over de gehele lengte een stenen bak van ruim één meter hoog gebouwd. Deze bak werd eerst voor een deel gevuld met zand. In het slachthuis van Meerle werden twee grote waskuipen met ingewanden van het slachtvee opgehaald en in de stenen bak verdeeld. Daarop volgde weer een laag zand en daarin werden de jonge druivelaars geplant. Door gaten in de muur werden de druivelaars naar binnen geleid en konden ze groeien, bloeien en lekkere druiven dragen in de glazen overkoepeling.

Wijnproeverij bij het radioprogramma 'Peeters en Pichal' op Radio 1

Voor een radioprogramma zaten tien luisteraars, bestaande uit vijf Belgen en vijf Nederlanders aan

tafel om wijnen te proeven. Deze groep bestaande uit wijnprofessionals en wijnliefhebbers kwam samen voor een eerder ludieke test van Belgische en Nederlandse wijnen. Op een vuuzela blies men de aftrap, de flessen konden komen en werden ontkurkt. Uit welk land zou de beste wijn komen? Er waren in totaal tien wijnen, waarvan twee rosé schuimwijnen,

vier witte wijnen en vier rode wijnen.

Vanuit Nederland was wijnjournalist Rene van Heusden van het tijdschrift Perswijn overgekomen en onder begeleiding van de Belgische wijnjournalist Alain Bloeykens werd het tempo er goed ingehouden en werden alle wijnen in een half uur blind geproefd. België en Nederland hadden elk

De wijn staat te rijpen in de tanks

een winnaar bij de witte en de rode wijn, dat werd dus een gelijke stand. Maar België won de beker omwille van de beste schuimwijn. De beste Belgische rode wijn was een Chateau Bon Baron van een Belgisch domein dat blijkbaar door Nederlanders werd uitgebaat! De bekroonde witte wijnen waren van de Solaris druif en een Pinot Gris en de rode wijnen waren een Rondo en een Regent! Dit zijn nu net ook de druivenrassen die in Baarle gekweekt worden!

Besluit:
Als we de kwaliteit van de Belgische en Nederlandse wijnen vergelijken met deze van jaren geleden, heeft er duidelijk een kwaliteitsverbetering plaatsgevonden die de komende jaren ongetwijfeld nog verder gezet gaat worden!

Zeeduivel geboren om wijnboer te worden

Een raar beest, de *Lophius Piscatorius*. In het Nederlands heet het beest zeeduivel, in het Vlaams lotte of staartvis, in het Frans lotte of baudroie, in het Engels sea-devil of monkfish, maar onze vissers spreken van steirt of roggenvreter. Het is een raar beest met een afzichtelijke kop en een aartslelijke kolossale muil. Aan de kop bengelt een klein staartje en alleen dat wordt te koop aangeboden. Het is uniek verijnd visvlees, vast van structuur dat zich leent om te grillen, te braden of te stoven met wat bouillon of een ferme scheut wijn! Bovendien zit er maar één grote graat in de staart, dus gemakkelijk om te eten. Laat bij de vishandelaar het vel verwijderen want het is taai en niet eetbaar.

Ingrediënten voor vier personen: een kg vis, olijfolie, boter, een ui, twee wortelen, bloem, een halve

fles rode wijn, geutje cognac, kruidenboekje met tijm, laurier, petersliestelen, (een stukje zwarte chocolade), vijftig gr zoute spekjes, drie sjalotten, wat kleine paddenstoelen, peper, zout en een lepel suiker.

Versnijd de vis in grote stukken en rol ze in de bloem. Smelt de boter en de olie in de pan en bak de vis langs alle kanten mooi bruin. Voeg de fijngesneden wortelen en ui toe. Overgiet met de wijn en verhoog de vreugde met een scheutje cognac. En dan kunnen we kruiden: met het kruidenboekje, uitvoerig pepen en lichtvoetig zouten. Breek

de zuurte van de wijn met de suiker en voeg het geheime middel toe (een stukje zwarte chocolade). Laat alles zacht sudderen onder deksel. Stof intussen de spekblokjes en de sjalottnippers in wat boter tot ze krokant zijn en voeg er de paddenstoelen aan toe. 'Vis' de vis uit de pot en leg hem in je mooiste schaal. Doe de paddenstoelen en de spekjes erbij. Zeef de saus, proef, verbeter eventueel de smaak en bindt het vocht indien nodig. Giet de saus over de vis. En klaar is Kees, de zeeduivel! Smakelijk!

Recept uit Bistro en co van Dirk de prins

De gebottelde wijnen zijn te koop bij 'Hof van Baarle' op Boschoven en bij 'De Drie Dennen' op de Chaamseweg

Arme Amalia (71)

ANTOON VAN TUIJL

De stroom schenkingen blijft gestaag aanhouden. Het lijkt erop dat steeds meer mensen bij het opruimen van een vergeten kast of een stoffige hoek op zolder, aan Arme Amalia denken. Kijk maar eens naar onderstaande lijst. Er zitten weer heel verrassende zaken tussen. Met genoeg vermelden wij wat leden binnenbrachten.

Een halflange rijschaaf – een hand-boormachine, die werkt op handkracht – het Alphens leesplankske (dat ziet er mooi uit!) – twee mooi gevormde tangen om metalen buizen te buigen – een velletje benzinebonnen uit de oliecrisis van 1973 – een doos vol devotie-artikelen – een stapeltje mooie nieuwjaars- en jubileumbrieven – enkele schriften met handgeschreven teksten – een serie religieuze boekjes – enkele scapuliermedailles en devotieprentjes – enkele boeken – acht schoolboekjes – een naaikistje met inhoud – een kleine eikoker voor zes eieren – de langspeelplaat van Harmonie St. Remi '70 Jaar muziek in Baarle 1908-1978' – een oude wekker met de bel bovenop, aangeschaft bij Cornelis Verheijen, horlogerie in Baarle – zes kerk- en evangelieboeken, enkele natuurboeken en nog een paar allerlei boeken – Een

aantal foto's en enkele Ulicotense documenten en feestboekjes – een 100 jaar oude rouwvoile met rouwfrontje – twee jubileumboeken van de vroegere Nederlandse koningin Wilhelmina – drie spoelen voor een groot weefgetouw – twee series oude houtboren waaronder een set centerboren – vier kerkboeken – een volledige kalender met elftallen van voetbalvereniging Dosko uit 1983 – set van twee wandmedaillons in reliëf, die de lijdende Christus en de Moeder van Smarten voorstellen – een blaasbalg – twee tinnen borden, o.a. een met het stadswapen van Turnhout – een bronzen kruisbeeldje – een koperen asbakje – een geciseleerde borrelonderzetter – een koperen blaker – twee gegoten metalen kandelaartjes – een grote kanonshuls voor een zware obus – een mapje met documentatie van de in Baarle geboren en in

Indonesië omgekomen soldaat Cornelius Ludovicus Geerts – enkele oude kranten – een verzameling kerk- en gebedenboeken – een serie zangbundels – een heel bijzonder leerboekje voor misdienaars, met fonetisch weergegeven Latijnse teksten (Dat ziet er echt als koeterwaals uit!) – serie oude sterk versleten munten, zodat ze praktisch onleesbaar geworden zijn – twee metalen musketkogels – het jubileumboek van 40 jaar Ponderosa – de videoband van 550 jaar Ulicoten.

Wij vermelden natuurlijk ook graag de gulle gevers. Dat zijn in willekeurige volgorde: Familie Haneveer-Rodde – Werkgroep Ulicoten – Martien van Gool – Familie Hendriks uit Leuven – Mevr. M. Willemsen – René Wouters – Mevr. Haagen-Moeskops – Mevr. Van Gerwen – Mevr. Jansen-van Loon – Frans Beekmans – Herman Janssen – Heemkundekring Alphen, via Jan Wilkens – Familie Van der Steen, via Ad Vlemmix – Gust Haagen – Dhr. J. Baaij – Familie Geerts Ulicoten – Familie Hurks – Familie Gieskens – Dhr. H. Mat

Wij danken, namens alle leden, de schenkers van harte.

Eén schenking willen we er even uitlichten, omdat soms dingen mooi samenlopen. Wij ontvingen een fraai collectebusje, dat ooit gemaakt is om de Missienaakring van Baarle-Nassau te steunen. De Missienaakring was een vereniging van vrouwen die allerlei soorten kleding maakten voor paters, broeders en zusters die in de missie werkzaam waren. Jaarlijks stelden de ijverige leden de genaaide, gebreide en gehaakte spulletjes tentoon. Daarna werd de hele verzameling opgestuurd naar een missiegebied.

Het toeval wil dat we enige tijd geleden een foto kregen van de Missienaakring van Baarle-Nassau uit 1935. U ziet een flinke groep ijverige dames met daarbij het collectebusje.

Tot volgende keer.

Van heksen die echt bestaon en van goei en kaoi aaier

FONS WILLEMSSEN

Deze keer wil ik gèère twee verhaoltjes vertellen. Eerst een dè ik saomen meej m'n bruur Sjos meejmaakte. Wè zèn we toen geschrokken! Ik gaoi ook iets vertellen uit den tèèd toen ik boerenknecht gewist ben op de Strumpt. Wè hebben we toen gelaachen.

Vuur in de lucht

Onze Sjos en ik kwamen 's aovonds van den Haaikaant en waoren op weg naor huis. We waoren bij ons grootouwers gewiest. Het was half november en rond zeven

uur in den aovond, dus kaaidonker. Dees mot in 1933 gebeurde zèèn.

Wij liepen daor rustig over de zaandbaon en ineens vloog er 'ne lichtbol meej 'ne stèèrt deur de lucht en het kraakte ginderaachter in de bomen. Bij de tantes was d'n boogerd fel verlicht. Het leek wel efkes of alle bomen in braand stonden.

Ik ben nooit enen bangerik gewiest, al zeg ik 't zelf. Ze zeejen van mèn wel's: die is van geen hel of duvel bang! Maor nou was ik toch wel hard verschrokken dè'k zowè in m'n broek scheet. En m'n bruur helemaol! Hij kos gewoon nie meer gaon, zo was die verschrokken. Ik heb hem naor huis motten slèèpen. Gelukkig waoren

we bekaant thuis. Goeie mèèrgen, wè ge toch al nie meej kunt maaken. Ik wist echt nie wè daor toen gebeurde. Wij hadden wel's ooit vallende sterren gezien, maor die maakten toch nie zoveul lawèèt in de bomen.

Ze bestaon!

Aachteraf ben ik 't gaon begrèèpen. Dè gebeurde in den tèèd dè't aon't heksen was bij 't wit huiske dè daor een bietje over de grens tegen de bossen stond. Daor woonde een heks. Tenminste dè wier in Ulicoten verteld. En dè was waor ook. Waoren dees misschien de leste stuiptrekkingen van Kee Franken? Dè was de heks die daor woonde en die is rond diejen tèèd

gestorven. En dè licht en gekraak kwaam wel van diejen kaant, dè weet ik zeker. Dè mot daar in de bossen gewiest zèèn bij het wit huiske. Jao jao, d'r is geen twèèfel meugelijk. Het mot die heks gewist zèèn. Ze is beslist op heuren bessem deur de lucht gevlogen en wel zo hard dè den bessem in braand gevlogen is. Ochhèrme, dan is die ouw Kee verbraand! Ik weet 'r nie zo goed raad meej. Mot ik nou zeggen: laot 't maor heksen? Neeje, liever nie. Toch kan ik ook nie goed zeggen: laot ze maor braanden. Dè gaot mèn toch wel wè te ver veur zo'n ouw mens.

Ik weet wel dè't'r toch wel iets waor mot zèèn van het bestaon van heksen. In Engeland zèèn d'r nog zat, zeggen ze. En hier ook wel, schènt. Ze komen in groepen saomen in de bossen om hullie hekserij te bespreken. Zo'n bos wordt dan heksenbos genoemd en ge kunt daar heksenkringen vinden. Dè ge nou hier in de buurt nog heksen kunt tegenkomen, dè geloof ik nie.

Loslopende kiepen

Ik denk dè't augustus 1937 gewiest mot zèèn. "t Was wèèrm weer en ik woonde veur knecht bij Gust Boeren op de Strumpt. D'r was toen veur de knecht alle soort van wèèrk te doen dè ge opgedraogen kreeg. En soms koste zelf zo wè verzinnen.

Vruuger liepen bij de boeren de kiepen gewoon los op de werft of het scheelde toch nie veul. Ge begrèpt wel dè nogal veul van die hennen, als ze aon de leg waoren, d'r aaier op de gekst meugelijke plaats deponeerden. Veual kropen ze in een graonveldje of

zomèr ergens in de heggen rond de boerderij. Zo ging dè ook bij boer Gust Boeren op de Strumpt. Op ene middag, terwijl het aander volk wè laag of zaat te rusten, ging ik de heggen rond de boerderij eens naozuken of't'r soms aaier te vèènen waoren. Ge zult 't nie geloven, maor ik raopte d'r op dieje middag zo'n tachtig bij mekaore. Ik docht wel bij m'n èègen dat'r zeker veul goei, maor toch ook wel wè kaoi bij zouen zèèn. Dè maakte mèn nie uit; ik gaaf ze ammaol aon de boerin. Ge weet pas of 't goei zèèn als ge ze in de pan slaogt of als ge ze gekookt het en open maakt.

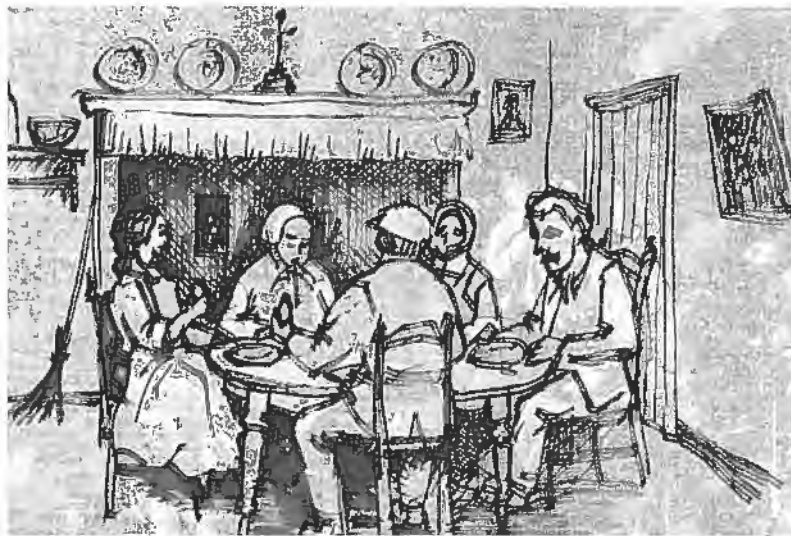
Traktaotie

En nou gaode't krèègen. De zondag daarop waoren wij mee z'n allen naor de hoogmis in de kerk gewiest. Veur dè'ge dan thuis waart, liep 't tegen twaolf uren. Marie, de boerin, was thuisgebleven om veur 't eten te zurgen. Ze had een traktaotie veur ons ammaol. Op

elke plaats aon taofel lagen drie gekookte aaier. Ik docht al gauw: als Dina zo royaol is mee aaier dan zullen 't die van mèn wel zèèn, die uit de heggen gekomen zèèn.

Dientje Verhees zaat ook aon de taofel, want ze was de dienstmèèd. Die was altij even rap. Nou ook weer. Zij pelde als eerste een aai en ze trof het nie, want dè stonk wel zo hard, dè wij meej z'n allen bekaanst gingen lopen. God weet hoe lang zo'n hen daar al op haaj gezeten meej d'r broedse kont. Dientje kos'r wel meej laachen en wij ook! Ze zeej: "Ik mot geen aaier meer. Geef ze mèr aon de vèèrkes". De aander brochten 't 'r beter af, behalve Gust zelf. Die trof ook een stinkaai. Hij wist nie hoe gauw hij het weg moest goien.

We hebben 'r veul mee gelaachen en Marie zeej: "Toch goed Fons dè gj die aaier gezocht het. Nou hebben we 's goed kunnen laachen en d'r zèèn d'r toch mooi vèftig naor de veiling gegaon".

Archeologie in Zondereigen (14)

HERMAN JANSSEN

In de vorige aflevering heb ik de plannen in verband met de honderdste herdenking van het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog voorgesteld. Eind december kwam echter het bericht dat dit project door de Vlaamse regering niet weerhouden werd voor haar toeristische impulsplan. Jammer, vooral omwille van de unieke Baarlese insteek. Deze tegenslag betekent echter niet dat we de plannen zomaar opgeven. We kijken uit naar een alternatieve financiering, mogelijk via het indienen van een Leader-project. In afwachting blikken we even terug op de akkerprospecties van 2010 en op de resultaten van de elektrische weerstandsmeting bij de Vossenbergh.

Matig jaar op archeologisch gebied

2010 kende een droog voorjaar waardoor vers geploegde akkers niet goed uitregenden. Vuursteen-tjes en aardewerkscherven werden pas laat (en dan nog slecht) zichtbaar. Bovendien bleef door een nat najaar de maïs langer op de akkers

staan en werd de winter heel vroeg ingezet. Dit alles vertaalde zich in een weinig spectaculair archeologisch prospectiejaar.

Puur cijfermatig is er nochtans geen vuiltje aan de lucht. Met duizend vierhonderd vierendertig archeologische vondsten komt 2010 zelfs op de tweede plaats, na het topjaar 2008. Vooral met de schervenvondsten werd goed gescoord. Dit totaalbeeld vertoont echter een vertekende realiteit omdat één akker maar liefst negenhonderd vierenvijftig scherven kogelpot aardewerk opleverde. Deze unieke vondst buiten beschouwing gelaten, bleef de schervenoogst beperkt tot amper honderd drieën-

vijftig stuks. Opvallend hierbij is de bevredigende score die voor de aller-oudste scherven genoteerd werd. Vijfenveertig stuks uit de ijzertijd en de Romeinse tijd is gezien de omstandigheden een goed resultaat (het derde beste jaar op een totaal van zeven).

De steentijdvondsten bleven beperkt tot driehonderd zesen-dertig stuks, slechts de helft van het topjaar 2008. Ook werden er maar weinig nieuwe sites ontdekt. Wel ontstond er door de extra vondsten een betere kennis van de in totaal tweehonderd achten-twintig locaties. Prospecties blijven daarom nog altijd zinvol. In totaal zijn er honderd drieëndertig akkers

Kogelpot aardewerk. Deze scherven worden in grote hoeveelheden op één enkele akker aangetroffen. Ze dateren uit de periode 1000 tot 1100 n.C., de volle middeleeuwen. De randscherven zijn uniform, waaruit we kunnen concluderen dat de potten door één persoon gefabriceerd zijn. De klei was van een zeer goede kwaliteit en werd wellicht geïmporteerd. Deze vondsten doen denken aan een dumpplaats van een lokale pottenbakker.

Elektrische weerstandsmeting door archeoloog Stephan Delaruelle (AdAK) en zijn collega van de universiteit van Gent.

met gegroepeerde vuursteenvondsten (kampsites) en vijftiennegtig akkers met schervenconcentraties van de bronstijd tot en met de late middeleeuwen (huisplaatsen).

Maart 2010, elektrische weerstandsmetingen bij de Vossenbergh

Van 29 maart tot 31 maart 2010 gingen de archeologen van de Archeologische dienst Antwerpse Kempen op zoek naar de verdwenen motteburcht nabij Ginhoven. Het geofysisch onderzoek werd uitgevoerd in samenwerking met de universiteit van Gent en de heemkundige werkgroep Zonder-eigen. Merkwaardig feit is dat de archeologen de graafmachine en schop thuis lieten. Ze "keken" in

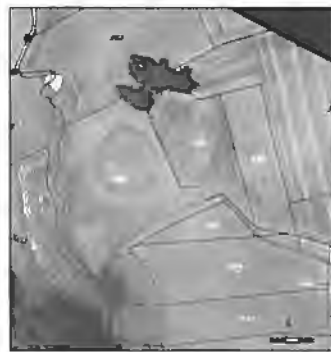

Met dit toestel worden de meetresultaten opgeslagen.

de bodem door middel van elektrische weerstandsmetingen. Deze zijn gebaseerd op het principe dat elektrische weerstand afneemt bij een vochtiger ondergrond (bijvoorbeeld een gedempte gracht).

De weerstand wordt puntsgewijs bepaald door de twee polen van een grote batterij op verschillende plekken in de grond te steken en vervolgens de stroom te meten. Hierdoor worden verborgen structuren digitaal zichtbaar gemaakt.

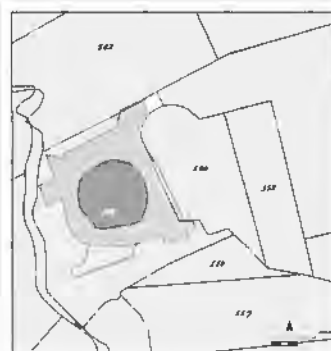
Het doel van dit onderzoek was om een inzicht te krijgen in wat er nog aan archeologische resten van de motte in de bodem zit en waar deze zich bevinden. Dankzij het geofysisch onderzoek konden de archeologen de gracht rond de motteburcht (het opperhof) heel precies lokaliseren. Omdat het terrein te groot was om in een paar dagen tijd volledig te onderzoeken, kon amper naar een eventueel erbij horend neerhof gezocht worden. Het onderzoek bracht wel de aanzet van een gracht rond het neerhof in beeld. Zo werd het eerste bewijs geleverd van het bestaan van een boerderij bij de burcht. Die bevindt zich onder het plaggendek, tussen

Luchtfoto van de K.U.Leuven, geprojecteerd op de kadastraal kaart. (foto: AdAK)

Grondscan, geprojecteerd op de kadastraal kaart. (foto: AdAK)

Het uiteindelijke resultaat. De twee aanhangsels links tonen het in- en uitvoerkanaal van het grachtenstelsel. Op deze manier werd permanent water uit de Noordermark aangevoerd. De twee aanhangsels rechts tonen de aanzet van de gracht rond het neerhof. De huidige percelering bakent overigens het middeleeuwse neerhof mooi af! (foto: AdAK)

de vroegere motte en de huidige Ginhovense boerderijen. (*1)

Een tweede onderzoek op basis van magnetisme leverde niets op omwille van interferenties door de ijzerhoudende grond.

Ontstaan van het gehucht Ginhoven

Korneel Gheysen, archeoloog van de Vlaamse Landmaatschappij, sprak met Sam Dedecker over de Vossenbergh. Deze mottenspecialist vond vooral de nabijheid van Ginhoven frappant, net als het feit dat dit gehucht zich rond een dries ontwikkeld heeft. Dit impliceert volgens hem dat Ginhoven een ontwikkeling van vrije boeren was. Het gehucht Ginhoven ontstond volgens Dedecker pas nadat de motte werd opgegeven. De akkerweg achter Jan Voet was dan eerder op het oude neerhof ("boerderij Ter Borch") dan op de verlaten motte gericht. Vóór het bestaan van het gehucht had de bevolking in losse boerderijtjes op de akkers gewoond. (*2)

In dorpen had je vroeger altijd een dries waar 's ochtends en 's avonds de schapen door de dorpsheerder werden samengedreven. Overdag nam hij de dieren mee om op de heide te grazen. Zo'n dries had ook de functie van centraal plein. Wanneer er drie straten op uitkwamen, ontstond een driehoekig plein. Wanneer er maar twee straten op uitkwamen, kreeg je een vorm als in Ginhoven. De bewoning zat aan de buitenzijde van het plein. Meestal was er ook een drinkpoel aanwezig. (*3)

Het is de eerste keer dat de "wegkronkel" op Ginhoven door

een specialist als een voormalig centraal plein geïnterpreteerd wordt. Ook Bart Robberechts (RAAP) kwam niet tot deze conclusie bij zijn vooronderzoek van de ruilverkaveling. Blijkbaar zocht hij op de Ferrariskaart alleen naar driehoekige pleintjes. Oude kernen van gehuchten uit de omgeving hebben dan ook vaak een driehoekig plein, denk o.a. maar aan Tommel, Singel, Loveren, Maaijkant, Strumpt, Groeske (allemaal in Baarle), Opstal en Heikant (beide in Merksplas).

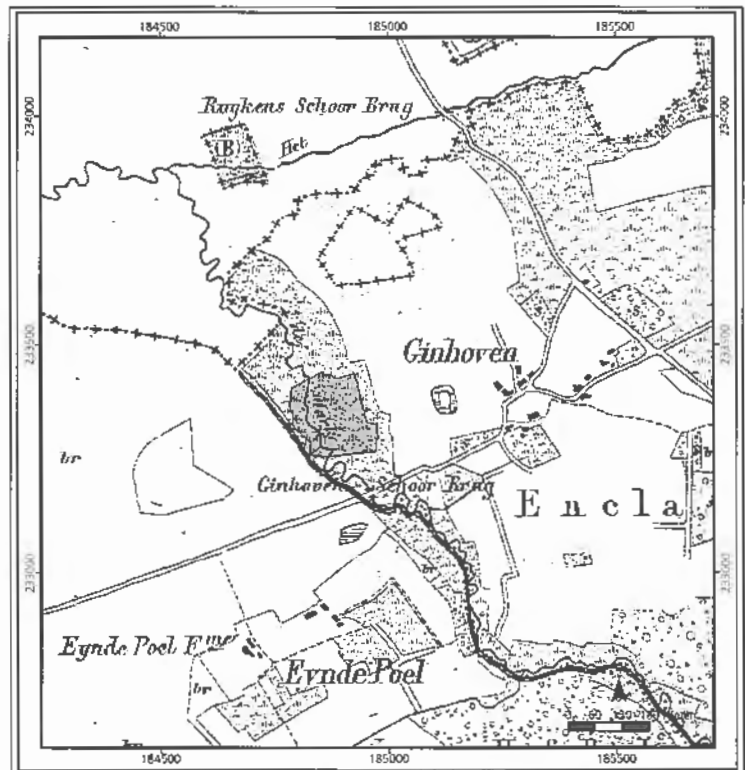
Tot op heden werd gedacht dat de vreemde wegkronkel rondom de boerderij van de norbertijnen van Tongerlo ontstaan was. Rond 1955 schreef meester Frans Willebrords immers "dat de oude vesten

van de boerderij van Donckers nog gedeeltelijk zichtbaar zijn". De abt van Tongerlo was tot aan de Franse Revolutie de grondheer van Zondereigen.

Bronnen:

- * 1. AdAK, nieuwsflash 29 maart 2010, http://www.turnhout.be/turnhoutgrote Markt/wp-content/uploads/2010/03/nieuwsflash_290310_vossenbergh_v2.0.pdf
- * 2. Mailverkeer tussen Korneel Gheysen en Herman Janssen d.d. 20 en 22 december 2010.
- * 3. Burny Joël, "Bijdrage tot de historische ecologie van de Limburgse Kempen", Natuurhistorisch Genootschap in Limburg, Maastricht 1999.

Fragment van de Vandermaelenkaart 1854. (foto: AdAK)

Knoflook, het natuurlijke antibioticum (16)

'KRUIDENVROUWTJE'
JEANNE MEEUWESEN

Knoflook is het synoniem van vitaliteit. Deze vooraanstaande figuur uit de moestuin, met zijn groene pakje, zijn behaarde bolvormige bloem en zijn roze of albaste wortelbol, komt waarschijnlijk uit midden-Azië, daar waar de mensen ouder worden dan overal elders. Daar waar de ouden van dagen ongeëvenaard kras zijn en waar vreemd genoeg het percentage kankergevallen het laagst ter wereld is.

Stukje geschiedenis

De Egyptenaren wisten de plant lang geleden al te gebruiken. De farao's gaven het elke dag te eten aan de slaven die piramides moesten bouwen. Ze noemden het de stinkende roos. Uit die tijd stamt ook de gewoonte kinderen knoflook in een ketting om de hals te laten dragen, als bescherming tegen parasieten. Atleten uit de oudheid bij de Olympische Spelen hadden de gewoonte een teentje knoflook op te peuzelen vlak voor de krachtsinspanning.

Vooraf goed voor de ingewanden

In de eerste plaats is knoflook een algemeen ontsmettingsmiddel en een antibioticum. Een beroemde geleerde heeft bevestigd dat knoflookuitwasemingen gevaarlijke bacteriën kunnen verdrijven, zodus als er griep of een epidemie van ziekten heerst, een teentje knoflook

fijn wrijven en de kamer is ontsmet. Knoflook regelt de flora van onze ingewanden. Zoals roofvogels op het platte land de stand van de schadelijke kwaadgieren op peil houden, zo voorkomt knoflook dat gevaarlijke bacteriën onze ingewanden overwoekeren. Daarom is het goed tegen diarree, dysenterie, maagkrampen, een zwaar opgezet gevoel. Maar

ook buitengewoon goed tegen alle wormen, spoolwormen als de aardsmaden en de lintwormen. Het is goed voor kinderen. Even met een teentje knoflook over een sneetje brood wrijven en de kinderen worden minder snel ziek.

Het stimuleert op onvergetelijke wijze het organisme en regelt alle belangrijke functies. Bij leverkwalen, aandoening van de klieren (bijvoorbeeld schildklier), bijniere, bij jicht, ischias, duizeligheid, oorsuizingen en opstijgingen. Het verbetert suikerziekte want het regelt het suikergehalte van het bloed. Iedereen die uit een belaste familie stamt of te zware mensen, hebben er belang bij knoflook te eten. Waarschijnlijk werkt het ook tegen kankergezwellen die in de ingewanden voorkomen, want het voorkomt constipatie, dus zelfvergiftiging. Het stimuleert het

afschieden van maagsappen en ontsmet het darmkanaal.

Tenslotte is deze plant de beste vriend van de bloedsomloop. Zij doet te hoge bloeddruk dalen die verantwoordelijk is voor hartinfarcten en beroertes, maar zij houdt ook de bloedvaten soepel (tegen aderverkalking). Knoflook regelt het cholesterolgehalte en bevordert het werk van de rode bloedlichaampjes die de zuurstof vervoeren. Dus bestrijdt ze ook nicotinevergiftiging (zeg het zware rokers!) evenals de gevolgen van luchtverontreiniging (zeg het de stedelingen).

Uien, ginseng en knoflook hebben een radioactieve aura, dat bekend is als mitogenetische straling, gelijk aan de straling die door het menselijke lichaam wordt uitgegeven. Door de straling van het lichaam aan te vullen, is het nuttig voor

alle klieren en stimuleert hij deze, waardoor de afscheidingen van de hormonen wordt vergroot. Mitogenetische straling stimuleert tevens de celgroei (mitose).

Onaangename reuk?

Men kan de reuk onaangenaam vinden, maar dat is slechts een kwestie van wennen. Na de maaltijd peterselie kauwen of een koffieboontje kan helpen. Wie knoflook nodig heeft, moet het er maar voor over hebben. Je moet weer niet overdrijven. Knoflook is een kruidery en medicijn, geen voedsel zoals ui.

Overal waar je knoflook tegenkomt, vind je gezondheid. En dat wens ik jullie allemaal toe!

Vele groetjes,

Jeanne

Naamgeving zandwegen bij Ulicoten roept vragen op

Namen Nonnenven en Diepven verwisseld?

HARRY BENSCHOP

Wie vroeger – we hebben het over de tijd dat er nog geen sprake was van het dorp Ulicoten – van Baarle naar Meerle wilde, ging vanaf het eind van Loveren recht door over het Hondseind, de Maaijkant en Oosteneind.

Er was nog een ander pad, ongeveer evenwijdig aan de huidige Bremer: over de Luktebaan, langs

de Heihoef en Heikant. Bij de Heihoef vinden we nog een insteekweggetje als overblijfsel van deze verbinding. Van dit pad is verder tussen Luktebaan en Heikant niet zoveel meer over. We vermoeden dat dit pad vooral in de zomer werd gebruikt.

De verbinding over het Hondseind, de Maaijkant en Oosteneind is daarentegen nog helemaal intact.

En ook als openbare weg opgenomen op de laatste versie van de gemeentelijke wegenlegger. Het

gegeven dat het om een historische verbinding naar Meerle gaat, was voor Amalia aanleiding voor het laatste stuk naar de grens bij Oosteneind 'Oude Meerlesebaan' als naam voor te stellen. Het grootste deel van de verbinding bestaat nog steeds uit zandwegen.

Voortman

Ten westen van de Maaijkant – over de Chaamseweg-Hazenberg – loopt deze oude baan naar

Nonnenven en Diepven op een oude kaart (1836)

Tot voor kort moesten zulke molentjes het noordelijke ven droog houden

Meerle tussen het Nonnenven en het Diepven door. Om de namen van beide vennen meer naar voren te brengen, heeft Amalia vorig jaar aan de gemeente voorgesteld het noordelijk deel van een andere oude zandweg, die van het Bosch naar Chaam - deze weg kruist de Oude Meerlesebaan bij de twee vennen - aan te duiden als Diepvenbaan. Dit deel loopt langs het Diepven. Voor het middendeel langs het Nonnenven is dan Nonnenvenbaan een logische keuze. Het zuidelijk deel vanaf het Bosch is helaas in de ruilverkaveling verdwenen.

Voor Jos Rijvers - hij heeft land bij de twee vennen liggen - was die keuze toch niet zo logisch. "Als wij vroeger de koeien links van de oude baan naar Meerle moesten brengen, gingen ze naar het Diepven. En als ze naar het Nonnenven moesten, brachten we ze rechts van de baan."

De hele buurt duidt het land zo aan, aldus Jos. "Mijn opa heeft begin vorige eeuw het zuidelijk ven van de neven Tuijelaars gekocht. D'r is altijd gesproken over het Diepven". Toen hij in de jaren tachtig het land ter plaatse van het noordelijk ven van Fons Jaspers kocht, hadden ze het beiden over het Nonnenven. Dus net andersom als het op alle kaarten staat vermeld, constateren we samen. Je zou aan een fout van de kaartenmaker kunnen denken die deze beide namen heeft verwisseld. Maar zelfs op de kaart van 1836 komen de namen overeen met die op de huidige topografische kaarten. Eigenlijk kunnen we niet anders constateren dan dat de buurtbewoners de gronden al

De oeverwal met bomenrij en het weggetje langs het zuidelijke ven zijn er nog

Dezelfde oeverwal met bomenrij vanaf de andere kant gezien

generaties lang met een andere naam aanduiden dan op kaarten staat vermeld.

Om het niet ingewikkelder te maken dan nodig, is het idee om de zandweg van het Bosch naar Chaam langs beide vennen te vernoemen naar de man die vroeger ten westen van de Chaamseweg veel gronden heeft ontgonnen: Voortman. In andere delen van Baarle is dat bij de naamgeving van zandwegen ook gedaan. Het nieuwe voorstel wordt dus 'Voortmanbaan'. Zo ligt voor de buurt de Diepvenbaan niet langs het Non-

nerven, want dat geeft alleen maar misverstanden.

Ontginning

Het zuidelijke ven, op de kaart het Nonnerven, is in de jaren twintig van de vorige eeuw ontgonnen. "Samen met de burens heeft mijn opa het werk toen gedaan met twee of drie paarden voor de heiploeg". Vanaf de jaren zeventig was de helft weiland, de andere helft bos. Mogelijk houdt de naam verband met de Nonnenkuil. Mogelijk dat

de nonnen die vlak na de reformatie naar Baarle-Hertog zijn gevlucht en bij de Nonnenkuil een klooster hadden, het 'Recht van turfsteken' hadden in het Nonnerven. Dit is nog nooit echt uitgezocht, en al helemaal niet op welke plaats de nonnen het recht hadden om turf te steken. Dat zou – heel misschien – een nieuw licht kunnen werpen op de naamgeving van beide vennen.

Het zuidelijke ven viel in de zomer meestal droog, behalve in het midden. Daar lag een grote kuil waarin altijd water stond. Het omringende bos werd, naar de gewoonten van die tijd, netjes opgeruimd. Bruikbare stammen werden in die kuil gegooid om in te wateren. Daarmee werden ze geschikt voor later gebruik.

Het Diepven is pas in de jaren vijftig ontgonnen. Ten behoeve van de waterbeheersing en natuurherstel is het ven in 2009 weer opgelegd. Voor de ontwatering van het Diepven is destijds een sloot van wel drie meter diep gegraven. Dat 'ravijn' kan wel eens een goede verklaring voor de naam zijn. Het blijft immers een vreemde zaak dat een ondiep, jaarlijks droogvallend ven Diepven genoemd werd, terwijl een nauwelijks droog te krijgen ven in de volksmond een andere naam draagt.

Wegenpatroon

Wat opvalt als je kaart van 1836 met de huidige situatie in het veld vergelijkt, is dat in de hoek tussen Meerleseweg en Chaamseweg-Hazenbergh bijna alle zandwegen van toen in stand zijn gebleven. Al genoemd is dat het zuidelijk deel van de weg van het Bosch naar Chaam is verdwenen.

Het noordelijke ven werd tijdens de Landinrichting hersteld

Nog een zicht op het noordelijke ven

Ook een oost-west verbinding tussen Hazenberg en het Bosch is vervallen. Dit was het laatste restant van een oeroude verbinding tussen de Maaijkant en Meerle, toen de huidige Meerleseweg er nog niet was. Een bomenrij markeert het tracé van dit pad. Amalia hecht zoveel belang aan het in stand houden van dit oude pad dat zij in het kader van de procedure van de wegenlegger de gemeente heeft verzocht het als openbare weg aan te duiden. Vooruitlopend op een positief besluit is ook een naam voorgesteld: Meerlebaantje.

Het kan een aantrekkelijk onderdeel zijn voor een ommetje vanuit Ulicoten, eventueel als 'weilandpad' langs de bomenrij.

Amalia is verheugd dat het wat rondgaande pad aan de zuidoostkant van het zuidelijke ven (Nonnenven op de kaart) wel als openbare weg op de wegenlegger is aangeduid en daarmee in stand blijft. Tussen de weg en het weiland ligt een houtwal. Jos Rijvers heeft het idee deze nog te versterken.

Om het plaatje van de namen voor de zandwegen in het gebied com-

pleet te maken: de zandweg die van de bocht in de Meerleseweg net buiten Ulicoten in noordelijke richting afbuigt, stond al als 'Weistraat' in de boeken. Amalia wil dit oude toponiem graag behouden. Het laatste stuk van de Weistraat is een smal pad langs het noordelijke ven (Diepven op de kaart). Dit bleef gelukkig behouden in de verkaveling en wordt bijvoorbeeld in mountainbike-tochten gebruikt.

Op twee oude zandbanen in de buurt van de beek komen we in een volgend nummer terug.

Eén boom herinnert ons nog aan de verdwenen weg tussen Maaijkant en Meerle

Twée Baarlese zussen gefotografeerd door Henri Berssenbrugge

JAN VAN EIJCK, GOIRLE

Opmerking vooraf van de redactie. Op dinsdag 23 november van het vorige jaar presenteerde Antoon van Tuijl voor Amalia een lezing onder de titel 'Goeie ouwe barre tijden'. Naast foto's uit Amalia's eigen archief, maakte hij ook gebruik van fotowerk van twee zeer beroemde fotografen, namelijk de Brabander Martien Coppens en de van oorsprong Duitse Henri Berssenbrugge. Jan van Eijck, heemkundige, geboren in Alphen en wonende in Goirle, kon niet bij deze lezing aanwezig zijn, maar reageert er op met onderstaand verhaal.

Prachtige fotoportretten van Lies en Sidonie van den Broek uit 1901-1902

In het grootouderlijk huis op het Sas in Alphen stonden in de eerste helft van de 20^e eeuw op de schouw twee portretten van twee Tante Nonnekes, zo vertelde mijn moeder mij. Aan de ene kant Tante Nonneke van Herenthals (zuster Joanna, franciscanes) en aan de andere kant Tante Nonneke uit Tilburg (zuster Maria

Agnes, claris). Bovendien bevond zich in de nalatenschap van oma Lies de Jong-van den Broek ook nog een alleraardigst fotootje van

oma zelf: "Lies 1900" stond er gewoonweg met een pen opgeschreven. "Dat heeft Sooi-oorn gedaan, zei mijn moeder, die wist

Portretfoto van Lies van den Broek op 20-jarige leeftijd door Henri Berssenbrugge in Tilburg, waarschijnlijk kort na maart 1901; (visitekaartformaat 10,5 x 6,5 cm)

dat allemaal precies". En dan was in die nalatenschap ook nog een trouwfoto op Het Sas van opa en oma zelf, die getrouwd waren in Baarle-Nassau in 1903. Maar die foto was wel een poos later pas genomen, zo wist hun oudste dochter Ant Jacobs-de Jong van de Maaijkant in Ulicoten nog te vertellen (het oudste lid van Amalia van Solms, net 103 geworden!). "Nee, zei tante Ant, moeder was al vier maanden in verwachting van ome Toon, toen vader en moeder deze foto nog hals-over-de-kop moesten laten maken. De door ons moeder zelf gemaakte trouwjurk paste nog maar net!" Bovendien was die foto gemaakt door een andere fotograaf uit Tilburg.

De bijzondere foto's van Berssenbrugge

De twee foto's waar het eigenlijk om gaat zijn de foto's van de twee zussen Van den Broek. De foto van zuster Joanna uit Herenthals en die van oma Lies van den Broek zijn heel bijzonder, vind ik. Bijzonder vooral omdat zij gemaakt zijn door Henri Berssenbrugge, een begaafde fotograaf. Henri Berssenbrugge (1873-1959) wordt in de Nederlandse fotografiegeschiedenis heel bijzonder genoemd: "een van de markantste fotografen die Nederland ooit heeft gehad", zegt mw. Ingeborg Leijerzapf die op zijn werk is gepromoveerd in 2001.

Zij omschrijft hem als "een echte kunstenaar, die tegendraads, oorspronkelijk en uitermate boeiend was, niet traditioneel was, maar geïnspireerd door de schilderkunst, adembenemende foto's maakte en internationaal aandacht verdienende...". Alsjeblief, dat is niet niks!

Portretfoto van Sidonie van den Broek als zuster Joanna, franciscanes in klooster Jozefdal in Herenthals (B), waar zij in 1895 was ingetreden; foto door Henri Berssenbrugge waarschijnlijk gemaakt in 1902 in de fotostudio in Tilburg; (cabinetformaat 16,5 x 10,5 cm)

Achterzijde van de foto van zuster Joanna; merk op de frivole Jugendstil van begin 19e eeuw!

Deze Berssenbrugge was geboren en opgeleid in Rotterdam, en vestigde zich samen met zijn compagnon Pierre Paul van Wulven in 1901 in Tilburg aan de Bisschop Zwijzenstraat 285, onder de firma-naam "A. Héron" als dependance van een zaak van de gelijknamige oom van Van Wulven in Rotterdam. Compagnon Van Wulven ging al in 1902 naar Amerika, en toen boog Berssenbrugge de naam van de zaak om in "Au Héron", tot verdriet van de oorspronkelijke heer A. Héron uit Rotterdam. Berssenbrugge zette zijn eigen zaak voort en werd later vooral bekend door zijn prachtige landschaps-, huisnijverheids- en boerenfoto's in Tilburg en omgeving. De beide firmanamen komen we ook tegen op onze familiefoto's. Het portretje van oma Lies van den Broek, dat volgens Sooi-oom gemaakt zou zijn in 1900, moet gemaakt zijn in 1901, want Berssenbrugge was pas in maart 1901 in Tilburg gevestigd! Maar het kan toch goed kloppen, want Lies zal daar wel 20 jaar zijn geweest, en zij werd pas 21 jaar op 29 juni 1901. De foto van zuster Joanna is van 1902 denk ik, en dat kan ook kloppen met de firmanaam Au Héron. Ik zal u uitleggen hoe ik aan die datering kom.

Sidonie van den Broek (1875-1960)

Zuster Joanna was in 1875 geboren als Sidonie van den Broek, het derde kind en tweede dochter van Tiest en Sjoke Van den Broek - Michielsens aan de Oordeelsestraat in Baarle-Nassau (t.h.v. de splitsing Oordeelsestraat (richting Alphen) / Oordeel-Heikant (richting Poppe]). Sidonie ging in 1895 met haar 19 jaar naar het klooster St.

Foto van Dymphna de Jong van Het Sas in Alphen, bij haar professie als zuster Maria Agnes bij de clarissen in Tilburg; als echte bruid van Christus trad zij op 28-jarige leeftijd in... (cabinetformaat 16,5 x 10,5 cm)

Jozefdal van de Franciscanessen in Herenthals. Zij werd een jaar later, in december 1896, geprofest als zuster Joanna. Maar hoe kwam zuster Joanna uit Herenthals nu bij een Tilburgse fotograaf terecht? Ik denk dat ik het kan reconstrueren. Sidonie was in haar jeugd al heel vroom en gelovig bezig. Zij was vriendin met de twee jaar oudere Dymphna de Jong (geb. 1873) van het Sas uit Alphen. Zij leenden elkaar vrome boeken, zo schreef Sooi-oom in de familiechroniek Van den Broek. Sidonie zelf ging dus al in 1895 naar het klooster in Herenthals. Dymphna de Jong ging ook naar het klooster, maar dan als claris in het nog nieuwe klooster aan de Lange Nieuwstraat in Tilburg (van 1890). Zij trad in, op 15 mei 1901, en werd geprofest op 20 mei 1902. En nu denk ik, dat Lies en Joanna samen naar die

professie zijn gegaan in Tilburg, en dat bij die gelegenheid in 1902 de foto is genomen bij de fotograaf, die Lies nog kende van het jaar daarvoor!

Trouwfoto Adriaan de Jong en Lies van den Broek.

Via Sidonie had Lies van den Broek de familie De Jong op het Sas leren kennen. Zo ontmoette zij

de jongste zoon Adriaan. Zij vielen op elkaar en zo is het gekomen... Zij trouwden in november 1903 in Baarle-Nassau, hij 24 en zij 23 jaar, en gingen boeren op het Sas. Zij stichtten daar een mooi gezin met maar liefst elf kinderen: vier jongens en zeven meisjes. Van die meisjes leven er nu nog drie! Maar zoals boven al aangehaald, is de trouwfoto pas een half jaar na de trouwdatum gemaakt, bij fotograaf

Trouwfoto van Adriaan de Jong (Sasboer in Alphen) met Lies van den Broek van de Oordeelsstraat in Baarle-Nassau. Zij trouwden in november 1903 in Baarle-Nassau, maar de foto werd pas gemaakt ongeveer aan half jaar later, toen Lies al vier maanden in verwachting was van het eerste kind, zo vertelt de familieoverlevering. Het was dan ook geen flauwekul om een studiotrouwfoto te laten maken in 1903-1904! (cabinetformaat 16,5 x 10,5 cm)

Van der Schoot in de Zomerstraat in Tilburg. Trouwfoto's waren nog allerminst gewoon in het begin van de 20^e eeuw! Dat deed eigenlijk alleen nog de betere stand in de jaren rond 1900. Zo kennen we in Baarle-Nassau al een vroege trouwfoto van dokter Adriaan Govaerts met de Antwerpse Louisa de Meij (in 't wit) uit 1897 (zie Baarle in Stukken, blz. 92) en ook een van Piet Camp met Petronella van de Heijning uit Baarle-Nassau (ook in 't wit!) uit 1901. In Alphen moet een van de eerste echtparen met een trouwfoto dat van de dochter van burgemeester Hendrickx zijn geweest (ook eind jaren 1890), en ook deze bruid zou in het wit zijn getrouwd! Dat deden boerenparen niet, zo hoorde ik in Alphen vertellen. Die trouwden altijd in het donker of in het zwart gekleed. Waren speciale trouwkleren al bijzonder rond 1900, een trouwfoto laten maken in een studio was wel heel speciaal!

Berssenbrugge, beroemd maar niet succesrijk...

De twee foto's van de beroemde fotograaf Berssenbrugge van de zussen Van den Broek zijn heel bijzonder vind ik. Bijna verstild mooie composities, zowel dat "wolk-portretje" van Lies, als de strak gestileerde foto van Sidonie / zuster Joanna. Maar het zijn dan ook twee mooie vrouwen, laat ons eerlijk zijn! Ik heb in boeken gezocht naar andere portretten van Berssenbrugge, en naar enige gelijkenis. Ik vond in totaal maar een stuk of tien portretten van zijn hand, maar zelfs die zijn qua compositie nauwelijks vergelijkbaar in schoonheid met de beide Baarlese portretten vind ik! En dat is uiteindelijk de reden dat ik ze niet in de

schoenendoos of het familiealbum wil laten zitten maar ze in Van Wirskaante wil zetten!

Henri Berssenbrugge heeft overigens weinig kunnen genieten van zijn talent. Hij vertrok in 1906 uit Tilburg, en vestigde zich in de grote stad Rotterdam, zijn ge-

boortestad, en later in Den Haag. Hij kon daar redelijk rondkomen, o.a. als portretfotograaf van kunstenaars/acteurs (o.a. Willem Royaards), en hij werd er ook een bekend fotograaf van straatgezichten. Hij won wel diverse prijzen bij tentoonstellingen, o.a. ook in New York (1906), maar echt doorge-

Tiest en Sjo Van den Broek-Michielsen, gefotografeerd door de straatfotograaf Paymans uit Tilburg in 1909. Soot van den Broek schreef ook op deze foto het jaartal (1909) er later gewoon op! Het echtpaar vierde in 1922 nog hun gouden bruiloft aan de Oordeelsestraat. Bij het feestvers door zuster Joanna (Sidonie van den Broek) werd ook deze foto gebruikt voor een medaillon.

broken is hij nooit. In 1934 kwam er een einde aan zijn carrière als beroepsfotograaf. Hij was toen 61 jaar en raakte in de versukkeling: een lichte hersenbloeding en het overlijden van zijn kinderen droegen daar aan bij. Uiteindelijk is hij van armoede weer terug naar het zuiden gekomen, samen met zijn tweede vrouw, de Tilburgse Jo Melis, en kwam in 1941 in Goirle terecht. Daar overleed hij in zijn huis aan de Tilburgseweg in 1959, in stilte en nauwelijks bekend, maar toch 86 jaar oud geworden!

Een oproep...

De Brabantse fotograaf Martien Coppens, die hem erg bewonderde, organiseerde in de schrale jaren vijftig nog een verkooptentoonstelling voor hem, in 1953 in Eindhoven. In de jaren '50 van de vorige eeuw is nog veel werk van hem aangekocht door o.a.

het Prentenkabinet in Leiden, het Openluchtmuseum in Arnhem en de archieven van Rotterdam, Den Haag en Tilburg. Gelukkig maar! Anders was er veel minder van hem bewaard gebleven. Pas na zijn dood, eind jaren '60 en '70 werden er boeken aan hem gewijd, en zelfs een proefschrift in 2001.

Ik bracht hem nu graag nog eens hulde in Van Wirskaante, aan de hand van twee prachtige portretten van de twee zussen Van den Broek uit Baarle-Nassau! Die foto's verdienen eigenlijk meer bekendheid dan zij tot op heden hebben! Misschien is dit een begin... vandaar een oproep! Wellicht zijn er meer foto's van Baarlese mensen gemaakt door Henri Berssenbrugge / A. Héron / Au Héron in Tilburg, zo net na 1900. Het zou leuk zijn als lezers reageren wanneer zij zo'n foto kennen! Ik houd mij graag aanbevolen voor een reactie!

Bronnen:

- * Broeder Innocentius (Franciscus) van den Broek O.P., Kroniek van de familie Tiesje van den Broek en Sjo Michiels, m.s. (ca. 1935); typoscript (geïll.) bezorgd door Jan van Eijck, Goirle april 1984
- * M. van den Dorpel, Het Nederlandse Fotoportret 1860-1915, uitg. Centraal Bureau Genealogie, 's-Gravenhage 1989
- * Jef en Frank van Gils, Henri Berssenbrugge, "de beste fotograaf die Holland ooit had", in Een monument voor de fotograaf, blz 89-92; Goirle 2003
- * Ingeborg Th. Leijerzapf en Harm Botman, Henri Berssenbrugge, Passie - energie - fotografie, Zutphen 2001
- * Kees Nieuwenhuijzen, H.J. Scheffer en C.H. Slechte, Henri Berssenbrugge, Straat- en landleven 1900-1930, Amsterdam 1976

Van puinhoop tot juweel (1)

De wederopbouw van de St. Remigiuskerk, zestig jaar geleden

ANTOON VAN TUIJL

Rond deze tijd gedenken we dat onze prachtige Remigiuskerk zestig jaar geleden weer in gebruik genomen kon worden. Het gotische bouwwerk met Romaanse sporen was door noeste arbeid uit de as herrezen en van puinhoop tot juweel geworden. Het zal de Baarlse gemeenschap goed gedaan hebben dat hun Godshuis er weer zo prachtig bij stond en dat de markante knoptoren het silhouet van Baarle opnieuw bepaalde.

Fotoseries

Zelfs in oktober 1944, na de verwoestingen van een deel van ons dorpscentrum en van de Remigiuskerk, hebben mensen kans gezien om foto's te maken van de puinhopen die toen overbleven na de bevrijdingsgevechten. Alsof ze op dat moment geen andere zorgen hadden! Achteraf zijn we blij dat zij die kansen benut hebben.

Toen in 1950 de wederopbouw van de kerk begon, werd van die bouwactiviteiten een uitgebreide fotoreportage gemaakt door Antoon Koyen. Hij werd juist toen onze dorpsfotograaf.

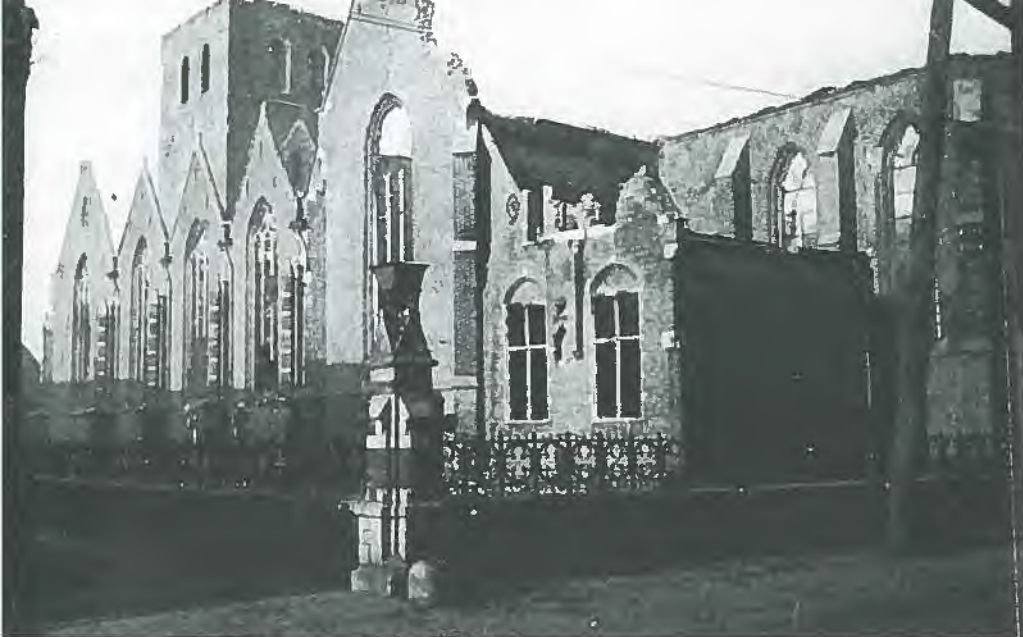
Mevrouw Koyen, zijn weduwe, schonk Amalia in 2001 een grote doos vol met foto's uit zijn nalatenschap. Naast talloze portretten, communie- en trouwfoto's, troffen we in deze schenking ook een fotoreeks aan van het herstel van de Remigiuskerk. Zo kwamen we aan het eerste deel van het hierna volgende fotoverslag.

In 2010 ontvingen we vanuit de Trappistenabdij van Zundert, via ons lid Jac. Wouters, een flinke stapel foto's, afkomstig uit Baarle. Daar zat ook een reeks foto's bij die Antoon Koyen maakte tijdens de herstelwerken aan de kerk. Wonderlijk hoe die de weg naar Zundert en terug hebben afgelegd. Zo kwamen we aan een tweede serie.

Ze vulden elkaar heel mooi aan en hadden evengoed ook enkele 'dubbelgangers'!

Het leek ons een goed idee om zestig jaar na de wederopbouw van de Remigiuskerk deze reportage te laten zien in Van Wirskaante. We beginnen nu met een overzicht van de verwoeste kerk totdat de herrijzenis al goed vordert. In een tweede deel volgen beelden van de reconstructie van de torenspits. In deel drie kijken we naar de voltooiing van de kerk. We nemen dan ook even de wederopbouw van het Nassause gemeentehuis en van den Engel mee.

In deel vier sluiten we deze serie af met beelden van de inrichting van de kerk.

Zo staan de uitgebrande resten van de kerk erbij wanneer in de morgen van 3 oktober 1944 de dag aanbreekt.

Met gevaar voor eigen leven hebben omwonenden enkele kunstschatten kunnen redden. Vele kostbare zaken gingen echter verloren. Een lege uitgebrande ruimte bleef over.

Het houten gewelf, de volledige dakconstructie en de torenspits werden totaal verslonden door het vuur.

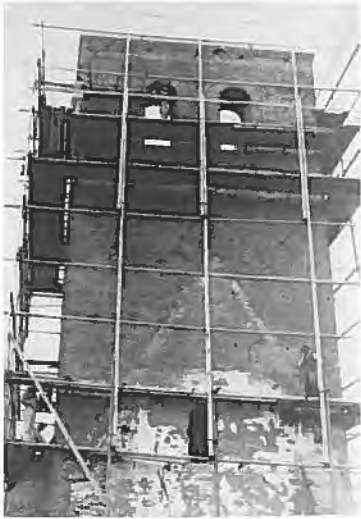
Met veel zorg werd een noodkerkje ingericht in het toenmalige parochiehuis van Baarle-Hertog naast de kerk, waar nu het Baarles Museum gevestigd is.

Na het puinruimen komt er overzicht en kunnen de werkzaamheden beginnen.

Een overzicht van het bouwterrein, kijkrichting het huis en café van Emma Loots. Is nu de winkel van Jef Bax.

De oude torenvoet – uit de tiende eeuw! – komt in de steigers. Let op de manier van steigers bouwen in die tijd. Er wordt gewerkt met houten palen en touw.

Zicht op de torenromp. De aansluitingen van dak, gewelf, oksaal en ingang tekenen zich duidelijk af tegen en in de muur.

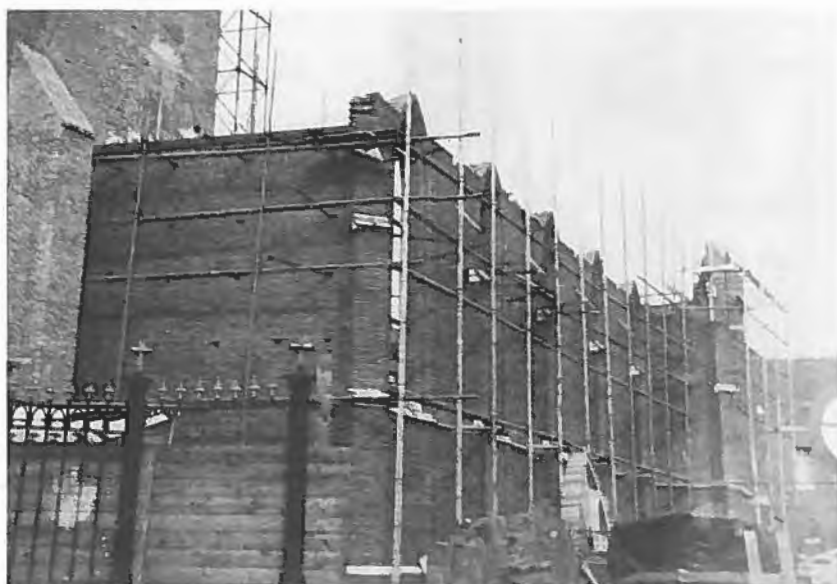
Afgebrokkelde en deels ingestorte muren worden netjes opgemetseld.

Rond de spitsbogen is de schade aan de muren vrij ernstig.

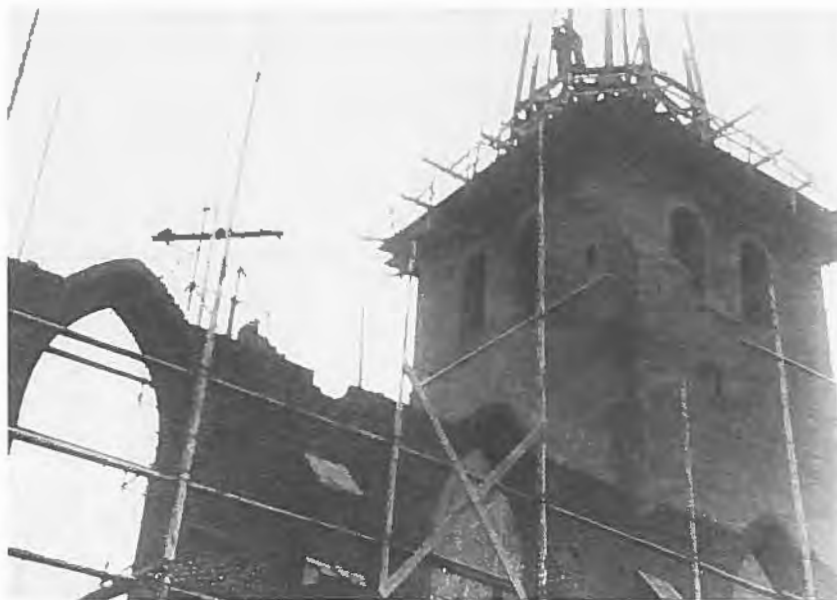

Waar nodig worden met behulp van houten mallen de raambogen opnieuw geconstrueerd.

De rechter zijbeuk (aan de zuidkant) met zijn steunberen krijgt weer vorm.

De fotograaf is op de steigers geklimmen en kijkt door een van de galmgaten van de torenromp in de richting van de Hollandse molen aan de Alphenseweg.

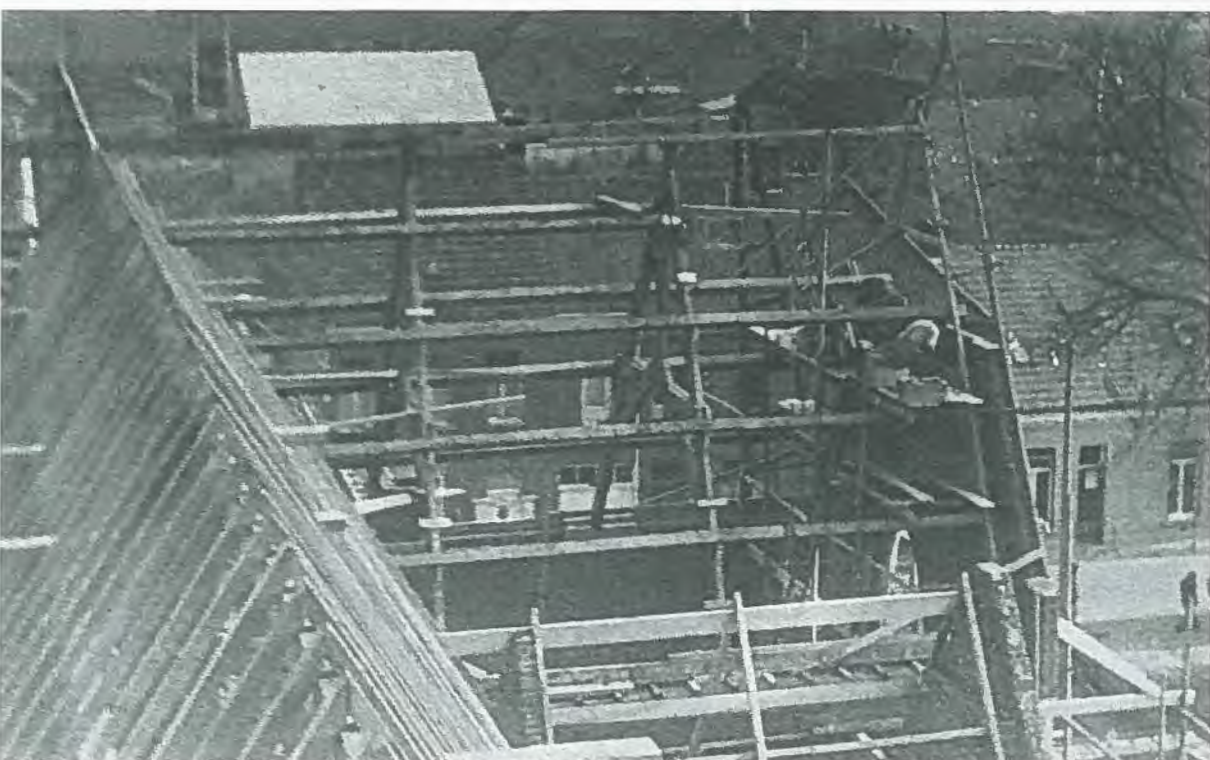
Een overzicht van de andere zijde.

Arbeiders zonder hoogtevrees bouwen de dakconstructie boven het schip van de kerk.

Boven het kruispunt van kerschip, dwarsbeuken en priesterkoor ontstaat een wirwar van balken die het dak moeten dragen en waaraan straks de houten tongewelven bevestigd zullen worden.

We kijken met de fotograaf mee vanuit de toren op de nok van het kerschip. Dat dakdeel is al met planken dichtgetimmerd. Aan dat van het zuidelijk transept en de rechter zijbeuk wordt nog gewerkt.

Stelselmatig wordt het dakbeschot op alle daken aangebracht.

Nog een beeld van dat dakbeschot. In de diepte zien we de hoek van het Kerkplein (waar nu het overdekte terras is) en een stukje van de Molenstraat.

Op de hoek van de Kerkstraat, tegenover ingang van de kerk, staat de bouwkeet. De werklui hebben hun schaft verdiend.

Een vraag. Waar vind ik het antwoord?

Smokkelroutes

JES SEEGRS

Half januari 2010 werd door de schrijver-journalist Paul Spapens voor Amalia een lezing gegeven in het Cultureel Centrum Baarle over de grens tussen Brabant en Vlaanderen en het smokkelen. Het was een boeiende en educatieve lezing, zeer zeker voor mij. Na zo'n te snel verlopen avond probeer je het een en ander te evalueren en de nieuwe gegevens van Paul Spapens te koppelen aan gegevens die je al hebt m.b.t. bepaalde onderwerpen. Je zoekt naar zekere verbanden maar ook naar de verschillen en hoe je het een en ander in een bepaalde context kunt plaatsen.

Winstbejag of idealisme

Globaal genomen kunnen wij het smokkelen verdelen in smokkelen uit winstbejag en smokkelen uit geloofsovertuiging of idealisme. Het eerste is wel bekend bij de meeste mensen in ons dorp Baarle en hier hoeft ik dus niet verder op in te gaan. De tweede vorm, waar

ik een diep respect voor heb, wil ik wel verder beschouwen. Bij een wandeling door ons dorp worden wij al snel geconfronteerd met het smokkelen uit idealisme van mensen of vliegtuigbemanningen in de tweede wereldoorlog van bezet naar vrij gebied. Het monument van Miet Pauw (Cornelissen) en de jonge marechaussees van Gestel en Gerritsen die hun nobele smokkelpraktijken met de dood hebben moeten betalen, getuigt daarvan. Ongetwijfeld zijn er ook nog een aantal minder bekende maar zeer menselijke verhalen uit deze periode. Zo heeft Chat van Loon, de kippenslachter op Schauluinen, in het begin van de Tweede

Wereldoorlog een flinke afrommeling met geweerkolven gekregen van de Duitsers omdat hij Joodse families de grens over gesmokkeld had. Een voorval waarvan mijn vader destijds getuige is geweest. Gaan wij verder terug naar de Eerste Wereldoorlog dan zien wij ook weer dat sommigen het smokkelden uit idealisme. Het passeren van de 'Dodendraad' om mensen, post of berichten voor de vrije Belgische Radiozender in Baarle de grens over te brengen, moesten ze soms met de dood bekopen.

Gaan wij nog verder terug in onze geschiedenis dan kennen wij in Baarle allemaal het verhaal

Detail van het monument bij het Heemhuis. Een parachutist ontdekt een verbergende hand van Miet Pauw en een helpende hand van een der marechaussees

Titelpagina van een boek van Willem de Groot, broer van Hugo, die zijn verblijf in Loevestein en zijn ontsnapping beschrijft

van Hugo de Groot (ook Grotius genaamd) die met behulp van zijn vrouw in een boekenkist uit slot Loevestein gesmokkeld werd en via de oude herberg op Loveren naar Parijs gevlucht is. Waarom

heeft deze grote humanist, jurist en grondlegger van het Internationaal Recht gekozen voor deze onlogische route? Of heeft hij in 1619 al gebruik gemaakt van netwerken en reeds bestaande smokkelroutes via Baarle? Waarom kwam hij voor zijn overnachting in een herberg terecht waar de grens doorheen liep?

Wij kennen ook allemaal het smokkelen uit geloofsovertuiging of idealisme van religieus erfgoed. Denk hierbij aan de Heilig Bloedreliken die vanuit Boxtel via onze regio naar Hoogstraten gesmokkeld zijn. Denk ook aan het smokkelen van religieus erfgoed ten tijde van de beeldenstorm. Toen werd een groot kruisbeeld van de St. Salvator kapel naar de Remigiuserkerk gebracht. Het is daar nog steeds te bewonderen.

Wat bijna bij bijna niemand in Baarle bekend is: het smokkelen van een Mariabeeldje van de Hasseltse kapel in Tilburg naar onze St. Remigiuserkerk en het daaraan verbonden verhaal.

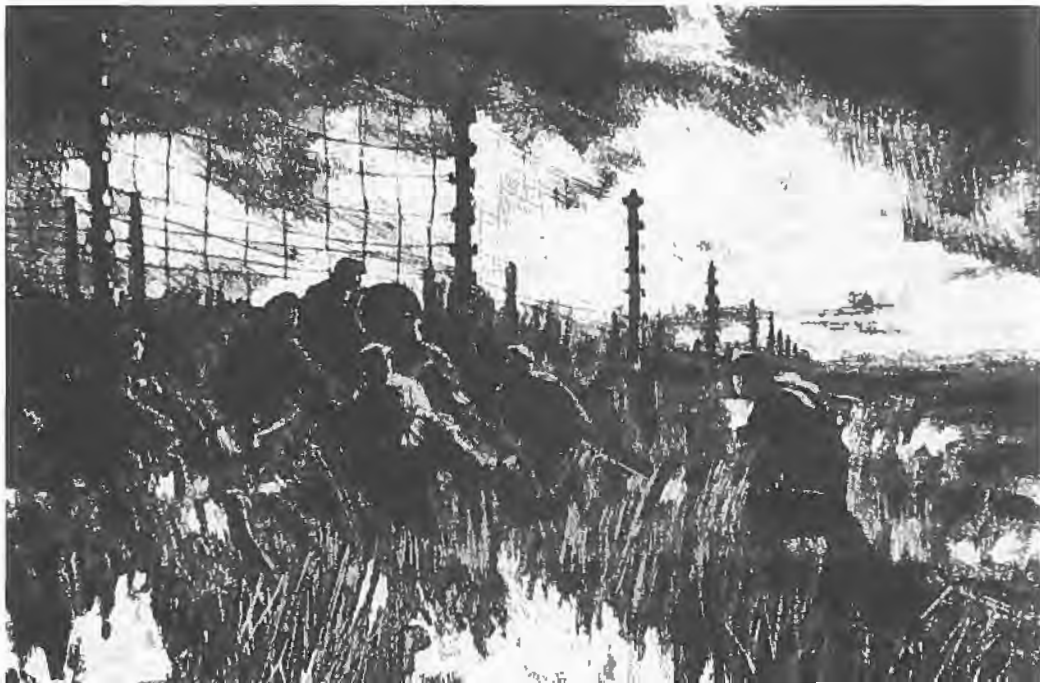
Smokkellegende

In een artikelenreeks van P. Van Beek uit Goirle las ik een mooie smokkellegende die zich afspeelde in ons heem.

Wij noteren 24 december 1641. De ketters trekken al rond in onze contreien en alles wat aan het katholicisme herinnert, wordt vernield of gestolen.

Het beeld van onze Lieve Vrouw van de Hasseltse Kapel in Tilburg was al geruime tijd ondergedoken bij de kwezel Van Riel op de Velthoven. Willem Derijke, een marskramer, had van de Pastoor opdracht gekregen om het Mariabeeld naar Baerle te brengen, te smokkelen dus. Daar zou het veiliger zijn. Met het beeld zorgvuldig in zijn mars verpakt, toog Willem al vroeg in de middag op weg naar Baerle. Zijn route liep over de Oude Baan langs Goirle, dwars over de Regte Heide, over Steenvoort op Nieuwkerk en dan via

Een gids (Rakker van de grens) brengt een groep mensen door de 'Dodendraad'

Het gedachteniskapelletje bij Groot-Bedaf-brug

Bedaf naar Baerle. In de herberg St. Jacob te Goirle ontmoette hij twee mannen, die verklaarden ook naar Baerle te willen. Zij vroegen met hem mee te mogen gaan. Ofschoon Willem op het eerste gezicht die lui al niet vertrouwde, liet hij daarvan toch niets merken en stemde met verzoek in. Mocht er iets gebeuren dan vertrouwde hij op de Moeder Gods, wiens beeltenis hij meedroeg.

Op Bedaf gekomen werd Willem plotseling op de grond getrokken en in zijn schouder geschoten terwijl de ander hem met een stok op zijn hoofd sloeg. Versuft bleef Willem liggen en de schurken verdwenen met hun buit. Mensen die ook ter kerke wilden gaan in Baerle, vonden Willem langs de weg. Zij brachten hem naar de dichtstbijzijnde hoeve, waar Willem, na bijgekomen te zijn, het verhaal vertelde. Direct togen enkele kerels op pad om de daders te achterhalen. Het verlies van het Moeder Godsbeeld trof hen zo zeer dat zij geen enkele mogelijkheid onbenut wilden laten om het terug te vinden. En ze hadden succes. Toen zij de plaats naderden waar zij Willem hadden gevonden, snoven zij, hoewel het midden in de

winter was, plotseling een heerlijke lentelucht op. Zij gingen op de geur af en weldra bevonden zij zich op een plaats, waar helemaal geen sneeuw lag en waar een grote vlierstruik stond te bloeien als in volle lentetooi. Bijen gonsden er omheen. En – wonder boven wonder – het Mariabeeld, Onze Lieve Vrouw van de Hasseltse Kapel, stond daar onbeschadigd te schitteren in al die lentepraal. De rovers hadden blijkbaar dit deel van hun buit als waardeloos beschouwd en achteloos weggeworpen.

De volgende dag is het Mariabeeld in processie (stonden de Ketters dit toe?) naar de St. Remigiuskerk in Baerle gebracht. Hier verbleef het enkele jaren tot de schuilkerk op Nieuwkerk voor Goirle werd gebouwd. (St. Janneke van de St. Jansparochie). Nadat het schuilkerkje af was, heeft Pastoor van Dijck het beeld van de St. Remigiuskerk uit Baerle-Hertog naar de Goirlese schuilkerk op Belgisch Nieuwkerk gebracht. Op de plaats waar de overval is gepleegd en waar volgens de overleveringen het wonder is gebeurd, heeft men later een eenvoudig kastje met een Mariabeeldje erin tegen een boom

gehangen. Op een later tijdstip heeft men dit eenvoudige kapelletje of schriekijntje vervangen door een wit geschilderd, p.m. 2,5 m. hoog stenen kapelletje, zoals dat het er heden ten dage nog staat.

Toch nog vragen

Terug naar het smokkelen uit geloofsovertuiging of idealisme. Op veel plaatsen langs de Belgisch-Nederlandse grens vinden we kleine monumentjes of kapelletjes die aan dergelijke gebeurtenissen van smokkelpraktijken herinneren. Kleine monumentjes met elk hun eigen verhaal zoals dat van het witte kapelletje net over de Bedafse brug richting Poppel, gebouwd ter herinnering aan het voorval van het Mariabeeldje van de Hasseltse kapel.

Welke vragen moeten wij ons stellen i.v.m. het overbrengen van het beeldje en de bouw van het kapelletje?

Waarom heeft men destijds niet gekozen voor een andere oplossing, door het beeldje naar Poppel te brengen? Waarschijnlijk is het antwoord dat zowel de Hasseltse kapel als de St. Remigiuskerk beide bediend werden door de Witheren van de Abdij van Tongerlo. Mogelijk was er enig wantrouwen ten opzichte van andere priesters of kloostergemeenschappen i.v.m. teruggave. Ook een mogelijkheid is de extra bescherming die Amalia van Solms in die tijd bood aan onze enclaves m.b.t. het katholieke geloof.

Waarom heeft men destijds niet gekozen voor de meer voor de hand liggende routes zoals Tilburg-Riel-Alphen-Baarle of Tilburg-Goirle-Nieuwkerk-Alphen-

Baarle? Bij beide routes had men zelfs nog steun, rust- of schuilplaatsen die ook onder het gezag stonden of eigendom waren van de Witheren van Tongerlo. Denk aan de parochiekerk in Alphen of aan de Pastoriehoef in de buurt van oud-Alphen. Waarom koos de marskramer voor de door God en alleman verlaten route over de uitgestrekte Bedafse heide? Het antwoord kan gezocht worden bij een wet uit die periode, waarbij het vervreemden van kerkelijke eigendommen door katholieken uitdrukkelijk verboden werd. De enige oplossing was dus smokkelen, liefst in het holst van de nacht of door onbewoond gebied. Welk bewijs brachten de twee overvallers waarschijnlijk onbedoeld in m.b.t. het smokkelen en de smokkelroute door hun overval? Het

antwoord is, dat het overvallen en beroven van smokkelaars op door hun bekende smokkelroutes weinig risico's met zich mee bracht. Geen enkele smokkelaar zou het in zijn hoofd halen om aangifte te doen van diefstal of beroving van zijn religieuze smokkelwaar.

Eerbetoon

Wat is nu nog de betekenis van het kapelletje bij de Bedafse brug voor Baaries heem? Op de eerste plaats is het een verwijzing naar het geloof uit die tijd en de verhalen met hun ontwikkelingen rondom bepaalde gebeurtenissen in onze regio. Streekgebonden verhalen zijn onderdelen van ons Cultureel Erfgoed. Op de tweede plaats is het inherent en verweven met de cultuur van Baarle, waaronder smok-

kelen vanuit geloofsovertuiging of idealisme en is het kapelletje ook een eerbetoon aan de mensen die daarvoor risico's wilden nemen. De marskramer bleef toch (zwaar) gewond achter! Op de derde plaats markeert dit kapelletje een van de oudst bekend zijnde smokkelroutes tussen Tilburg en Baarle. Dit kleine monumentje past met enige afstand bij de andere monumenten van ons dorp, zoals het monument van Miet Pauw en de twee jonge marechaussees. Maar ook bij het stukje 'Dodendraad' als monument bij Zondereigen. Deze monumenten zijn symbolisch voor het smokkelverleden van Baarle met zijn bijhorende woonkernen. Een smokkelverleden, voortvloeiend vanuit nobele en hogere gedachten. Een verleden waar wij alleen maar trots op kunnen en moeten zijn.

Eenzaam pad over de Regte Heide

Stamboomboek familie Haneveer aangeboden

ANDRÉ MOORS

Op zondagmorgen 6 februari jl. werd door schepen Ad Haneveer van Baarle-Hertog in het heemhuis het stamboomboek van de familie Haneveer overhandigd aan de burgemeester van Baarle-Hertog, Jan Van Leuven en de voorzitter van Amalia, Ad Jacobs. Het unieke boek draagt de titel 'Een Grensgeval' en is geschreven door familielid Jeff Haneveer uit Eindhoven.

Het onderzoek van Jeff gaat terug naar 1586. Jaren heeft hij er aan gewerkt. Het uiteindelijke resultaat is een uniek, groot boek, waarin zowel de Nederlandse als de Belgische tak van de familie is beschreven. Ook komt de algemene geschiedenis van de afgelopen eeuwen aan de orde. Het boek is ook nog eens opgemaakt met heel veel foto's, zowel in zwart-wit als in kleur. Het 'levenswerk' van Jeff is een prachtige aanwinst voor onze Bibliotheek en Documentatiecentrum. Ad en familie Haneveer, proficiat met het resultaat. Heel erg bedankt voor de schenking!

V.l.n.r. voorzitter Ad Jacobs, burgemeester Jan Van Leuven, schepen Ad Haneveer en schrijver van het boek, Jeff Haneveer. Ad Haneveer heeft zojuist het boek overhandigd aan Ad Jacobs en Jan Van Leuven

Ad Jacobs toont met de nodige trots de nieuwe aanwinst voor Amalia's Bidoc (Bibliotheek en Documentatiecentrum)

Jeff Haneveer, de schrijver van het unieke boek

De aanwezige vertegenwoordigers van de familie Haneveer samen op de foto

Na de officiële presentatie bladeren Jan van Strijp (l) en Frans Tuijtelars (r) geïnteresseerd door het boek

De eerste bladzijden in het boek

Activiteitenkalender maart t/m juni

Maart

- Zo. 06. In verband met carnaval is er geen open huis in het Heemhuis.
- Di. 15. Algemene Ledenvergadering in de aula van het Cultureel Centrum. Aanvang 19.30 uur. Na de pauze volgt een ontspannend uurtje.
- Zo. 27. Vroege vogeltocht. Vertrek om 08.00 uur vanaf het Heemhuis.

April

- Zo. 03. Open huis in het Heemhuis van 10.30 tot 12.30 uur.
- Di. 19. Lezing. Plaats: aula van het Cultureel Centrum. Aanvang 19.30 uur. Thema nader te bepalen.

Het dorpsplein van het Boerenbondmuseum in Gemert. Zie 18 juni. Dat wordt weer een leuke heemreis

Kaas maken in het Boerenbondmuseum. Zie 18 juni

Di. 26 / do. 28 / vr. 29.

Vredesdagen voor basisschoolleerlingen in het teken van W.O. I.

Mei

- Zo. 01. Open huis van 10.30 tot 16.00 uur in het Heemhuis. Het open huis wordt gecombineerd met de Erfgoeddag, in samenwerking met de Erfgoedcel Noorderkempen. Het thema is 'Armoef troef'. Tentoonstelling 'Jeugd en Vrede' in basisschool de Horizon te Zondereigen.
- Zo. 22. Amalia kan deelnemen aan activiteiten – wandelingen, fietstochten e.a. – in het kader van de Feestelijke Oplevering van de Landinrichting Baarle-Nassau/Chaam.

Juni

- Zo. 05. Vroege vogeltocht. Vertrek om 05.00 uur vanaf het Heemhuis. Open huis in het Heemhuis van 10.30 tot 12.30 uur.
- Za. 18. Heemreis naar Gemert. Aldaar bezoek aan het Boerenbondmuseum, in samenwerking met de plaatselijke heemkunding.

Ad Haneveer

- Timmerwerken
 - Rolluiken
 - Zonwering

Wiekenweg 15, 2387 Baarle-Hertog

Telefoon 014 699 176 of 0032 14 699 176

KBC

Bank & Verzekering

KBC Baarle-Hertog

Maatwerk

voor
elke cliënt

Mr. J.F.M. Bolscher
Netwerk Notarissen

Generaal Maczeklaan 40

5111 XC Baarle Nassau

T (013) 507 87 45

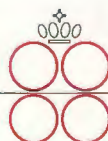
E notaris@bolscher.knb.nl

www.notarisbolscher.nl

Onbegrensde mogelijkheden

In het grensgebied van Nederland en België ligt Baarle-Nassau. Hier vindt u Koninklijke Drukkerij Em. de Jong: specialist in drukwerk voor de retail. Het familiebedrijf werd opgericht in 1906 en groeide uit tot één van de belangrijkste en meest omvangrijke drukwerkspecialisten van Europa. Van digitaal drukken tot vellenoffset op klein en groot formaat, rotatie-offset: heat-set- en krantenrotatie. Bij Koninklijke Drukkerij Em. de Jong vindt u alles onder één dak. Een succesvolle filosofie, die aansluit op de vraag van alledag. Betrouwbaar, snel en hoge kwaliteit tegen de scherpst mogelijke prijs.

**Koninklijke
Drukkerij Em. de Jong**

Visweg 8
Postbus 8
www.emdejong.nl

5111 HJ Baarle-Nassau
5110 AA Baarle-Nassau
drukkerij@emdejong.nl

088-6655555
Fax 013-5079100
014 - 690324